

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

2023

Bc. Ladislav Vondruška

Univerzita Palackého v Olomouci
Pedagogická fakulta
Ústav pedagogiky a sociálních studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Ladislav Vondruška

**Ústavní výchova pohledem bývalých klientů OSPOD
Městského úřadu Nymburk v období 2015 až 2021**

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval sám. Veškeré prameny a odborné zdroje informací, které jsem použil k sepsání této diplomové práce, jsou uvedeny v seznamu použité literatury a zdrojů.“

V Olomouci dne 20.04.2023

.....

Bc. Ladislav Vondruška

Poděkování

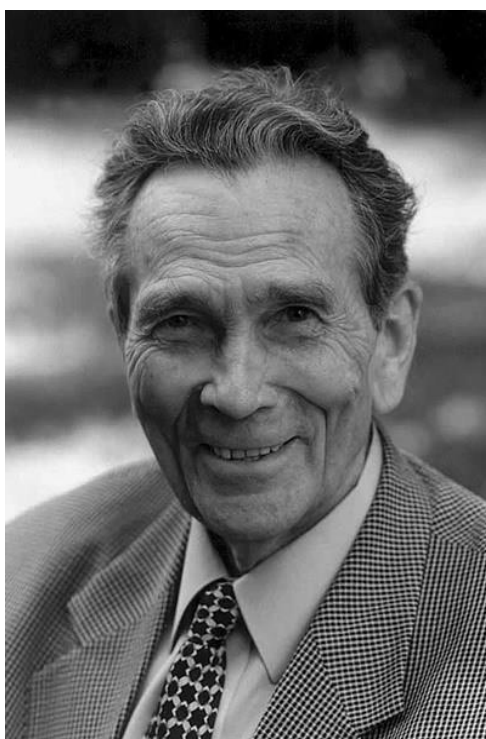
Děkuji Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph.D. za odborné vedení, vstřícný přístup, cenné rady a podnětné připomínky při zpracování mé diplomové práce. Děkuji i mé rodině, která mi byla po celou dobu mého studia na vysoké škole velkou oporou a motivací.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Ladislav Vondruška
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pítnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Ústavní výchova pohledem bývalých klientů OSPOD Městského úřadu Nymburk v období 2015 až 2021
Název v angličtině:	Institutional Care from the Perspective of Former Clients of the Office for Social and Legal Protection of Children at the Municipal Authority of Nymburk in 2015 to 2021
Anotace práce:	<p>Diplomová práce byla rozdělena do pěti kapitol, které na sebe vzájemně navazují, a také se doplňují. V teoretické části diplomové práce byl popsán systém a formy náhradní péče o dítě, postup soudu během nařizování institucionální péče, proces a realizace ústavní a ochranné výchovy. Poslední kapitola v teoretické části se věnovala zániku a ukončení institucionální výchovy. V jednotlivých kapitolách byla pro snadnější orientaci v textu uvedena a vysvětlena odborná terminologie. Toto vysvětlení pojmů bylo uvedeno v samotném úvodu vybraných kapitol, jelikož se předpokládá, že diplomovou práci nebude číst pouze odborná veřejnost, ale i zájemci o tuto uvedenou problematiku z řad laické veřejnosti.</p> <p>V rámci empirické části byl zvolen kvalitativní výzkum, prostřednictvím metod studium spisové dokumentace, pozorování a rozhovoru bylo vypracováno šest případových studií. Další informace byly rovněž získány pozorováním, a to během rozhovoru s klientem. Volba výzkumného souboru byla stanovena na záměrný výběr klientů OSPOD Městského úřadu v Nymburce, kteří měli nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovu v období 2015 až 2021.</p> <p>Hlavním cílem diplomové práce bylo ověřit a analyzovat úspěšnost uloženého výchovného opatření u záměrně vybraných respondentů.</p>
Klíčová slova:	dítě, mládež, ústavní výchova, rodiče, socializace, výchovné problémy, záškoláctví, agrese, diagnostický ústav, výchovný ústav, dětský domov se školou, kurátor, zákon, záškoláctví, krádeže, trestný čin, případová studie, vychovatel, sociální pracovník, náhradní rodinná péče

<p>Anotace v angličtině:</p>	<p>The diploma thesis consists of five interrelated and complementary chapters. The theoretical part of the thesis describes the system and forms of foster care for children, the court proceedings for the ordering of institutional care, the process and implementation of treatment in a special institution and protective rehabilitation. The last chapter in the theoretical part deals with the dissolution and termination of institutional education. Terms and their definitions are provided in individual chapters in order to facilitate orientation in the text. These term definitions are included at the very beginning of selected chapters as it is assumed that the diploma thesis will be read by the professional public as well as by those interested in this issue from among the general public.</p> <p>The empirical part draws from qualitative research. Six case studies were elaborated using the methods of the study of files, observation and interviews. Further information was also obtained through observation during the interviews with clients. According to the research design, the research set was deliberately selected from among the clients of the Authority of Social and Legal Protection of Children of the Municipal Office in Nymburk for whom treatment in a special institution or protective rehabilitation was ordered in 2015–2021.</p> <p>The main objective of the diploma thesis was to verify and analyse the success of the imposed corrective measures in deliberately selected respondents.</p>
<p>Klíčová slova v angličtině:</p>	<p>child, youth, treatment in a special institution, parents, socialization, educational problems, truancy, aggression, juvenile detention centre, young offenders' institution, children's home with a school, juvenile probation officer, law, theft, crime, case study, educator, social worker, foster care</p>
<p>Přílohy vázané v práci:</p>	<p>Příloha č. 1: Případová studie č. 1 Příloha č. 2: Případová studie č. 2 Příloha č. 3: Případová studie č. 3 Příloha č. 4: Případová studie č. 4 Příloha č. 5: Případová studie č. 5 Příloha č. 6: Případová studie č. 6 Příloha č. 7: Osnova rozhovoru Příloha č. 8: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 1 Příloha č. 9: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 2 Příloha č. 10: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 3 Příloha č. 11: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 4 Příloha č. 12: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 5 Příloha č. 13: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 6</p>
<p>Rozsah práce:</p>	<p>110 stran</p>
<p>Jazyk práce:</p>	<p>český</p>

„Dobrý domov je jednou z podmínek šťastného dětství. A šťastné dětství je jednou z podmínek pro dobré, zdravé utváření lidské osobnosti. A duševně zdraví, zdatní, dobře vyspělí lidé tvoří zdravou společnost. Není tedy domov našeho dítěte nebo našich dětí jen tak docela soukromou záležitostí rodičů, ale je v zájmu celé naší společnosti.“

Prof. PhDr. Zdeněk Matějček, CSc.

OBSAH

ÚVOD	10
TEORETICKÁ ČÁST	12
1 SYSTÉM A FORMY NÁHRADNÍ PÉČE	12
1.1 Organizace ústavní výchovy	14
1.2 Ústavní a ochranná výchova, odborná terminologie.....	15
1.3 Školská zařízení pro výkon institucionální výchovy	18
1.4 Důvody nařízení ústavní výchovy, odborná terminologie	24
1.5 Role kurátora pro děti a mládež v procesu nařizování institucionální výchovy	27
1.6 Svolení případové konference před nařízením ústavní výchovy.....	28
1.7 Individuální plán ochrany dítěte a principy jeho realizace v praxi.....	30
2 POSTUP SOUDU BĚHEM NAŘIZOVÁNÍ INSTITUCIONÁLNÍ PÉČE.....	32
2.1 Základní pravidla nařízení ústavní výchovy.....	33
2.2 Zahájení řízení o nařízení ústavní výchovy.....	34
2.3 Řízení o nařízení ústavní výchovy.....	35
2.4 Prodloužení ústavní výchovy.....	38
2.5 Zrušení a zánik ústavní výchovy	39
2.6 Předběžná opatření upravující poměry dítěte	40
3 PROCES REALIZACE ÚSTAVNÍ A OCHRANNÉ VÝCHOVY	41
3.1 Umístění dítěte do ústavního zařízení, realizace a průběh ústavní výchovy	41
3.2 Sledování výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy.....	44
3.3 Dohled a dozor státního zastupitelství.....	46
3.4 Práva a povinnosti dětí umístěných v ústavním zařízení.....	47
3.5 Práva a povinnosti osob odpovědných za výchovu vůči ústavnímu zařízení.....	49
3.6 Práva ředitele ústavního zařízení	49
3.7 Povinnosti ředitele ústavního zařízení.....	50
3.8 Přezkoumávání důvodů pro trvání ústavní výchovy	51
4 ZÁNİK A UKONČENÍ INSTITUCIONÁLNÍ VÝCHOVY.....	52
4.1 Příprava dítěte na odchod z ústavního zařízení	52
4.2 Odchod dítěte z ústavního zařízení.....	53
EMPIRICKÁ ČÁST.....	55
5 VÝZKUM.....	55
5.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky	55

5.2 Metodologie.....	56
5.3 Výzkumný soubor, organizace výzkumu, popis sběru dat	57
5.4 Analýza výzkumu, shrnutí případových studií a interpretace výsledků.....	59
5.5 Shrnutí výzkumných závěrů	64
ZÁVĚR	65
SEZNAM LITERATURY A ODBORNÝCH ZDROJŮ.....	67
SEZNAM ZKRATEK A SYMBOLŮ	71
SEZNAM PŘÍLOH	72
Příloha č. 1: Případová studie č. 1	73
Příloha č. 2: Případová studie č. 2	77
Příloha č. 3: Případová studie č. 3	81
Příloha č. 4: Případová studie č. 4	86
Příloha č. 5: Případová studie č. 5	90
Příloha č. 6: Případová studie č. 6	94
Příloha č. 7: Osnova rozhovoru	99
Příloha č. 8: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 1	100
Příloha č. 9: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 2.....	102
Příloha č. 10: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 3.....	104
Příloha č. 11: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 4.....	105
Příloha č. 12: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 5.....	107
Příloha č. 13: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 6.....	108

ÚVOD

Ve své diplomové práci na téma Ústavní výchova pohledem bývalých klientů OSPOD Městského úřadu Nymburk v období 2015 až 2021 se zabývám analýzou úspěšnosti uloženého výchovného opatření u respondentů, kteří byli v mé péči ve sledovaném období. Výběr zvoleného tématu pro mě byl poměrně snadný, jelikož téměř deset let jsem zaměstnancem OSPOD Městského úřadu v Nymburce, kde pracuji na pozici kurátora pro děti a mládež. Musím uvést, že když jsem před deseti lety na této pracovní pozici začínal, měl jsem podstatně více dětí na starosti, které měly nařízenou institucionální výchovu. Diskuse nad problematikou nařizování institucionální výchovy je v České republice poměrně bouřlivá a rozšířená, a to nejenom v našich podmínkách, ale i v okolních zemích. Je důležité zmínit, že jak laická, tak i odborná veřejnost nemá na nařizování institucionální výchovy jednotný pohled. Někteří tento akt velmi odsuzují, někteří poté naopak obhajují. I prof. Matějček ve svých výzkumech a odborné literatuře popisoval, že odebrání dítěte z péče rodičů je vždy velmi složitý proces, kdy bychom měli myslet především na zájem a blaho dítěte. Prof. Matějček uváděl, že nic nedokáže nahradit náruč a vřelé objetí pečujícího rodiče. Pokud však rodiče neplní svou funkci, je zcela v zájmu dítěte, aby v rodině dále nesetřávalo a bylo umístěno do bezpečného prostředí, kde bude mít zajištěnou řádnou péči. Vždy bychom si měli uvědomit, že odebrání dítěte není snadné pro nikoho ze zainteresovaných lidí, kteří se na tomto procesu podílí, avšak někdy je to skutečně zcela nezbytné. Vždy by pro dítě mělo být zvoleno, pokud možno, co nejmenší „zlo“ a naše rozhodnutí by měla být řádně odůvodněna a obhájena. Toto břemeno si uvědomují i samotní soudci, kteří o nařizování institucionální péče rozhodují. Samotný systém péče o děti, které nemohou zůstat v rodině, se významnou měrou od 50. let 20. století zásadně proměnil a stále mění. Otázkou však je, zdali všechny tyto změny jsou užitečné a přinášejí kýžený efekt dítěti a běžné majoritní společnosti. Velkým problémem a nedostatkem, poté shledávám roztržitost systému, která se podílí na institucionální výchově. V budoucnu by se měl vytvořit ucelený komplex péče o dítě, které bude řídit jedno ministerstvo – vybraný rezort.

Diplomová práce je rozdělena do pěti kapitol, které na sebe jednak vzájemně navazují a doplňují se. V teoretické části diplomové práce podrobně popisují systém a formy náhradní péče o dítě, postup soudu během nařizování institucionální péče, proces a realizace ústavní a ochranné výchovy. Poslední kapitola v teoretické části se věnuje zániku a ukončení institucionální výchovy. V jednotlivých kapitolách je pro snadnější orientaci v textu popsána odborná terminologie, která je v textu vysvětlena.

Toto vysvětlení pojmů je v samotném úvodu vybraných kapitol, jelikož se předpokládá, že diplomovou práci nebude číst pouze odborná veřejnost, ale i zájemci o tuto uvedenou problematiku z řad laické veřejnosti.

V empirické části diplomové práce se věnuji provedení kvalitativního výzkumu. Zabývám se analyzováním šesti případových studií. Výzkumnou strategií je případová studie, metoda analýzy dokumentů a textu, v mém případě spisové dokumentace, která je vedena naším úřadem. Další informace byly rovněž získány pozorováním, a to během rozhovoru s klientem, který byl uskutečněn formou polostrukturovaného interview. Volba výzkumného souboru byla stanovena na záměrný výběr klientů OSPOD Městského úřadu v Nymburce, kteří měli nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovu v období 2015 až 2021. Vybraní klienti byli v mé péči a pravidelně jsem je navštěvoval.

Hlavním cílem diplomové práce je ověřit a analyzovat úspěšnost uloženého výchovného opatření u záměrně vybraných respondentů.

Mezi dílčí cíle patří:

- Popsat, z jakých důvodů byla nejčastěji nařizována institucionální výchova a jak byla realizována.
- Seznámit, jakým způsobem nařízená ústavní výchova ovlivňuje fungování rodinného systému po odebrání dítěte z rodiny.
- Analyzovat a popsat, jaké změny nastávají v chování u klientů s nařízenou ústavní výchovou.
- Představit, jakou úlohu v tomto systému péče o dítě sehrává kurátor pro děti a mládež.
- Analyzovat, jak probíhá návrat klientů do běžné intaktní společnosti po skončení ústavní výchovy.
- Zjistit a popsat, co následuje po odchodu klientů z ústavního zařízení.
- Analyzovat, jaký vliv má průběh ústavní výchovy na život klientů.

V našich podmínkách se problematikou nařizování institucionální výchovy a dopadem tohoto opatření na vývoj dítěte zabýval prof. Zdeněk MATĚJČEK, který o tomto tématu publikoval mnoho odborných knih. Touto problematikou a náhradní péčí o dítě, se též zabývá JUDr. Lucie TRNKOVÁ. Vývojovou psychologií těchto dětí a danou problematikou se rovněž zabývala prof. Marie VÁGNEROVÁ. Ze zahraničních autorů to jsou například Richard Martin LERNER, David SKUSE, Helen BRUCE a Linda DOWDNEY.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SYSTÉM A FORMY NÁHRADNÍ PÉČE

S ohledem na téma, kterému se věnuje tato diplomová práce, bychom si nejdříve měli vysvětlit možné formy a samotný systém náhradní rodinné péče. Rovněž bychom si měli vysvětlit pojmy rodina a dítě, který bude často uveden v textu diplomové práce. Všechny uváděné zákony jsou ve znění pozdějších právních předpisů.

VÁGNEROVÁ (2012, s.18-19) uvádí, že rodina je základní sociální skupinou, ve které dítě žije. Rodina dítě ovlivňuje nejenom biologicky, ale velmi výrazně též sociálně. Rodiče mají více či méně podobné dispozice jako děti a v závislosti na jejich schopnostech je také určitým způsobem vychovávají a formují jejich osobnosti. Nemohou je samozřejmě naučit něčemu, co sami rodiče postrádají, nezvládají, neakceptují nebo neuznávají. Především rodinné prostředí potom často velmi významným způsobem určuje, které dovednosti a schopnosti jsou ceněny. Rodinné prostředí často určuje, co je zbytečné nebo nadbytečné. *„Každá rodina žije svůj vlastní příběh, jehož specifčnost je dána osobností rodičů, jejich vzájemným vztahem i chápáním hodnoty vlastní rodiny, kterou spoluvytvářejí.“*

TRNKOVÁ (2018, s. 11) uvádí, že ústředním subjektem všech forem náhradní péče je vždy dítě, o němž je v každém jednotlivém případě rozhodováno u soudního jednání. Jeho zájem je předním hlediskem při jakékoliv činnosti, která se jej týká, i když jsou takovým rozhodnutím mnohdy dotčeny i osoby další, ať už biologičtí rodiče dítěte, prarodiče či další osoby zodpovědné za výchovu dítěte, nebo ti, kdo mají nedostatek jejich péče nahradit.

MATOUŠEK (2008, s. 47) uvádí, že „dítě je „nedospělá osoba“, kdy dle jiných norem a konvencí mezinárodních organizací (OSN, UNESCO) je tento člověk mladší 18 let.“ Všechny děti jsou chráněny zákony a dalšími platnými předpisy.

Dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (ZSPOD), se dítětem pro účely výkonu sociálně-právní ochrany dětí rozumí osoba nezletilá, tj. osoba mladší 18 let. Dle zákona č. 359/1999 Sb., (ZSPOD) v § 5 je uvedeno: *„Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte.“*

Další definici dítěte, lze též nalézt v čl. 1 Úmluvy o právech dítěte, uvádí Trnková (2018, s. 11). S Úmluvou vyslovilo souhlas Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky a prezident České a Slovenské Federativní Republiky ji ratifikoval. Ratifikační listina byla uložena u generálního tajemníka OSN, depozitáře Úmluvy, dne 7. ledna 1991. Úmluva vstoupila v platnost na základě svého článku 49 odst. 1 dnem 2. září 1990.

Pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku vstoupila v platnost v souladu se svým článkem 49 odst. 2 dnem 6. února 1991. „*Pro účely této Úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.*“

TRNKOVÁ (2018, s. 11) uvádí, že zvláštní ochrana dětí, jakož i jejich právo na rodičovskou výchovu a péči jsou zakotveny na ústavní úrovni a provedeny celou řadou zákonných norem.“ Je však nutné podotknout, že právo dítěte na péči a výchovu ze strany jeho rodičů však nemá absolutní povahu, neboť mohou nastat situace, kdy by naopak setrvání dítěte v rodině znamenalo ohrožení jeho řádné výchovy či vývoje. V tomto případě by dítě mohlo být zásadním způsobem ohroženo nejenom na řádném vývoji, ale i svém zdraví a životě. Za podmínek stanovených zákonem pro dítě může být rozhodnutím soudu odděleno od svých rodičů, a to i proti jejich vůli, což se opakovaně stává. Dítě, které nemůže vyrůstat ve své vlastní biologické rodině, má samozřejmě právo na to, aby mu stát zabezpečil adekvátní náhradní péči, ať už předáním vhodné osobě do výchovy (předáním do péče osoby blízké), osvojením apod.

Podle TRNKOVÉ (2018, s. 12) lze rozlišit **dva základní typy náhradní péče:**

a, náhradní péči, kterou lze charakterizovat jako péči rodinného typu – sem lze zařadit osvojení, pěstounství, svěřenectví a poručenství, pokud poručník o dítě osobně pečuje

b, ústavní výchovu, která je zajišťována a realizována v různých ústavních zařízeních, a to na základě rozhodnutí soudu

Elementární odlišností mezi shora uvedeným rozdělením náhradní rodinné péče, je poté povaha nového kolektivu a vrstevníků dítěte, do kterého nově dítě přechází ze své přirozené rodiny. „*Pokud je tento kolektiv tvořen jinou nukleární rodinou či malou skupinkou osob, v jejímž čele stojí jedna pečující osoba nebo pečovatelský pár, a péče o dítě se uskutečňuje v jejich vlastní domácnosti, jde o péči rodinného typu. Pokud je dítě umístěno do dětského kolektivu, v němž se pečující osoby střídají a zajišťují výchovu dětí v rámci svého zaměstnání mimo svoji domácnost v určeném zařízení, jde o péči ústavního typu.*“

MATOUŠEK (2008, s. 107) uvádí, že termínem náhradní rodinná péče (náhradní výchovná péče) se v České republice rozumí všechny formy náhrady biologické rodiny u dětí bez vlastního funkčního rodinného zázemí, tj. kojenecké ústavy, dětské domovy, diagnostické ústavy, výchovné ústavy, speciální zařízení určená pro ohrožené děti aj. Dle dělení MATOUŠKA (2008, s. 107) jsou tedy zásadně dvě formy náhradní péče, a to ústavní a rodinná péče. Obecně se uvádí a charakterizuje, že náhradní výchovná péče je pro dítě tím lepší, čím více se podobá rodině, protože dítěti připomíná jeho vlastní biologickou rodinu. Ústavní péče tzv. institucionální péče, však přirozenou rodinu v žádném případě nahradit nemůže, i kdyby tato péče byla sebelepší. Proto se i v moderních ústavních zařízeních prosazuje tzv. rodinný model péče (zmenšují se skupiny vychovávaných dětí, případně se skupina sestavuje z dětí stejného věku).

NOVOTNÁ, PTÁČEK, SMETÁČKOVÁ a kol. (2016, s. 39-40) uvádějí, že *„osoby, které vyrůstají z některé forem náhradní péče mimo svou biologickou rodinu, mohou čelit po dosažení dospělosti mnoha obtížím.“* Dostupné studie naznačují, že se u nich objevují problémy z hlediska celkové životní spokojenosti, navazování sociálních vztahů a dalších přidružených oblastech lidského života, což má zásadní vliv na kvalitu jejich života.

1.1 Organizace ústavní výchovy

Organizace ústavní výchovy byla od 50. let 20. století rozdělena tak, že se na ní podílelo několik rezortů. V tomto systému a organizaci ústavní výchovy byly důležité tyto rezorty: **a, rezort zdravotnictví, b, rezort školství, c, rezort práce a sociálních věcí** (později ministerstvo práce a sociálních věcí, které bylo opětovně zřízeno v roce 1968). *„Vzhledem k tomu, že toto dělení odráží specifické potřeby dětí různých věkových kategorií a zdravotních dispozic, zůstalo zachováno do současnosti, nicméně je předmětem stále sílící kritiky pro svoji roztržitost, neefektivitu a finanční nákladnost“* uvádí Trnková (2018, s. 110).

MATOUŠEK a KROFTOVÁ (2003, s. 155) uvádějí, že ústavy jsou u nás zakládány s určitým zpožděním, a to až ve druhé polovině 19. století. Nejčastěji byly zřizována tato zařízení většími obcemi, poté dalšími zemskými orgány státní správy, a také různými spolky a nadacemi. Většinu zřizovatelů z těchto posledně jmenovaných nestátních subjektů, následně pověřoval stát až do druhé světové války výkonem soudně uložených opatření a nad jejich dohledem výkonu činnosti. *„Předpisy upravující výkon ústavní výchovy byly do téže doby*

obecné, málo zavazující, takže ve složení svěřenců i ve výchovných režimech existovala velká pestrost.“

TRNKOVÁ (2018, s. 109) uvádí, že ve vývoj ústavní péče ve druhé polovině 19. století a na počátku 20. století nabývá velkého rozmachu. *„Tato péče nabývala postupně organizovaného a institucionalizovaného charakteru kladoucího si za cíl více než zajistit pouhé přežití dítěte a jeho tělesné zdraví.“* Běžně vystupovala do popředí nejen péče o tělesné potřeby dítěte a jeho specifické potřeby a nároky v určitém sociálním či školním prostředí, ale též i jeho výchova, vzdělání a příprava pro další soběstačný život. Omezené možnosti v uspokojování konkrétních vývojových a emočních potřeb dítěte v ústavu, si poté uvědomovala i odborná společnost již dlouho před tím, než byly provedeny a publikovány různorodé odborné studie o deprivacním syndromu ústavních dětí.

MATOUŠEK a KROFTOVÁ (2003, s. 155) uvádějí, že ústavy se proto ve srovnání s dnešními více lišily v organizaci režimu, harmonogramu dne a ve velikosti skupin, s nimiž se pracovalo najednou. *„Některé ústavy byly represivnější než jiné, někde byl kladen větší akcent na vzdělávání než jinde.“*

1.2 Ústavní a ochranná výchova, odborná terminologie

Základní pojmy výchova, zanedbávání dítěte, socializace a resocializace jsou stále předmětem řady odborných výzkumů.

ŠAFRÁNKOVÁ (2019, s. 36) konstatuje: *„Výchovu chápeme jako cílevědomý a záměrný proces, který umožňuje změnu a rozvoj jedince v souladu s jeho potřebami, individuálními dispozicemi a sociálními vztahy.“*

PTÁČEK a PEMOVÁ (2016, s. 34) definují zanedbávání dítěte následovně: Za toto chování k dítěti lze považovat jisté patologické chování osoby odpovědné za péči o dítě, které překračuje anebo společností formálně (zákonně) i neformálně (zvykově) porušuje definovaná pravidla řádné péče a výchovy dítěte. Kvalita samotné péče o dítě je srovnána s našimi aktuálními poznatky a moderními trendy v oblasti vývojových potřeb dětí, životní úrovní dané rodiny i celé společnosti včetně dostupnosti veřejných služeb (zdravotnických, poradenských, školských a sociálních), celospolečenského vnímání dětství jako životní etapy a celkové

postavení a role dítěte v běžné intaktní a majoritní společnosti. Zanedbávání můžeme definovat jako situaci nebo činnost, kdy potřeby dítěte nejsou adekvátně uspokojovány, což vede k jeho ohrožení života, zdraví nebo vývoje. Z dítěte tak může být vytvářen deprivant, který nemá naplněny základní lidské potřeby.

MIKOVÁ a STANG (2010, s. 118) uvádějí, že příčina selhání a výchovného neúspěchu mohla být poté totiž i v samotných rodičích, jelikož nenaslouchají tomu, co by jim pomohlo při výchově dítěte. Dobré rady si vykládají a uplatňují po svém, avšak chybným způsobem. Každý z nás má totiž, bez ohledu na to, jak jsme byli vychováváni, své představy a ideály, jak má dobrá výchova vypadat, co na děti platí a co ne. Něco nám připadá důležité, něco naopak opomíjíme. I ve způsobu, jakým své děti vychováváme, se totiž výrazně odráží náš osobnostní typ.

BENDL a kol. (2015, s. 82-83) uvádějí, že na utváření člověka se podílí řada vlivů. Z tohoto důvodu je důležité studovat vlivy výchovy, prostředí i biologických činitelů na osobnost člověka.“ Vývoj člověka je v zásadě ovlivňován dvěma hlavními skupinami podstatných činitelů, tj. hlavními faktory vnějšími (exogenními) a vnitřními faktory (endogenními). Zásadním vnějším činitelem je prostředí, které člověka obklopuje a v němž vyrůstá, tj. prostředí biologické rodiny, školní, vrstevnické a lokální, ale také okolní příroda a v nejširším smyslu celý život společnosti. Vnější činitelem je rovněž výchova.

Připomeňme si, že samotný proces **socializace** (zespolečenštění lidského jedince) představuje v nejširším a komplexním smyslu slova formování a růst jedinečné osobnosti pod vlivem rozmanitých vnějších podnětů, a to včetně těch specializovaných i konkrétních činností, které nazýváme výchovou (Jedlička, 2018, s. 308).

V zahraniční literatuře, poté PANDA (1997, s. 137-138) vysvětluje a definuje pojem socializace jako proces, kterým každé dítě získává určité rysy, životní hodnoty a postoje, přesvědčení, chování v souladu se společenskými normami.

HARTL (1993, s. 194) popisuje socializaci jako de facto postupné začleňování konkrétního jedince do společnosti prostřednictvím nápodoby a identifikace. Socializace je především přijetí základních etických a právních norem dané společnosti v určitou dobu.

ŠKOVIERA (2007, s. 29) vysvětluje pojem „**resocializace** – je součástí převýchovy, je jejím cíleným završením; spočívá v tom, že jedinec, který dříve primárně sociálně selhával a nedokázal se správně zařadit do společnosti ve které měl fungovat, se postupně učí správnému

sociálnímu chování a začlenění do běžné majoritní společnosti. Součástí této adaptace, tohoto procesu je příprava na návrat do normální, běžné tedy intaktní společnosti a zároveň i příprava společnosti (rodiny, školy...) na přijetí takového člověka, který nějakým způsobem selhal. Takový jedinec musí dostat novou šanci, jelikož to je jeho právo, aby byl opětovně zařazen do intaktní společnosti.

Ústavní výchova je velmi často opatření navržené orgánem sociálně-právní ochrany dětí, o kterém vždy rozhoduje příslušný soud. Toto opatření se uplatňuje v případech, kdy rodina o dítě není schopna nebo ochotna, jakkoliv náležitě pečovat a výchovu dítěte, poté nelze zajistit jiným přiměřeným způsobem, který by byl adekvátní pro danou situaci. Před samotným nařízením ústavní výchovy má soud za povinnost, a to podrobně zkoumat, zdali výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí. Uložení ústavní výchovy může, ale de facto nemusí předcházet uložení jiných výchovných opatření např. soudem stanoveného dohledu (Matoušek, 2008, s. 240).

Ochranná výchova je institut českého práva, který je uplatňovaný v rámci trestněprávního soudního řízení, kdy je ukládána jako ochranné opatření. Ochranná výchova je upravena zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. V zákoně je uvedeno, že se ukládá v případech, kdy dítě starší než 12 let a mladší než 15 let spáchá čin, který by u dospělých byl postihován formou výjimečných trestů. Dále se ukládá v případech, kdy se dítě mladší než 15 let provinilo proti zákonu a není řádným způsobem a náležitě postaráno o jeho výchovu. K ochranné výchově lze odsoudit poté i mladistvé, tedy osoby ve věku 15 a 18 roky, které žijí v nevhodném prostředí a páchají trestnou činnost (Matoušek, 2008, s. 125-126).

Soudem uložená ochranná výchova tedy trvá, dokud to vyžaduje její účel, tj. převýchova mladistvého, nejdéle však do 18 let věku dítěte. Vyžaduje-li to vážný zájem mladistvého, může soud ochrannou výchovu prodloužit až do dovršení jeho devatenáctého roku. O ochranné výchově vždy rozhoduje soud (Trnková, 2008, s. 115).

Jak už bylo uvedeno, ochranná výchova je druhem ochranného opatření, které definuje trestní zákon. Tato opatření mají účel preventivní a mají též za úkol izolovat a resocializovat toho, kdo se společensky nebezpečného činu dopustil. Ukládá se v občansko-právním řízení všem osobám, které spáchaly ve věku mezi 12. až 15. rokem čin, jenž trestní zákon u právně odpovědných osob umožňuje stíhat, a to výjimečným trestem. Ochrannou výchovu mohou

navrhovat i orgány sociálně-právní ochrany dětí v občansko-právním řízení, a to dětem mladším 15 let (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 156).

Trestní zákon ukládá vykonávání ochranné výchovy ve zvláštních zařízeních, v nichž je řádným pedagogickým a výchovným vedením zabezpečena příprava chovance na jeho budoucí povolání. Soud může v průběhu ochranné výchovy mladistvého podmíněně umístit mimo výchovné zařízení, pokud lze očekávat, že se bude řádně chovat a pracovat. Pokud však mladistvý tato očekávání nesplní nebo je plní nedostatečným způsobem, může soud rozhodnout o pokračování v ochranné výchově (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 156).

1.3 Školská zařízení pro výkon institucionální výchovy

Do kompetence a působnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy spadají zařízení zřizovaná dle zákona č. 109/2002 Sb., zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů (dále v textu jen ZVUOV). Všechny uváděné zákony jsou ve znění pozdějších právních předpisů. **Zákon č. 109/2002 Sb. (ZVUOV), ze dne 05.02.2002, poté dělí školská zařízení pro výkon institucionální péče na tato zařízení:**

- diagnostické ústavy
- dětské domovy
- dětské domovy se školou
- výchovné ústavy

Diagnostický ústav plní úkoly především diagnostické, výchovně-vzdělávací, terapeutické a organizační. Diagnostický ústav má na starosti rozmístování dětí do odpovídajících ústavních zařízení, a to dle zjištěných potřeb dětí v rámci provedené komplexní diagnostiky (Kolář a kol., 2012, s. 159).

Diagnostický ústav lze charakterizovat jako tzv. internátní školské zařízení pro výkon ústavní výchovy. Děti jsou zde umístěny zpravidla na dobu 8 týdnů, ale tato doba může být i podstatně delší. Není však zcela v zájmu dítěte, aby tato doba byla neadekvátním způsobem prodlužována (Zdražilová, Sovová, 2022, s. 17).

TRNKOVÁ (2018, s. 112) uvádí, že diagnostický ústav provádí komplexní vyšetření dítěte formou pedagogických a psychologických vyšetření, kdy je následně výstupem z těchto vyšetření ucelená a komplexní závěrečná zpráva z diagnostického pobytu. Tato zpráva obsahuje návrh specifických výchovných a vzdělávacích potřeb v podobě individuálního programu rozvoje konkrétního dítěte. Závěrečná zpráva utváří ucelený pohled na osobnost dítěte.

Diagnostický ústav (dle zákona č. 109/2002 Sb., (ZVUOV), podle § 5, odst. 1) přijímá děti s nařízeným předběžným opatřením, nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou, a to v případě, pokud je rozsudek pravomocný a nebo předběžně stanovena vykonatelnost; děti s uloženou ochrannou výchovou, také na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení umísťuje do dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů, kam jsou neprodleně přemístěny. Dříve bylo rovněž možné, aby dítě absolvovalo v diagnostickém ústavu dobrovolný diagnostický pobyt. Toto však v současné době není možné, jelikož dle aktuální platné legislativy nelze tyto pobyty již realizovat.

Diagnostický ústav (dle zákona č. 109/2002 Sb., ZVUOV, podle § 5, odst. 2) „plní podle potřeb dítěte úkoly, a to zejména:

- a) diagnostické, spočívající ve vyšetření úrovně dítěte formou pedagogických a psychologických činností, kdy se u dítěte zjišťuje komplexní diagnostikou úroveň jeho specifických schopností
- b) vzdělávací, v jejichž rámci se zjišťuje úroveň dosažených vědomostí, znalostí a dovedností, stanovují a realizují se specifické vzdělávací potřeby v zájmu rozvoje osobnosti dítěte přiměřeně jeho věku, individuálním předpokladům a možnostem, které je dítě schopno pochopit
- c) *terapeutické, které prostřednictvím pedagogických a psychologických činností směřují k nápravě poruch v sociálních vztazích a v chování dítěte,*
- d) *výchovné a sociální, vztahující se k osobnosti dítěte, k jeho rodinné situaci a nezbytné sociálně-právní ochraně dětí; podle potřeby zprostředkovává zdravotní vyšetření dítěte “*
- e) organizační, související s umísťováním konkrétních dětí do zařízení v územním obvodu diagnostického ústavu vymezeném ministerstvem (tím se rozumí v působnosti určitého celku), popřípadě i mimo územní obvod; spolupracuje s orgánem sociálně-právní ochrany dětí při přípravě jeho návrhu na nařízení předběžného opatření, které bude vykonáváno v diagnostickém ústavu nebo v jiném zařízení a při přípravě vyjádření pro soud ohledně určení

zařízení pro výkon ústavní výchovy, do kterého má být dítě s nařízenou ústavní výchovou umístěno. Toto je velmi důležitá činnost diagnostických ústavů.

f) koordinační a metodicky řídicí, směřující k prohloubení a sjednocení odborných postupů ostatních zařízení v rámci územního obvodu diagnostického ústavu, k ověřování jejich účelnosti a ke sjednocení součinnosti s orgány státní správy a dalšími osobami, zabývajícími se péčí o děti.

Diagnostický ústav (dle zákona č. 109/2002 Sb. (ZVUOV), podle § 5, odst. 3) na základě specifických a konkrétních výsledků diagnostických, vzdělávacích, terapeutických, výchovných a sociálních činností, které jsou součástí komplexního závěrečného vyšetření, zpracovává ucelenou komplexní diagnostickou zprávu s návrhem specifických výchovných a vzdělávacích potřeb.

Diagnostický ústav (dle zákona č. 109/2002 Sb. (ZVUOV), podle § 5, odst. 4) písemně sděluje příslušným orgánům sociálně-právní ochrany dětí, které mají dítě ve své působnosti, na základě komplexní zprávy nebo na základě poznatků zařízení údaje o dětech vhodných k osvojení nebo ke svěřeni do pěstounské péče.

Dle zákona č. 109/2002 Sb. (ZVUOV), podle § 5, v odst. 5 je uvedeno: Při přijetí dítěte k pobytu do diagnostického ústavu předkládá orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo osoba odpovědná za výchovu následující dokumenty, které jsou zde vyjmenovány: pravomocné rozhodnutí nebo předběžné opatření soudu (s doložkou právní moci nebo vykonatelnosti – zajišťuje i soudní vykonatelka, pokud se jedná o rychlé předběžné opatření), osobní list – vyplňuje příslušný pracovník OSPOD, rodný list – originál, popř. úředně ověřenou kopii, příp. RL vyžádán OSPOD, který byl vytvořen pro úřední potřebu, občanský průkaz nebo v případě cizinců cestovní pas, jakož i poslední školní vysvědčení nebo výpis z katalogového listu s vyznačením roku školní docházky. Dále předává průkaz zdravotní pojišťovny nebo jeho kopii, očkovací průkaz a lékařský posudek o zdravotní způsobilosti k umístění dítěte do diagnostického ústavu ne starší 3 dnů a písemné vyjádření lékaře o aktuálním zdravotním stavu dítěte – tím se rozumí potvrzení o bezinfekčnosti, jinak by dítě muselo být umístěno do izolace. Není-li možno ze závažných důvodů při přijetí dítěte na základě předběžného opatření předložit některé z výše uvedených dokladů, s výjimkou rozhodnutí o předběžném opatření a písemného vyjádření lékaře o aktuálním zdravotním stavu dítěte, zajistí orgán sociálně-právní ochrany dětí jejich předložení bez zbytečného odkladu dodatečně. Při umístění dítěte do dětského domova nebo dětského domova se školou bez jeho předchozího pobytu v diagnostickém ústavu se dokumentace k dítěti podle věty první a druhé předává přímo příslušnému zařízení.

Dle zákona č. 109/2002 Sb. (ZVUOV), podle § 5, v odst. 6 je uvedeno: „*Do diagnostického ústavu se dítě umísťuje na dobu zpravidla nepřesahující 8 týdnů.*“ Běžná skutečnost je však zcela odlišná a děti v těchto ústavních zařízeních, velmi často bohužel zůstávají různě dlouhou dobu. Někdy se pak stává, že z původních 8 týdnů se jedná o dobu několika měsíců. To není rozhodně v zájmu dítěte a ze strany příslušného OSPOD by měla být zjednána náprava, aby proces následného přemístění, poté byl co nejrychlejší. Včasná urgence pracovníka OSPOD, dokáže celý proces urychlit. Často velmi záleží i na samotné flexibilitě soudu, kdy je tedy nařízeno další jednání ohledně přemístění dítěte do jiného zařízení a zda je využito předběžné vykonatelnosti rozsudku.

Dle zákona č. 109/2002 Sb. (ZVUOV), podle § 5, v odst. 7 je uvedeno: Do vhodného dětského domova se školou, případně výchovného ústavu, poté může být dítě s uloženou ochrannou výchovou umístěno pouze příslušným diagnostickým ústavem, v jehož územním obvodu a působnosti se zařízení nachází. Umístit dítě do některého z uvedených zařízení v územním obvodu jiného diagnostického ústavu lze, ale samozřejmě po předchozí interní dohodě diagnostického ústavu, v jehož péči se konkrétní dítě nachází, s územně příslušným diagnostickým ústavem a orgánem sociálně-právní ochrany dětí, který dítě eviduje ve svém stavu. Nedojde-li k dohodě, rozhodne o umístění dítěte do příslušného zařízení ministerstvo na návrh diagnostického ústavu, v jehož péči se dítě nachází, a s přihlédnutím k vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který dítě eviduje. Tato rozhodnutí se však dějí zcela výjimečně.

Dle zákona č. 109/2002 Sb. (ZVUOV), podle § 5, v odst. 8 je uvedeno: Pokud se u dítěte, které bylo rozhodnutím soudu umístěno do dětského domova nebo dětského domova se školou bez jeho předchozího pobytu v diagnostickém ústavu, ukáže dodatečně potřebné komplexní vyšetření, provede se toto vyšetření v zařízení, do něhož bylo dítě umístěno, diagnostický ústav, v jehož obvodu se zařízení nachází. Tato diagnostika lze provést i ambulantní formou.

Dle zákona č. 109/2002 Sb. (ZVUOV), podle § 5, v odst. 9 je uvedeno: „*Přemístit dítě s uloženou ochrannou výchovou do jiného dětského domova se školou nebo výchovného ústavu, poté může jen diagnostický ústav na základě vlastního podnětu nebo odůvodněné písemné žádosti zařízení, v němž je dítě umístěno, nebo zákonných zástupců dítěte, nebo dítěte nebo orgánu sociálně-právní ochrany dětí.*“

Dle zákona č. 109/2002 Sb. (ZVUOV), podle § 5, v odst. 10 je uvedeno: Diagnostický ústav neprodleně oznámí přijetí, umístění nebo přemístění dítěte do 3 pracovních dnů soudu, který ve věci dítěte rozhodl, orgánu sociálně-právní ochrany dětí příslušnému podle místa trvalého

pobytu dítěte a osobě odpovědné za výchovu, pokud se jí nedoručuje rozhodnutí o umístění nebo přemístění dítěte. Ne vždy je toto oznámení vykonáno ve stanovené lhůtě, kdy vycházíme z vlastní praxe.

Dle zákona č. 109/2002 Sb. (ZVUOV), podle § 5, v odst. 11 je uvedeno: Diagnostický ústav předává s dítětem umístěvaným nebo přemísťovaným do zařízení komplexní závěrečnou diagnostickou zprávu s programem rozvoje osobnosti, pravomocné rozhodnutí soudu, školní dokumentaci včetně posledního vysvědčení a návrhu klasifikace za dobu pobytu v diagnostickém ústavu, osobní věci dítěte a další dokumentaci. O tyto záležitosti obvykle pečují sociální pracovníce a zpracovává je dětská psychologka

Dle zákona č. 109/2002 Sb. (ZVUOV), podle § 5, v odst. 12 je uvedeno: Při umístění dítěte do vhodného prostředí s uloženou ochrannou výchovou, se dbá na umístění dítěte, co nejbližší bydlišti osob odpovědných za výchovu nebo zákonných zástupců, pokud by tím nebyl ohrožen mravní vývoj dítěte. Dítě má právo být v kontaktu s biologickou rodinou, soud by toto měl zohlednit a upřednostnit zájmy dítěte.

Dětský domov lze charakterizovat jako sociální a výchovné zařízení pro děti a mládež od 3 do 18 let věku, které nemohou být z nejrůznějších důvodů vychovávány a žít v původní biologické či náhradní rodině. „*Dětský domov zajišťuje veškeré materiální potřeby svých chovanců, sociální péči i komplexní výchovu a vzdělávání. S dětmi a mládeží pracují kvalifikovaní vychovatelé.*“ (Kolář a kol., 2012, s. 27)

Dětský domov (dle zákona č. 109/2002 Sb. (ZVUOV), podle § 12, odst. 1) „*pečuje o děti podle jejich individuálních a specifických potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.*“ Účelem dětského domova (dle zákona č. 109/2002 Sb. (ZVUOV), podle § 12, odst. 2) je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají v běžných školách, které nejsou součástí dětského domova a nachází se mimo komplex ústavního zařízení.

Do dětského domova (dle zákona č. 109/2002 Sb. (ZVUOV), podle § 12, odst. 3) „*mohou být umístěvány děti ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let. Do dětského domova se rovněž umísťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi.*“

Dětský domov se školou (dle zákona č. 109/2002 Sb. (ZVUOV), podle § 13, odst. 1). Účelem tohoto zařízení je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, ve věku od 6 let do ukončení povinné školní docházky, které mají závažné poruchy chování. Rovněž je určen

pro děti s duševní poruchou, které vyžadují speciální a odbornou léčebnou péči. Do těchto zařízení mohou být umístěny i děti s uloženou ochrannou výchovou, u nichž nejsou dány podmínky pro umístění do výchovného ústavu (Trnková, 2018, s. 114).

Výchovný ústav (dle zákona č. 109/2002 Sb. (ZVUOV), podle § 14, odst. 1) pečuje především o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, a to pravomocným rozsudkem. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Dětem je často poskytována i psychoterapeutická odborná pomoc.

Výchovné ústavy (dle zákona č. 109/2002 Sb. (ZVUOV), podle § 14, odst. 2) *„se zřizují odděleně pro tyto děti, viz uvedeno níže:*

- a) s nařízenou ústavní výchovou,*
- b) s uloženou ochrannou výchovou,*
- c) které jsou nezletilými matkami, a pro jejich děti, nebo*
- d) které vyžadují výchovně léčebnou péči, popřípadě se ve výchovném ústavu pro tyto děti zřizují oddělené výchovné skupiny.“*

Do výchovného ústavu (dle zákona č. 109/2002 Sb., podle § 14, odst. 3) *„může být umístěno i dítě starší 12 let, má-li uloženu ochrannou výchovu, a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Výjimečně, v případech zvláště závažných poruch chování, lze do výchovného ústavu umístit i dítě s nařízenou ústavní výchovou starší 12 let.“*

1.4 Důvody nařízení ústavní výchovy, odborná terminologie

Ústavní výchovu lze nařídit pouze v odůvodněných a důkladně podložených případech. Mezi nejčastější důvody, které vedou kurátory k podání návrhu na nařízení ústavní výchovy, lze zahrnout především tyto, které jsou taxativně vyjmenovány v přehledu uvedeném níže v textu. MATOUŠEK a KROFTOVÁ (2003, s. 157) přitom vycházejí z šetření a průzkumu TESAŘOVÉ, která se touto problematikou zabývala ve svých výzkumech:

- protiprávní jednání (přestupky např. proti občanskému soužití a trestná činnost)
- začínající závislost na drogách (experimentování – užívání marihuany, Pervitinu, alkoholu a automatech)
- útěky z domova (opakované útěky a útěky dlouhodobého charakteru)
- množství výchovných opatření uplatněných před návrhem ústavní výchovy
- zahálčivý způsob života (nemají zájem o žádnou činnost)
- nerespektování rodičů, nerespektování autority rodičů a výchovných pracovníků
- sexuální promiskuita – vyhledávání problémových sexuálních partnerů
- členství v závadové partě – patologická parta

Dalšími důvody, které zde mohou být uvedeny jsou poruchy chování. „*Poruchy chování lze chápat jako odchylku v oblasti socializace, kdy jedinec nerespektuje běžná pravidla na úrovni odpovídající jeho věku, resp. jeho rozumových schopností.*“ (Vágnerová, 2014, s. 715)

HURYCHOVÁ a PTÁČKOVÁ (2022, s. 169) uvádějí: Specifické poruchy chování u dětí je termín užívaný v odborné lékařské, sociální, pedagogické a psychologické terminologii pro vrozené poruchy chování, které je dlouhodobé, se zcela specifickými a určitými projevy. Nežádoucí, rizikové chování je poté takové chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému a negativnímu nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo majoritní společnost.

V cizojazyčné literatuře např. LERNER (2006, s. 695-696) popisuje, že delikventní mládež často páchá trestnou činnost, nebo vykazuje znaky této činnosti, a tak se dopouští závažného asociálního chování vůči majoritní společnosti. Velmi často se u těchto osob objevují krádeže, útěky, lhaní, nerespektování autority rodičů, agrese a záškoláctví.

Dítě se v životě učí diferencovat žádoucí a nežádoucí chování i jeho vhodnost ve vztahu k nastalé situaci. Nejde jen o to, aby dítě příslušné normy znalo, ale aby podle nich také jednalo. Můžeme uvést, že chování dítěte nejprve korigují rodiče, později je dítě schopné své chování regulovat samo, a to v případech, kdy jej nikdo nekontroluje (Vágnerová, 2014, s. 715).

VÁGNEROVÁ (2014, s. 716) uvádí, že porucha chování v dětském věku a dospívání se obvykle projeví neadekvátním chováním k lidem (okolnímu světu, který jej obklopuje) a neschopnosti navázat a udržet přijatelné sociální vztahy. Závažnou překážkou je v tomto směru nedostatek empatie, emocí a převažující zaměření na sebe a na uspokojování vlastních základních potřeb. Děti velmi často nerozumí a nechápou nezbytnost přizpůsobení standardním pravidlům většinové společnosti. Nejsou ohleduplné k jiným lidským bytostem, zvířatům, věcem, hodnotám či okolnímu prostředí, které jej obklopuje a v němž žijí. Práva jiných pro ně nejsou důležitá ani významná, neuznávají tato práva. Žijí jen z aktuálních osobních prožitků, které přinášejí benefity pouze pro ně samotné. Za porušení jakýchkoliv norem nepocítují vinu, nemají dostatečně rozvinuté svědomí, často nejsou tyto děti schopné sebereflexe a postrádají sebe náhled na své chování.

Zásadní vliv na chování dítěte a jedním z důvodů jeho problematického chování, které může dítě dovést až k samotnému nařízení ústavní či ochranné výchovy může být porucha attachmentu. V zahraniční literatuře SKUSE, BRUCE, DOWDNEY (2011, 85-88) uvádějí, že dítě pro svůj vývoj fyzických a psychických potřeb potřebuje od narození primárního pečovatele, aby si vytvořilo pevnou citovou vazbu. Tuto vazbu by dítěti v reálné podobě měli zajistit primárně rodiče dítěte, a to tak, že mu vytvoří vhodné podmínky a bezpečný prostor pro jeho osobnostní vývoj.

MATĚJČEK (2013, s. 90-91) popisuje, že velkou většinou by si rodiče dítěte přáli, aby jejich dítě bylo báječné, aby dovedlo přirozené lidské emoce dávat najevo. Aby dítě dovedlo citlivě vnímat potřeby druhých lidí, aby bylo empatické. Aby druhým lidem rozumělo a aby druzí lidé měli důvod přijímat je s porozuměním a sympatií, a to jako jedinečného tvora. Dítě by mělo vzkvétat pod vlivem péče svých rodičů a mělo by vyrůstat v člověka odpovědného, který dovede ovládat sebe a mezi druhými se dokáže uplatnit. Mělo by se umět smát a mít radost z radosti své i radosti druhých, mělo by umět „plakat s plačícími“, ale mělo by prožívat smutek i bolest i strach, když je pro to důvod, a ne hned, když zavane pouhý vánek životní nepřízně.

HURYCHOVÁ a PTÁČKOVÁ (2022, s. 168) uvádějí, že problémové chování je většinou už pouhým, zoufalým a smutným „voláním o pomoc“, které bývá většinou nepochopené. Od dítěte lze čekat určité chování pouze tehdy, když bylo k němu dříve vedeno. „*Zvládnutí daného vzoru chování předpokládá seberegulaci, což je schopnost ovládat okamžitě impulsy a chování v souladu s aktuální situací.*“

NIELSEN SOBOTKOVÁ a kol. (2014, s. 61) uvádějí, že „*antisociálním chováním je v současné psychologii označováno chování, které porušuje normy, hodnoty a principy přijaté či uznávané konkrétní společností.*“ I na základě tohoto chování, poté může být dítěti nařízena ústavní nebo uložena ochranná výchova.

VYMĚTAL (2004, s. 30-31) uvádí, že u dítěte může být deprivována jakákoliv jeho potřeba, a to během jeho poměrně dlouhého vývoje, kterým se rozumí od narození do doby dospělosti. Citová deprivace potom nastává u dítěte v tom případě, jestliže dítě přechodně nebo trvale postrádá stabilní, neměnnou mateřskou postavu, která je v jeho životě velmi důležitá. „*Jedinec dlouhodobě citově deprivovaný v dětství obvykle v dospělosti nesnadno dokáže žít trvale v citově blízkém vztahu, neboť je nestálý, jeho citový život bývá chudší, méně diferencovaný.*“ I u těchto dětí je poměrně často nařizována ústavní výchova, i když za své chování, potom mnohé děti de facto samy nemohou.

1.5 Role kurátora pro děti a mládež v procesu nařizování institucionální výchovy

Kurátor pro děti a mládež je státní úředník. Podle zákona č. 359/1999 Sb. (zákon o sociálně-právní ochraně dětí, podle § 31, odst. 3) „*sociální kuratelu vykonává kurátor pro děti a mládež, který je zaměstnancem obce s rozšířenou působností zařazeným do obecního úřadu obce s rozšířenou působností.*“

Kurátor pro děti a mládež se zabývá dětmi z nefunkčních rodin, a to dětmi, které vedou zahálčivý či nemravný život; dětmi, které zanedbávají školní docházku, požívajícími alkohol nebo jiné návykové látky; dětmi živícími se prostitucí; dětmi jež spáchaly před dovršením 15 let čin jinak trestný; dětmi utíkajícími z domova i dětmi, na nichž byl spáchán trestný čin. Tento státní úředník státní úředník má poskytovat pomoc při překonávání nepříznivých sociálních podmínek a výchovných vlivů s cílem umožnit dítěti začlenění do majoritní a intaktní společnosti. Zákon kurátorovi pro děti a mládež ukládá sledovat, jak děti tráví svůj volný čas, s kým se kontaktují a stýkají v přirozeném prostředí. Kurátor pro děti a mládež má být v osobním kontaktu s dítětem, rodiči a dalšími osobami, které jsou zodpovědné za jeho výchovu. Kurátor má spolupracovat s institucemi, které jsou velmi důležité pro rozvoj osobnosti dítěte a dospívající mládeže. Kurátor pro děti a mládež spolupracuje s Probační a mediační službou, Střediskem výchovné péče, dětskými psychology, nestátními neziskovými organizacemi, ústavními zařízeními, Policií ČR, soudy, výchovnými poradci, preventisty sociálně patologických jevů a dalšími metodiky, kteří působí ve školním prostředí (Matoušek a kol., 2005, s. 270-271).

1.6 Svolání případové konference před nařízením ústavní výchovy

PTÁČEK s PEMOVOU (2012, s. 45) popisují: Jedna z důležitých technik, která je používána v průběhu case managementu, je případová konference. Tato metoda byla rozvíjena v různých zemích a sociálních systémech, až došlo k vydefinování společných základních pravidel a postupů, které je potřeba využívat, aby bylo možné tento způsob práce nazvat „případová konference“ (z anglického „The child protection conference“). U nás je tato metoda poměrně rozšířená a oblíbená, a to nejenom na základě stanovené povinnosti ze zákona, kdy ji máme, co nejvíce uplatnit.

Před samotným podáním návrhu na uložení výchovného opatření, v našem případě nařízení ústavní výchovy, by měla být svolána případová konference. Případová konference slouží jako platforma pro vyhodnocení situace dítěte, příp. jeho rodiny a pojmenování priorit, které musí být zahrnuty v individuálním plánu ochrany dítěte. Zde může být zaznamenána pomoc a zapojení dalších subjektů, které mohou pomoci rodině v utužování jejich kompetencí a zlepšování její sociální situace (Ptáček, Pemová, 2012, s. 109).

Cíle případové konference, které popisuje PTÁČEK a PEMOVÁ (2012, s. 109):

- propojení rodiny, propojení poskytovatelů sociálních služeb a OSPOD
- vyjasnění konkrétních pravidel předávání a sdílení informací s OSPOD
- stanovení následného postupu při práci s dítětem a jeho rodinou, včetně definování rolí a odpovědnosti jednotlivých zainteresovaných subjektů
- rozvrhnutí časového harmonogramu a následné jejich vyhodnocení v měřitelném období

Účastníci případové konference dle PTÁČKA a PEMOVÉ (2012, s. 109-110):

- ohrožené dítě (pokud je to možné a žádoucí)
- zástupce nebo opatrovník, příp. zmocněnec dítěte (kolizní opatrovník, který byl soudem ustanoven pro soudní jednání)
- opatrovník rodiče (v případě, kdy mají rodiče omezenou způsobilost k právním úkonům, popř. zmocněnec aj.)

- další rodinní příslušníci a osoby odpovědné za výchovu, které se de facto na výchově ohroženého dítěte rovněž podílejí
- zástupce orgánů činných v trestním řízení (probační a mediační pracovník, aj.)
- odborní pracovníci poskytující služby péče o děti (zdravotnický personál, pedagogové a výchovní pracovníci, pracovníci SPC a PPP, terapeuti)
- experti poskytující služby péče o rodinu (sociální služby aktivizační apod.)
- experti poskytující služby pro dospělé (kurátor pro dospělé apod.)

PTÁČEK a PEMOVÁ (2012, s. 110) připomínají, že úvodní případová konference by měla být vždy svolána neprodleně a pokud možno, co nejdříve po dokončení komplexního vyhodnocení rodiny/dítěte, a to tak, aby byla snížena úzkost rodiny z probíhajícího hodnocení ohrožení dítěte a zároveň bylo využito potenciálu ke změně, která by byla v rodině nastartována zahájením řešení situace. Případová konference je nepostradatelná během výkonu sociálně-právní ochrany dítěte.

PTÁČEK a PEMOVÁ (2012, s. 110) důrazně upozorňují na to, že zvýšená pozornost by měla být věnována především dětem odebraným z péče rodičů a dětem, které vykazovaly v úvodním vyhodnocení závažnou míru svého ohrožení. V těchto případech je vždy podstatné, důležité pro dítě a žádoucí, co nejdříve zahájit poskytování sociální intervence všem zainteresovaným.

1.7 Individuální plán ochrany dítěte a principy jeho realizace v praxi

Zákon č. 359/1999 Sb. (zákon o sociálně-právní ochraně dětí, dle § 6) upravuje, na které děti se zaměřuje sociálně-právní ochrana dětí.

„Sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na děti:

- jejichž rodiče zemřeli, nebo neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nebo nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti;
 - které byly svěřeny do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy;
 - které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, žijí se prostitutci, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky podle zákona upravujícího přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;
 - které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;
 - na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezřeni ze spáchání takového činu;
 - které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;
 - které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;
 - které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany, a které se na území České republiky nacházejí bez doprovodu rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu;
- pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí. “*

Je-li dítě zařazeno podle zákona č. 359/1999 Sb. (ZSPOD), a to do § 6, je povinností sociálního pracovníka, aby podrobně vyhodnotil situaci dítěte a jeho rodiny, zejména vývojové potřeby dítěte a jejich naplňování, rodinné poměry aj., a poté zpracoval individuální plán

ochrany dítěte. Vytvořený individuální plán ochrany dítěte (IPOD) by měl být probrán s rodinou, a to jak s dítětem, tak i jeho rodiči, případně osobami, které o dítě pečují nebo se budou na jeho výchově spolupodílet. Rodina musí konkrétním opatřením uvedeným v IPOD rozumět, a to ve všech oblastech – tedy jakým způsobem, kdy, co a jak bude prováděno a realizováno (Ptáček, Pemová, 2012, s. 110).

Písemný kontrakt (uzavřená dohoda; IPOD v tištěné podobě) by měly podepsat tyto osoby: dítě, rodiče, další odpovědné osoby za výchovu, sociální pracovník ústavního zařízení, zástupce OSPOD. Během uzavírání dohody o plnění IPOD s dítětem by měl sociální pracovník – kurátor pro děti a mládež věnovat zvýšenou pozornost srozumitelnosti textu uvedeném v IPOD, a to s přihlédnutím k věku a komunikačním schopnostem dítěte. Dítě musí být do plnění dílčích cílů a plnění IPOD aktivně zapojeno, ale zároveň v něm nesmí být vytvářen pocit, že je zodpovědné za fungování rodinného systému. V žádném případě není vhodné, aby dítě pochopilo IPOD tak, že pokud se nezlepší ve škole, budou následně potrestáni za jeho chování rodiče. Poskytované služby by měly být nadefinovány v IPOD, z něhož také vychází. Poskytované intervence by měly být založeny na mobilizaci širší rodiny a využití nejsilnějších stránek rodiny (Ptáček, Pemová, 2012, s. 110-111).

Intervenční strategie by měly být v první řadě založeny na sanaci původní rodiny dítěte, kde bychom měli využít všech možných prostředků a intervencí, abychom pomohli dítěti i jeho rodině. Úsilí všech zainteresovaných odborníků by mělo směřovat nejen k obnovení narušených funkcí rodiny, ale rovněž také přispět k prokazatelnému zlepšení stavu dítěte (fyzického, emocionálního, kognitivního a sociálního) uvádějí Ptáček a Pemová, (2012, s. 112).

SHRNUTÍ

Charakterizovali jsme systém a formy náhradní péče o děti, včetně popisu samotné organizace ústavní a ochranné výchovy. Uvedli jsme přehled školských zařízení, do kterých lze nařídit ústavní nebo ochrannou výchovu. Podrobným způsobem jsme vysvětlili odbornou terminologii, která souvisí s uvedenou problematikou. V závěru jsme se zabývali činností kurátora pro děti a mládež, jeho kompetencemi a funkcí v procesu nařizování a realizace institucionální výchovy.

2 POSTUP SOUDU BĚHEM NAŘIZOVÁNÍ INSTITUCIONÁLNÍ PÉČE

Soud bere vždy na zřetel při svém rozhodování nejlepší zájem dítě, jeho blaho. Jedná se o složitý proces, kdy jsou předkládány důkazní materiály, kurátor pro děti a mládež navrhuje opatření, jejichž cílem je pomoci. Všechny uváděné zákony jsou ve znění pozdějších právních předpisů.

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (podle § 958, odst. 1) *„nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče pěstounovi.“*

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (podle § 958, odst. 2) **„pěstounská péče má přednost před péčí o dítě v ústavní výchově.“**

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (podle § 958, odst. 3) *„soud může svěřit dítě do pěstounské péče i na přechodnou dobu.“*

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (podle § 966, odst. 1) *„pěstoun je povinen a oprávněn o dítě osobně pečovat.“*

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (podle § 966, odst. 2) *„pěstoun při výchově dítěte vykonává přiměřeně povinnosti a práva rodičů. Je povinen a oprávněn rozhodovat jen o běžných záležitostech dítěte, v těchto záležitostech dítě zastupovat a spravovat jeho jmění. Má povinnost informovat rodiče dítěte o jeho podstatných záležitostech. Vyžadují-li to okolnosti, stanoví další povinnosti a práva pěstouna soud.“*

2.1 Základní pravidla nařízení ústavní výchovy

Nařízení ústavní výchovy je upraveno v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (v textu OZ), který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2014. Ústavní výchova by měla být nařizována až tehdy, pokud dřívější výchovná opatření neměla pozitivní efekt na výchovu dítěte. Nařízení ústavní výchovy je z pohledu justice a dalších odborníků považováno za krajní řešení, tj. krajní výchovné opatření, k němuž musí být přistoupeno po vyčerpání všech možností.

Základem tradičních rodinných vazeb je biologické pouto pokrevního příbuzenství mezi členy rodiny. Právo rodiče a dítěte být spolu je základním a elementárním prvkem jejich svobodného a rodinného života, a proto každé opatření, které jim v tom brání, principiálně představuje zásah do práva na rodinný život. Vždy musí být podrobně prozkoumáno, co má být provedeno, protože se jedná o kardinální zásah do rodiny. Nařízení ústavní výchovy je tedy závažným a podstatným zásahem do rodinného života všech jejích členů, a i když rodiče zůstávají i po nařízení ústavní výchovy nositeli rodičovské odpovědnosti (pokud jí nebyli rozhodnutím soudu zbaveni), jsou zcela zásadně omezeni v jejím výkonu tím, že nemají dítě u sebe, na což je důležité myslet. (Trnková, 2018, s. 127)

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku, dle § 925, „*vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte, a neučiní-li tak orgán sociálně-právní ochrany dětí, může soud využít několika možností při práci s rodinou*“

a, napomenout - vhodným způsobem dítě, rodiče, osobu, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, popřípadě toho, kdo narušuje řádnou péči o dítě – toto je poměrně často využívané opatření

b, stanovit nad dítětem dohled – tzv. opatrovnický dohled a provádět je za součinnosti školy, orgánu sociálně-právní ochrany dětí, popřípadě dalších institucí a osob, které působí zejména v místě bydliště nebo pracoviště dítěte, lze sem zahrnout i dětské lékaře a další organizace či úřady SPC, PPP...

c, uložit dítěti anebo rodičům omezení, která brání škodlivým vlivům na jeho výchovu, zejména zákazem určitých činností. Omezení těchto činností chrání samotné dítě! Soud poté sleduje, zda je dodržováno výchovné opatření, o kterém rozhodl, a hodnotí jeho účinnost zpravidla v součinnosti s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, popřípadě dalšími osobami.

2.2 Zahájení řízení o nařízení ústavní výchovy

Obec s rozšířenou působností má podle platných právních předpisů navrhopvat ústavní výchovu u těch dětí, o něž rodiče náležitě nepečují a žádná jiná alternativa výchovy dítěte se buď nejeví jako žádoucí, či není dostupná. Ústavní výchova je navrhována rovněž těm dětem, které rodiče ani jiné způsobilé pečovatele nemají. Příslušná obec, poté dává návrh nebo podnět soudu, který pak ústavní výchovu nařídí, a má také možnost podávat soudu návrh na zrušení ústavní výchovy. Příslušný soud může řízení o ústavní výchově zahájit i bez návrhu účastníků a nemusí se těmito návrhy při samotném rozhodování řídit (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 155-156).

Dle zákona č. 359/1999 Sb. (ZSPOD), zákona o sociálně-právní ochraně dětí (podle § 14, odst. 1 písm. c, a d,) „*obecní úřad obce s rozšířenou působností podává za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem návrh soudu, a to na nařízení ústavní výchovy a poté i na prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy.*“ Tato kompetence náleží i státnímu zastupitelství, v jehož kompetenci je do procesu nařizování ústavní výchovy kdykoliv vstoupit.

Návrh na zahájení řízení o nařízení ústavní výchovy si může podat jak rodič, tak i jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, které bylo dítě svěřeno do její péče.

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (podle § 943) soud vždy jmenuje dítěti opatrovníka, hrozí-li střet zájmů dítěte na straně jedné a jiné osoby na straně druhé, nehájí-li zákonný zástupce dostatečně zájmy dítěte. Jmenovaný opatrovník má právo podat návrh na zahájení řízení vždy, je-li z hlediska zájmu dítěte zapotřebí, aby soud nebo jiný orgán veřejné moci v záležitosti dítěte rozhodl, na to by se mělo vždy pamatovat.

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (podle § 946) dříve, než opatrovník přistoupí v zastoupení dítěte k právnímu jednání, k jehož provedení byl jmenován, zjistí stanovisko rodiče, popřípadě poručníka, je-li to možné, i stanovisko dítěte, a je-li to vhodné, rovněž stanoviska dalších osob, které byly anebo jsou zodpovědné za výchovu.

Dle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (podle § 31, odst. 1) „*ustanovený opatrovník nebo jiný zástupce má stejné postavení jako zástupce na základě procesní plné moci.*“

2.3 Řízení o nařízení ústavní výchovy

„O nařízení ústavní výchovy rozhoduje soud buď předběžným opatřením, nebo rozsudkem.“
(Trnková, 2018, s. 123)

Mezi účastníky řízení o nařízení ústavní výchovy patří oba rodiče (zákonní zástupci dítěte), popř. jiné osoby, které mají dítě svěřené do své péče. Rovněž sem patří i samotné nezletilé dítě, které je v tomto případě zastoupené kolizním opatrovníkem, a to na základě jmenování příslušného okresního nebo obvodního soudu. Pokud je návrhatelem příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností, musí být soudem ustanoven jiný kolizní opatrovník.

Dle zákona č. 359/1999 Sb., zákona o sociálně-právní ochraně dětí (podle § 14, odst. 2) *„obecní úřad obce s rozšířenou působností je povinen před podáním návrhu soudu podle odst. 1, nebo byl-li návrh podán rodičem nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte anebo státním zastupitelstvím podle zvláštního právního předpisu:*

a) vždy projednat se samotnými rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte důvody, pro které má dojít nebo došlo k podání návrhu soudu – vše jim musí být řádným způsobem vysvětleno, poučit je srozumitelně a prokazatelně o jejich právech a povinnostech vyplývajících z rodičovské odpovědnosti a důsledcích neplnění těchto povinností; to neplatí v případě, že rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte je nezvěstná, pro dlouhodobý pobyt v cizině nedosažitelná nebo pokud onemocněla chorobou, která znemožňuje takové projednání,

b) v rámci případové konference předem projednat důvody podání návrhu a zabývat se možnými způsoby jejich řešení; to neplatí, je-li zřejmé, že uspořádání případové konference by bylo nemožné nebo zjevně neúčelné, v tomto případě nemusí být svolána případová konference, avšak vše musí být řádným způsobem odůvodněno

c) uspořádat případovou konferenci v průběhu řízení soudu o svěřeni dítěte do náhradní péče, pokud nebyla uspořádána podle písmene

d) uskutečnit opatření sociálně-právní ochrany vyplývající z vyhodnocení situace dítěte a individuálního plánu ochrany dítěte, zejména poskytnout nebo zprostředkovat poradenství

a pomoc při výchově rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte, popřípadě uložit povinnost využít odborné pomoci.“

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (podle § 971, odst. 1) „*jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu.*“ Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě – např. napomenutí rodičů, uložení soudního dohledu. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěřením dítěte do péče fyzické osoby.

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (podle § 971, odst. 2) v případě, pokud rodiče nemohou z vážných důvodů zabezpečit výchovu dětí na přechodnou dobu a v ojedinělých případech, svěří soud dítě do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, a to na dobu nejdéle šest měsíců.

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (podle § 971, odst. 3) nedostatečné bytové poměry nebo majtkové poměry rodičů dítěte nebo osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče, nemohou být rozhodně v žádném případě samy o sobě důvodem pro rozhodnutí soudu o ústavní výchově, jestliže jsou jinak rodiče způsobilí zabezpečit řádnou výchovu dítěte a plnění dalších povinností vyplývajících z jejich rodičovské odpovědnosti. V rámci přezkumných řízení toto nejsou důvody pro to, aby dítě bylo odebráno z péče rodičů – zákonných zástupců. Vždy lze nalézt vhodnou alternativu, kterou lze předejít odebrání dětí z péče jejich rodičů.

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (podle § 971, odst. 4) soud v rozhodnutí, kterým nařizuje ústavní výchovu, označí konkrétní zařízení, do kterého má být dítě umístěno. V samotném dni, kdy se koná řízení o určení další péče, musí být OSPOD známo zařízení, které je schopné dítě nebo děti přijmout. Přitom přihlédne k zájmům dítěte a k vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Soud dbá na umístění dítěte co nejbližší bydlišti rodičů nebo jiných osob dítěti blízkých. To platí i tehdy, rozhoduje-li soud o přemístění dítěte do jiného zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.

Participační práva dítěte vyplývající z čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, poté zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se ho přímo či nepřímo dotýkají. Názorům dítěte se přitom musí vždy věnovat patřičná pozornost, a to odpovídající jeho věku a rozumové úrovni, a za tímto

účelem se dítěti poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním a nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství. (Vlachová, 2021, s. 19)

Soud po provedeném dokazování a vyhodnocení situace dítěte, kdy jsou vyslechnuti všichni účastníci řízení, včetně nezletilého dítěte vynese rozsudek. V tomto rozsudku, potažmo v jednotlivých jeho výrocích, poté musí být přijetí konkrétních opatření uložených soudem náležitě odůvodněno.

Na základě návrhu OSPOD může soud vyslovit předběžnou vykonatelnost rozsudku, a to ve výroku rozsudku, jestliže by jinak účastníku (dítěti) hrozilo nebezpečí těžko nahraditelné nebo značné újmy. Vždy by se mělo přihlížet na zájem dítěte, aby mu bylo zajištěno bezpečné prostředí.

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (podle § 972, odst. 1) „*ústavní výchovu lze nařídit nejdéle na dobu tří let.*“ Ústavní výchovu lze před uplynutím tří let od jejího nařízení prodloužit, jestliže důvody pro nařízení ústavní výchovy stále trvají a nedošlo k žádné zásadní změně v rodinném prostředí či chování dítěte. Trvání ústavní výchovy lze prodloužit opakovaně, vždy však nejdéle na dobu tří let nebo do doby zletilosti. „*Po dobu, než soud rozhodne o zrušení nebo o prodloužení ústavní výchovy, dítě zůstává v ústavní výchově, i když už uběhla doba dříve rozhodnutím soudu stanovená.*“

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (podle § 975) „*rozhodne-li soud o umístění dítěte do ústavní nebo ochranné výchovy, upraví také rozsah vyživovací povinnosti rodičů.*“ Stanovené výživné na dítě se vždy platí k rukám ústavního zařízení, do něhož bude dítě umístěno. Zákon však již nedefinuje vztah mezi výživným, které bude rodičům stanoveno a výší příspěvku tzv. „ošetřovném“, který budou rodiče povinni platit na úhradu pobytových služeb v zařízení, do něhož bylo dítě umístěno. Výše příspěvku za pobyt dítěte v ústavním zařízení je stanoven ve správním řízení, které samostatně vede ústavní zařízení. „*Soud navíc rozhoduje o stanovení výživného již v rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy, tj. dříve, než je ředitelem zařízení vyměřen příspěvek.*“ Soud tedy stanoví výživné rodičům bez ohledu na výši tohoto příspěvku, který je stanoven dodatečně, jak už bylo zmíněno v samostatném správním řízení (Trnková, 2018, s. 123).

2.4 Prodloužení ústavní výchovy

Soud může ústavní výchovu opakovaně prodloužit, vždy však musí vést nové řízení, v jehož rámci bude opětovně zkoumat nezbytnost a vhodnost tohoto opatření. S ohledem na skutečnost, že tři roky v životě dítěte jsou velmi dlouhá doba, ukládá navíc zákon soudu povinnost, a to přezkoumat trvání důvodů nařízené ústavní výchovy, nejméně jednou za půl roku a zároveň zjišťovat, zda není možné umístit dítě do náhradní rodinné péče. Z těchto důvodů si vyžádá zprávu od příslušného OSPOD, a také od zařízení, v němž je dítě aktuálně umístěno. Soud by si měl rovněž zjišťovat názor dítěte, který je velmi důležitý a stanovisko rodičů k dalšímu trvání ústavní výchovy (Trnková, 2018, s. 124). Všechny uváděné zákony jsou ve znění pozdějších právních předpisů.

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (podle § 974) „z důležitých důvodů může soud ústavní výchovu prodloužit až o jeden rok po dosažení zletilosti.“ Nezanikne-li ústavní výchova dříve, jak už bylo uvedeno v předešlé kapitole, končí ústavní výchova dosažením zletilosti dítěte, ledaže příslušný soud ještě předtím rozhodl o jejím prodloužení až o jeden rok po dosažení zletilosti. Soud tak může učinit jen z velmi důležitých důvodů v zájmu dítěte. „Nejčastějším důvodem bude zájem na řádném dokončení přípravy na budoucí povolání (získání výučního listu či složení maturitní zkoušky).“

I v případě, kdy soud o prodloužení ústavní výchovy nerozhodne, může dítě setrvat v zařízení dobrovolně na základě smlouvy uzavřené mezi ním jako nezaopatřenou osobou a ředitelem, příp. osobou, která zastupuje ústavní zařízení, v němž dítě setrvává i po skončení ústavní výchovy (Trnková, 2018, s. 125).

2.5 Zrušení a zánik ústavní výchovy

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (podle § 972, odst. 2) „*pominou-li důvody, pro které byla ústavní výchova nařízena, nebo je-li možné zajistit dítěti jinou než ústavní péči, soud neprodleně ústavní výchovu zruší a zároveň rozhodne podle okolností o tom, komu bude napříště dítě svěřeno do péče.*“

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (podle § 972, odst. 3) „*ústavní výchova zaniká rozhodnutím soudu o osvojení. Bylo-li rozhodnuto o svěřeni dítěte do péče budoucího osvojitele podle § 823 nebo 829, ústavní výchova se přerušuje.*“

Nezanikne-li ústavní výchova dříve, vždy končí dosažením zletilosti dítěte (Trnková, 2018, s. 125).

Z rezortu MPSV a potažmo od několika politiků z tohoto rezortu je od roku 2013 vyvíjen tlak na minimalizaci nařizování ústavní výchovy. Na OSPOD je apelováno, aby bylo využíváno všech prostředků k sanaci rodiny. Velmi časté jsou i přezkumná řízení, kdy je ověřováno, zdali trvají důvody pro nařízení ústavní výchovy.

Pečinka (2021, s. 7) uvádí, že OSPOD jako hlavní koordinátor sociálně-právní ochrany dítěte (kmenový pracovník) podporuje vytvoření a propojení podpůrné sítě pro dítě, za tím účelem oslovuje rodinu a další osoby, kterým na dítěti a jeho situaci záleží, a hledá optimální řešení situace, když ústavní výchova neplní svůj účel. Opatření ústavní výchovy bylo zvoleno s ohledem na konkrétně definovaná rizika, která v životě rodiny nebo dítěte nastala. Je důležité si uvědomovat, že umístění v ústavní péči může generovat rizika jiná (útěky dítěte), která budou nahrazovat ta původní. Složitou situaci dítě nezavinilo samo a systém, který má dítě primárně ochraňovat, nesmí selhat a trestat dítě za něco, za co vzhledem ke svým zkušenostem a nezralosti nemůže být zodpovědné. Toto je důležité si neustále uvědomovat.

2.6 Předběžná opatření upravující poměry dítěte

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (podle § 924) „*ocitne-li se dítě ve stavu nedostatku řádné péče bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o ně pečovat, anebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jeho jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo byl-li narušen, soud upraví předběžně poměry dítěte na nezbytně nutnou dobu; rozhodnutí soudu nepřekáží, pokud dítě není řádně zastoupeno.*“ Hmotně právní základ pro vydání tzv. rychlého předběžného opatření je poté obsažen v § 924, dle zákona č. 89/2012 Sb., který je v rovině procesní uveden v § 452, zákona č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních. Předpokladem pro vydání tzv. rychlého předběžného opatření je skutečnost, že se dítě ocitlo ve stavu nedostatku řádné péče, a to bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má o toto dítě právo pečovat, anebo je-li život dítěte, jeho normální řádný vývoj nebo jeho jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo narušen (Trnková, 2018, s. 120).

„*Aktivně legitimován k podání návrhu je pouze OSPOD, který v návrhu musí vylíčit rozhodné skutečnosti odůvodňující vydání předběžného opatření a určit osobu či zařízení, kam má dítě být přechodně umístěno.*“ K rozhodnutí o tomto návrhu je příslušný okresní soud případně obvodní soud, v jehož obvodu má návrhovatel sídlo. Vzhledem k akutnímu ohrožení dítěte a nezbytnosti rozhodnout s nejvyšším urychlením, proto není požadováno zastoupení dítěte v řízení a soud je povinen o návrhu rozhodnout bezodkladně, nejvýše do 24 hodin od jeho podání (dle § 453 až § 456, zákona č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních) (Trnková, 2018, s. 120). Doba trvání předběžného opatření je jeden měsíc, a to od jeho vykonatelnosti, která nastává vydáním předběžného opatření (dle § 457, zákona č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních). Předběžné opatření může být opakovaně prodlouženo, vždy o jeden měsíc, pokud již bylo zahájeno řízení ve věci samé. Celková doba trvání předběžného opatření nesmí překročit dobu delší než šest měsíců (dle § 460, zákona č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních) uvádí Trnková (2018, s. 121).

SHRNUTÍ

Charakterizovali jsme postup soudu během nařizování institucionální péče. Podrobně jsme popsali základní pravidla během nařizování ústavní výchovy, náležitosti zahájení řízení o nařízení ústavní výchovy. Dále jsme uvedli postup soudu během samotného řízení o ústavní výchově, o jejím prodloužení, ale také i zrušení ústavní výchovy. V závěru kapitoly jsme uvedli předběžná opatření, kterými se upravují poměry dítěte.

3 PROCES REALIZACE ÚSTAVNÍ A OCHRANNÉ VÝCHOVY

Realizace ústavní výchovy, která byla pravomocně nařízena rozhodnutím příslušného okresního či obvodního soudu je stěžejním tématem kapitoly. Budeme zde hovořit nejen o realizaci ústavní výchovy, ale též o sledování výkonu nařízené institucionální péče. V neposlední řadě zde budeme diskutovat o právech a povinnostech dětí umístěných v zařízení, ale i právech a povinnostech osob odpovědných za výchovu vůči zařízení.

3.1 Umístění dítěte do ústavního zařízení, realizace a průběh ústavní výchovy

PTÁČEK a PEMOVÁ (2012, s. 144) uvádějí, že na oddělení dítěte od rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu je potřeba vždy pohlížet jako na potencionální zdroje traumatizace, velkého stresu a takto je potřeba přistupovat jak k samotnému momentu oddělení dítěte, tak k následné separaci od jeho blízkých osob. **Kdykoliv je tedy dítě odděleno od rodičů, musí OSPOD intervenovat vhodným a žádoucím způsobem. Vždy se musí minimalizovat negativní dopady, které pro dítě oddělení od rodiče znamenají:**

- Dítě je přiměřeně věku a svým rozumovým schopnostem, poté informováno o konkrétním rozhodnutí soudu, o rozhodnutí o jeho odebrání z péče rodičů či osob pro něho z rodiny blízkých...
- Dítěti musí být sděleno a podrobně vysvětleno, co se nyní bude dít, jak a kdy bude probíhat kontakt mezi ním a rodičem, případně dalšími blízkými osobami, které v dosavadním životě tvořily jeho nukleární rodinu a tradiční rodinný systém...
- S dítětem musí být okamžitě diskutovány pocity ztráty, strachu, stesku i viny, které mohou souviset s jeho oddělením od rodičů nebo dalších osob, které byly dosud zodpovědné za jeho život, musí mu být sděleno, s kým může tyto pocity a reakce sdílet v novém prostředí, kde bude dítě nově umístěno...
- Dítěti musí být umožněno vzít si s sebou své osobní věci a musí mu být ponechány po celou dobu jeho oddělení od rodičů (zejména se jedná o hračky, oblečení, fotografie apod.). Zabavení těchto osobních věcí nesmí být v žádném případě vůči dítěti použito jako trest. Toto nesmí být nikdy zneužito!

- Rovněž by měly být shromážděny všechny důležité a podstatné informace o rituálech dítěte, o jeho stravovacích návycích, o jeho zdravotních potřebách, vzdělávacích a volnočasových aktivitách... Tyto individuální potřeby by měly být respektovány a dodržovány i v novém náhradním prostředí!
- Informace o umístění dítěte jsou předány všem relevantním a zainteresovaným dospělým osobám, které by mohly participovat na individuálním plánu ochrany dítěte...

Rodiče, popř. další osoby, které byly odpovědné za výchovu dítěte, mají povinnost umístit dítě do ústavního zařízení, a to na základě dohody s pracovníkem OSPOD a samotného ústavního zařízení – nejčastěji se dítě předává do diagnostického ústavu pro děti nebo diagnostického ústavu pro mládež. K tomuto by rodiče měli být vhodným způsobem motivováni, a to ze strany OSPOD.

Podle zákona č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí (dle § 28, ZSPOD) je uvedeno, že po právní moci rozhodnutí soudu (rozsudkem, kterým se dítě svěruje do ústavního zařízení) o nařízení ústavní výchovy obecní úřad obce s rozšířenou působností sjedná dobu a místo přijetí dítěte do příslušného zařízení pro výkon ústavní výchovy, které je označeno v rozhodnutí soudu; přitom vyzve rodiče nebo jiné fyzické osoby odpovědné za výchovu dítěte, aby dítě ve stanoveném termínu předali určenému zařízení, popřípadě s jejich souhlasem může zabezpečit umístění sám. Rodiče musí být náležitě poučeni o svých povinnostech, a to prokazatelným způsobem.

Pokud je rozsudek pravomocný o nařízení ústavní výchovy a je nezbytné přemístit dítě ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, sjednává obecní úřad obce s rozšířenou působností dobu přijetí dítěte do zařízení pro výkon ústavní výchovy, které je označeno v rozhodnutí soudu. Převoz dítěte zabezpečí příslušné zařízení pro výkon ústavní výchovy ve spolupráci se zařízením pro děti vyžadující okamžitou pomoc, ve kterém se dítě nachází.

„Nepodrobí-li se rodiče nebo jiné fyzické osoby odpovědné za výchovu dítěte rozhodnutí soudu, podá obecní úřad obce s rozšířenou působností soudu návrh na výkon rozhodnutí.“

„Pro možnost budoucího návratu dítěte do péče rodičů nebo alespoň udržení jejich blízkého vztahu je rovněž nezbytné pracovat s rodinou ihned od chvíle, kdy je od ní dítě odděleno.“ Sociální pracovník OSPOD by měl hovořit s rodiči o tom, jak udržovat kontakt s dítětem. Rodičům by měly být znovu nabídnuty sociální služby, které jim mohou pomoci odstranit důvody, kvůli kterým došlo k odebrání jejich dítěte z péče (Ptáček, Pemová, 2012, s. 145).

Z pohledu zákona je vymezena základní organizační jednotka v ústavním zařízení tak, že v diagnostickém ústavu a výchovném ústavu rozlišujeme výchovné skupiny, a v dětském domově a domově se školou rodinné skupiny. Počty dětí v těchto skupinách jsou poté omezeny na osm dětí. Do výchovných skupin se děti zařazují na základě komplexní provedené diagnostiky, a také s ohledem na jejich výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby, často jsou rozděleny dle pohlaví. Rodinné skupiny jsou poté často tvořeny dětmi různého věku a pohlaví. Pokud tomu nebrání závažné výchovné důvody, jsou sourozenci zařazováni společně do jedné rodinné skupiny (Trnková, 2018, s. 115).

DVOŘÁKOVÁ a kol. (2015, s. 15) charakterizuje pojem výchova: Výchova je jedna z nejsložitějších, nejobtížnějších, ale i nejodpovědnějších lidských činností, která má v našich životech velkou důležitost. Výchova může vychovatelům, rodičům, výchovným pracovníkům, ale i pedagogům přinášet nesmírnou vnitřní radost, ale bohužel i časté zklamání, pocit dobře vykonané práce, ale i tendenci k rezignaci na výchovné působení. V každém případě vyžaduje od všech na tomto procesu zainteresovaných velkou trpělivost, osobní nasazení, lidskou statečnost, empatii i odvahu v rozhodování.

SOUKUP (2014, s. 116) popisuje, že práce s dětmi umístěnými v ústavním zařízení je složitá a palčivá, protože jde o klientelu s dalšími problémy (deprivace z rodiny, trauma apod.). Práce na změně v chování v restriktivní instituci je velmi náročná, vysilující a dlouhodobě bez efektu mimo jiné proto, že klienti mají často (v reakci na omezení daná prostředím, prostorem a možnostmi) odpor ke spolupráci ještě předtím, než vůbec pracovníka poprvé spatří, aniž by jeho osobnost znali. Dalším důvodem jsou nastavené standardy jednání s dětmi v těchto institucích, které – přes veškerý pokrok – jsou stále často velmi konfrontační, autoritářské a omezující.

3.2 Sledování výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy

Sledování výkonu a realizace ústavní a ochranné výchovy je jedna z nejdůležitějších činností pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Tato činnost je definována v § 29, zákona č. 359/1999 Sb.

Podle zákona č. 359/1999 Sb., (dle § 29, odst. 1, ZSPOD) Obecní úřad obce s rozšířenou působností sleduje dodržování práv dítěte v ústavních zařízeních. Se svým klientem pravidelně hovoří, navštěvuje jej a sleduje zejména rozvoj duševních a tělesných schopností dětí. Analyzuje a vyhodnocuje situaci, zda trvají důvody pro pobyt dítěte v ústavním zařízení. Rovněž zjišťuje, jak se vyvíjejí vztahy mezi dětmi a jejich rodiči nebo prarodiči. Obecní úřad obce s rozšířenou působností působí k tomu, aby byli v ústavním zařízení sourozenci umístěni společně.

Podle zákona č. 359/1999 Sb., (dle § 29, odst. 2, ZSPOD) ***Zaměstnanec obce s rozšířenou působností zařazený do obecního úřadu je povinen:***

- a) nejméně jednou za 3 měsíce navštívit dítě, které bylo do péče ústavního zařízení svěřeno rozhodnutím soudu nebo kterému bylo uloženo ústavní ochranné léčení – toto je povinnost pracovníka, který vede spisovou dokumentaci

- b) nejméně jednou za 3 měsíce navštívit rodiče dítěte, které bylo do péče ústavního zařízení svěřeno rozhodnutím soudu nebo kterému bylo uloženo ústavní ochranné léčení – provést zde šetření a pracovat s rodiči, i v případě, že rodiče spolu nežijí, musí provést individuální návštěvu jak u matky dítěte, tak i samotného otce

- c) navštívit dítě uvedené v § 10a odst. 1 bezodkladně poté, kdy se o něm dozví, a dále podle potřeb dítěte.

Podle zákona č. 359/1999 Sb., (dle § 29, odst. 3, ZSPOD) Zaměstnanec obce s rozšířenou působností zařazený do obecního úřadu je oprávněn hovořit s dítětem bez přítomnosti dalších osob, zejména zaměstnanců ústavního zařízení, a má právo nahlížet do dokumentace, kterou ústavní zařízení o dítěti vede. Velmi často se stává, že toto ústavní zařízení odmítá umožnit, v tomto případě by se mělo vše oznámit zřizovateli a příp. Okresnímu státnímu zastupitelství.

Podle zákona č. 359/1999 Sb., (dle § 29, odst. 4, ZSPOD) „Zjistí-li pověřený zaměstnanec obce s rozšířenou působností zařazený do obecního úřadu, že ústavní zařízení porušilo povinnosti vyplývající z tohoto zákona nebo zvláštních právních předpisů, je povinen tuto skutečnost neprodleně oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností a zřizovateli tohoto ústavního zařízení, popřípadě orgánu, který je zřizovateli nadřízen, a soudu, který nařídil ústavní výchovu.“

Podle zákona č. 359/1999 Sb., (dle § 29, odst. 5, ZSPOD) „Jestliže zaměstnanec obce s rozšířenou působností zařazený do obecního úřadu oznámil porušení povinnosti ústavním zařízením, sleduje příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností, zda došlo k odstranění zjištěných nedostatků, a působí k přijetí potřebných opatření vedoucích k nápravě.“

Podle zákona č. 359/1999 Sb., (dle § 29, odst. 6, ZSPOD) „**Ústavní zařízení jsou povinna:**

a) zajistit zaměstnanci obce s rozšířenou působností zařazenému do obecního úřadu obce s rozšířenou působností přístup do ústavního zařízení a poskytnout mu potřebné dokumenty a listiny, doklady nebo zprávy vztahující se k dítěti a jeho rodičům, pokud je ústavní zařízení má k dispozici. Pokud tak neučiní, porušují zákon.

b) umožnit styk zaměstnance obce s rozšířenou působností zařazeného do obecního úřadu obce s rozšířenou působností s dítětem, kterému byla nařízena ústavní výchova, uložena ochranná výchova nebo ochranné léčení ústavní, a to v každém případě, pokud je dítě schopno po stránce zdravotní – tj. nemá žádné zdravotní problémy, které by jej jinak ohrožovaly na zdraví a životě

c) oznamovat neprodleně obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností děti, které přicházejí v úvahu jako vhodné k osvojení nebo ke svěřeni do pěstounské péče – toto by měl ověřovat OSPOD,

d) odeslat neprodleně písemné podání dítěte adresované soudu, obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, jinému státnímu orgánu nebo pověřené osobě bez kontroly jeho obsahu,

e) vyžádat si písemný souhlas obecního úřadu obce s rozšířenou působností k pobytu dítěte podle § 30,

f) informovat obecní úřad obce s rozšířenou působností o nadcházejícím propuštění dítěte z ústavního zařízení,

g) informovat obecní úřad obce s rozšířenou působností a soud, který dítěti nařídil ústavní výchovu nebo uložil ochrannou výchovu, o útěku dítěte z ústavního zařízení a o přemístění dítěte do jiného ústavního zařízení.“

3.3 Dohled a dozor státního zastupitelství

Dohled a dozor ze strany státního zastupitelství patří k důležitým činnostem, jelikož musí být sledováno, zdali nedochází k porušování práv klientů, kteří jsou umístěni v institucionálním zařízení. Tuto agendu na základě legislativního ukotvení vykonává pověřený pracovník, který dochází do ústavního zařízení a osobně hovoří jak s dětmi, tak i pracovníky ústavního zařízení. S dětmi a mládeží hovoří bez rozdílu, zdali mají nařízenou ústavní výchovu či uloženou ochrannou výchovu.

Dle zákona č. 109/2002 Sb., podle § 39, v odst. 1 je uvedeno: „*Dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy v zařízeních provádí okresní státní zastupitelství, v jehož obvodu se zařízení nachází.*“

Dle zákona č. 109/2002 Sb., podle § 39, v odst. 1 je uvedeno: ***Při výkonu dozoru je státní zástupce oprávněn:***

- vstupovat v kteroukoliv dobu do zařízení – není omezeno,
- nahlížet do povinné dokumentace vedené zařízením – musí být vše předloženo a žádné dokumenty zatajovány
- hovořit s dětmi bez přítomnosti jiných osob po libovolnou dobu
- žádat od zaměstnanců zařízení a dalších osob podílejících se na péči o děti potřebná vysvětlení v případě zjištění nedostatků

- podávat soudu návrh na zrušení nařízené ústavní výchovy nebo uložené ochranné výchovy, popřípadě podávat návrh na uložení ochranné výchovy dětem umístěným v zařízení na základě nařízené ústavní výchovy, a to dle aktuální situace a chování dítěte,
- prověřovat, zda rozhodnutí a postupy ředitele zařízení odpovídají zákonům a jiným právním předpisům, toto musí důsledně kontrolovat
- vydávat příkazy k přijetí opatření vedoucích k odstranění stavu odporujícího právním předpisům – toto následně kontrolovat,
- nařídit, aby dítě, které je v zařízení nezákonně, bylo po oznámení orgánu sociálně-právní ochrany dětí bezodkladně propuštěno – v odůvodněných případech.

Dle zákona č. 283/1993 Sb., zákon o státním zastupitelství (podle § 4, odst. 1, písm. b.) Státní zastupitelství - příslušný pověřený pracovník, tedy v rozsahu a za podmínek, způsobem stanoveným zákonem vykonává dozor nad dodržováním právních předpisů v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení, zabezpečovací detence, **ochranná nebo ústavní výchova**, a v jiných místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda.

3.4 Práva a povinnosti dětí umístěných v ústavním zařízení

Dle zákona 109/2002 Sb. (ZVUOV), v § 20, odst. 1 je uvedeno, že „**Dítě s nařízenou ústavní výchovou má právo:**

- *na zajištění plného přímého zaopatření a na rozvíjení tělesných, duševních a citových schopností a sociálních dovedností*
- *na respektování lidské důstojnosti a na společné umístění se svými sourozenci, nebrání-li tomu závažné okolnosti ve vývoji a vztazích sourozenců*
- *na vytváření podmínek pro dosažení vzdělání a pro přípravu na povolání v souladu s jeho schopnostmi, nadáním a potřebami*
- *na svobodu náboženství, při respektování práv a povinností osob odpovědných za výchovu usměrňovat dítě v míře odpovídající jeho rozumovým schopnostem*
- *být seznámeno se svými právy a povinnostmi, radit se se svým obhájcem nebo opatrovníkem, ustanoveným pro řízení podle zvláštního zákona, bez přítomnosti třetích osob, a za tímto účelem přijímat a odesílat korespondenci bez kontroly jejího obsahu*
- *účastnit se činností a aktivit zařízení organizovaných v rámci výchovného programu s výjimkou zákazu či omezení v rámci opatření ve výchově, stanovených tímto zákonem*

- obracet se se žádostmi, stížnostmi a návrhy na ředitele a pedagogické pracovníky zařízení a požadovat, aby podání adresovaná příslušným státním orgánům, orgánům územní samosprávy a právníkům a fyzickým osobám, jsou-li pověřeny výkonem sociálně-právní ochrany dětí, byla ze zařízení odeslána v následující pracovní den po jejich odevzdání pracovníkům zařízení, a to bez kontroly jejich obsahu; tyto žádosti, stížnosti, návrhy a podání je zařízení povinno evidovat,
- vyjádřit svůj názor na zamýšlená a prováděná opatření, která se ho dotýkají; názorům dítěte musí být věnována patřičná pozornost odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti,
- požádat o osobní rozhovor a uskutečnit osobní rozhovor s pověřeným zaměstnancem orgánu sociálně-právní ochrany dětí, zaměstnancem České školní inspekce, ministerstva nebo orgánu kraje, a to bez přítomnosti dalších osob
- být hodnoceno a odměňováno a ke svému hodnocení se vyjadřovat
- na informace o stavu svých úspor či pohledávek,
- na udržování kontaktu s osobami odpovědnými za výchovu a dalšími blízkými osobami za podmínek stanovených tímto zákonem, a to formou korespondence, telefonických hovorů a osobních návštěv,
- na podporu a pomoc po ukončení pobytu v zařízení“

Dle zákona 109/2002 Sb. (ZVUOV), v § 20, odst. 2 je uvedeno, že „**Dítě s nařízenou ústavní výchovou má povinnost:**

- dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců zařízení, šetrně zacházet se svěřenými věcmi, nepoškozovat cizí majetek, dodržovat zásady slušného jednání
- dodržovat předpisy a pokyny k ochraně bezpečnosti a zdraví, s nimiž bylo řádně seznámeno,
- poskytnout na výzvu ředitele doklady o svých příjmech,
- předat do úschovy na výzvu ředitele předměty ohrožující výchovu, zdraví a bezpečnost; doba úschovy těchto předmětů nesmí přesáhnout dobu pobytu dítěte v zařízení a při jeho ukončení musí být tyto předměty dítěti nebo osobě odpovědné za výchovu vydány,
- podrobit se na výzvu ředitele zařízení vyšetření, zda není ovlivněno alkoholem nebo jinou návykovou látkou. Je-li pro vyšetření třeba odebrat krev, je dítě povinno strpět, aby mu lékař nebo odborný zdravotnický pracovník odebral krev, pokud to není spojeno s nebezpečím pro jeho zdraví“

3.5 Práva a povinnosti osob odpovědných za výchovu vůči ústavnímu zařízení

Dle zákona 109/2002 Sb. (ZVUOV), v § 26, odst. 1 je uvedeno, že „**Zákonní zástupci dítěte mají právo:**

- na informace o dítěti, a to na základě své žádosti,
- na udržování kontaktu s dítětem, nebrání-li tomu závažné okolnosti ohrožující dítě
- na poradenskou pomoc zařízení ve věcech výchovné péče o dítě
- písemně požádat ředitele zařízení o povolení pobytu dítěte u osob“

Dle zákona 109/2002 Sb., v § 26, odst. 2 je uvedeno, že „**Zákonní zástupci dětí umístěvaných do zařízení na základě rozhodnutí soudu mají zejména povinnost:**

- při předání dítěte do určeného zařízení předat současně dokumentaci
- seznámit se s vnitřním řádem zařízení a dodržovat jeho ustanovení
- oznámit bezodkladně zařízení podstatné okolnosti pobytu dítěte u nich, zejména o jeho zdraví a výchovy
- předat dítěti umístěnému do zařízení na základě jejich žádosti finanční částku jako kapesné,
- hradit náklady na zdravotní služby, léčiva a zdravotnické prostředky poskytnuté dítěti, které nejsou hrazeny ze zdravotního pojištění, pokud byly poskytovány na jejich žádost.“

3.6 Práva ředitele ústavního zařízení

Dle zákona 109/2002 Sb., v § 23, odst. 1 je uvedeno, že „**Ředitel zařízení je oprávněn v zájmu úspěšné výchovy dětí:**

- povolit dítěti za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem pobyt mimo zařízení,
- dát soudu návrh na podmíněné umístění dítěte s uloženou ochrannou výchovou mimo zařízení,
- povolit dítěti s nařízenou ústavní výchovou přechodné ubytování mimo zařízení v souvislosti s jeho vzděláváním nebo zaměstnáním
- zrušit pobyt podle písmena a) nebo přechodné ubytování podle písmena c), jestliže se dítě řádně nechová nebo péče o něj není dostatečně zabezpečena nebo došlo-li ke změně důvodů, pro něž byl pobyt mimo zařízení povolen; jedná-li se o dítě s uloženou ochrannou výchovou, dá soudu podnět k jeho rozhodnutí,
- zakázat nebo přerušit návštěvu osob odpovědných za výchovu nebo jiných osob v zařízení v případě jejich nevhodného chování, které by nepříznivě působilo na výchovu dětí

- být přítomen při otevření listovní nebo balíkové zásilky dítětem
- nařídit vyšetření dítěte, zda není ovlivněno alkoholem nebo jinou návykovou látkou.“

Dle zákona 109/2002 Sb., v § 23, odst. 2 je uvedeno, že „**Ředitel zařízení má dále právo:**

- požádat příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí o informace o poměrech v rodině dítěte, které bylo umístěno do zařízení, a je-li tomuto dítěti zprostředkovávána pěstounská péče nebo osvojení, také informace o postupu při tomto zprostředkování,
- na základě písemné žádosti nahlížet do spisové dokumentace vedené příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí o dítěti umístěném v zařízení.“

3.7 Povinnosti ředitele ústavního zařízení

Dle zákona 109/2002 Sb. (ZVUOV), v § 24, odst. 1 je uvedeno, že „**Ředitel zařízení je povinen:**

- seznámit dítě s jeho právy a povinnostmi
- předat dítě podle rozhodnutí soudu do péče před osvojením nebo do pěstounské péče,
- dát příslušnému soudu podnět ke zrušení ústavní výchovy
- dát příslušnému soudu podnět ke zrušení ochranné výchovy, jestliže bylo dosaženo účelu ochranné výchovy nebo pominuly-li před jejím započítím okolnosti, pro něž byla uložena
- projednat předem opatření zásadní důležitosti se zákonnými zástupci dítěte a s orgánem sociálně-právní ochrany dětí
- informovat v zájmu zaručení návaznosti péče příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností o nadcházejícím propuštění dítěte ze zařízení, a to v termínu nejméně 6 měsíců před propuštěním dítěte
- umožnit dítěti, které má být propuštěno ze zařízení z důvodu zletilosti, jednání se sociálním kurátorem“

Dle zákona 109/2002 Sb., v § 24, odst. 4 je uvedeno, že ředitel zařízení uzavře smlouvu o prodlouženém pobytu v zařízení s nezaopatřenou osobou, připravuje-li se tato osoba soustavně na budoucí povolání i po dosažení zletilosti, pokud o to má zletilý klient zájem.

Dle zákona 109/2002 Sb., v § 24, odst. 5 je uvedeno, že ředitel zařízení ukončí pobyt dítěte v zařízení, jestliže uplynula lhůta stanovená rozsudkem či pominuly důvody pro institucionální péči.

3.8 Přezkoumávání důvodů pro trvání ústavní výchovy

V zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (podle § 973) je uvedeno, že „*Bylo-li soudem rozhodnuto podle § 971, je soud povinen nejméně jednou za šest měsíců přezkoumat, zda trvají důvody pro nařízení tohoto opatření nebo zda není možné zajistit dítěti náhradní rodinnou péči.*

Za tím účelem zejména:

a) si vyžádá zprávy příslušného OSPOD

b) si opatří vyjádření názoru dítěte, je-li dítě schopno si jej vytvořit a sdělit poté, co jej soud, s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost, řádně poučí,

c) vyzve rodiče dítěte k vyjádření jejich stanoviska.“

Příslušný pracovník OSPOD by měl být se situací dítěte a celé jeho rodiny seznámen nejlépe, jelikož je s dítětem i jeho rodiči v úzkém kontaktu. Pracovník OSPOD je ze zákona povinen jednou za tři měsíce navštívit dítě v ústavním zařízení, bez rozdílu, zda-li má dítě nařízenou ústavní výchovu nebo uloženou ochrannou výchovu. Pracovník podává soudu písemné zprávy o průběhu realizace ústavní výchovy. Příslušný sociální pracovník by měl rovněž sledovat sociální podmínky v rodině, ze které bylo dítě odebráno (Trnková, 2018, s. 125).

SHRNUTÍ

Definovali jsme proces realizace ústavní a ochranné výchovy. Podrobně jsme se zabývali celý procesem od umístění dítěte do ústavního zařízení, až po sledování průběhu realizace ústavní či ochranné výchovy. Popsali jsme si práva klientů a rodičů, ale také jejich povinnosti. Charakterizovali jsme práva ředitele ústavního zařízení a jeho povinnosti vůči rodičům a především dětem, které byly umístěny v ústavním zařízení.

4 ZÁNÍK A UKONČENÍ INSTITUCIONÁLNÍ VÝCHOVY

Zánik či samotné ukončení ústavní výchovy, poté bývá završením veškeré snahy jak dítěte, zákonných rodičů, pracovníků OSPOD, soudu, tak i úsilí pracovníků ústavního zařízení, a to na formování osobnosti dítěte v celém procesu ústavní výchovy.

4.1 Příprava dítěte na odchod z ústavního zařízení

Příprava na odchod dítěte z ústavního zařízení de facto probíhá po celou dobu realizace ústavní či ochranné výchovy. Nutno uvést, že v mnoha případech je příprava dítěte velmi specifická, a to tehdy, pokud chybí kvalitní rodinné prostředí, do kterého by se dítě mohlo navrátit. Tímto je odchod z ústavního zařízení pro mnoho dětí značně složitý a komplikovaný. Kurátor pro děti a mládež, příp. jiný sociální pracovník s dítětem na této oblasti intenzivně pracuje, a to v součinnosti se sociální pracovníci konkrétního ústavního zařízení, v němž je dítě umístěno. Dítě umístěné v ústavním zařízení má vytvořený individuální plán, kde jsou jasně stanoveny konkrétní opatření a dílčí cíle, které budou realizovány v zájmu a ku prospěchu dítěte. Vždy se počítá s tím, že pokud by některá z variant nebyla možná, bude operativně tato varianta nahrazena jinou funkční možnou variantou.

Dle zákona č. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách (podle § 2, odst. 1) má *„každá osoba má nárok na bezplatné poskytnutí základního sociálního poradenství (§ 37 odst. 2) o možnostech řešení nepříznivé sociální situace nebo jejího předcházení.“*

Dle zákona č. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách (podle § 2, v odst. 2) je uvedeno: Rozsah a forma individuální pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob. Sociální pomoc musí klienta aktivizovat a motivovat k tomu, aby se lépe začlenil do majoritní společnosti. Sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležitě kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob.

Dle zákona č. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách (podle § 37, v odst. 2) je uvedeno: *„Základní sociální poradenství poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Základní sociální poradenství je základní činností při poskytování všech druhů sociálních služeb; poskytovatelé sociálních služeb jsou vždy povinni tuto činnost zajistit.“*

Dle zákona č. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách (podle § 37, v odst. 3) je uvedeno: Odborné sociální poradenství je poskytováno se zaměřením na konkrétní potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob.

Dle zákona č. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách (dle § 92) je uvedeno: **Obecní úřad obce s rozšířenou působností:**

- zajišťuje osobě, které není poskytována sociální služba, a je v takové situaci, kdy neposkytnutí okamžité pomoci by ohrozilo její život nebo zdraví, poskytnutí sociální služby nebo jiné formy pomoci. Místní příslušnost se poté řídí místem trvalého nebo hlášeného pobytu osoby, jelikož se předpokládá, že v tomto místě se bude osoba dlouhodobě zdržovat.
- koordinuje poskytování sociálních služeb a poskytuje odborné sociální poradenství osobám ohroženým sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy.

4.2 Odchod dítěte z ústavního zařízení

Tato kapitola úzce navazuje na předešlý text, kde bylo podrobně rozepsáno sociální poradenství, které může dítě před samotným odchodem z ústavu využít. RIEGER (2009, s. 78-79) vysvětluje, že odchod dítěte z ústavního zařízení je náročnou a významnou událostí jak pro dítě – „odloučeného“, tak i pro jeho biologickou rodinu, je-li do této rodiny navraceno. *„Návrat je zpřítomněním času, v němž se mísí vzpomínky na dobu před odloučením s časem odloučení a nadějí (a s obavami) z doby příjetí do „původního stavu.“*

Velmi často se stává, že dospělé dítě bývá po opuštění bran dětského domova lákáno zpět do původní rodiny, která má tendence jej obrát o veškeré finanční prostředky (i materiální zajištění), kterými je dítě vybaveno a disponuje s nimi. Zneužití dokladů dítěte ke sjednání závazků, přepisu dodávek energií na dítě se také děje, a to velmi často. Dítě pak z rodiny odchází znovu ochuzené nejen o peníze, ale i o veškeré iluze o tom, zda jej doma mají opravdu rádi, protože toto chování svých rodičů nebo osob odpovědných za výchovu nedokáže pochopit. V těchto případech jsou nenávratně poškozeny veškeré rodinné vazby (Sigmundová, 2022, s. 13-14).

Pakliže se dítě rozhodne pro návrat do původní biologické rodiny, tak mu nikdo v tomto jeho rozhodnutí nemůže bránit. Dítě by však mělo být řádným způsobem poučeno o všech možnostech, které mohou reálně po návratu do jeho biologické rodiny nastat. Původní biologická rodina a primárně její funkce se mohla vylepšit natolik, že pominuly důvody pro nařízenou ústavní výchovu u dítěte. V tomto případě je riziko podstatně menší, a to v případě, že se dítě rozhodne pro návrat do původní rodiny. Důležitým faktorem je také věk dítěte. Pokud se dítě rozhodne, že s dosažením zletilosti opustí ústavní zařízení a bude si užívat „svobody“, je tato cesta pro dítě vždy složitější a komplikovanější, avšak též realizovatelná. I zákon myslí na tyto děti.

Podle zákona č. 109/2002 Sb., zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů (dle § 33) je uvedeno: „*Dítěti, jemuž byl ukončen pobyt v zařízení z důvodů uvedených v § 24 odst. 5 písm. b) a c), se podle jeho skutečné potřeby v době propouštění a podle hledisek stanovených vnitřním řádem poskytne věcná pomoc nebo jednorázový peněžitý příspěvek.*“ Dále se dítěti ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí (sociálním pracovníkem, který o dítě pečoval) poskytuje poradenská pomoc se zajištěním bydlení a práce. V návaznosti na tato opatření je dítěti i po opuštění zařízení poskytována odborná sociální poradenská pomoc při řešení tíživých životních situací.

SHRNUTÍ

Popsali jsme přípravu dítěte na odchod z ústavního zařízení. Dále jsme charakterizovali, v čem spočívá tato příprava, a jakým způsobem je realizována. V závěru kapitoly jsme uvedli, jak probíhá odchod dítěte z ústavního zařízení po skončení institucionální výchovy.

EMPIRICKÁ ČÁST

5 VÝZKUM

Hlavním cílem provedeného kvalitativního výzkumu je ověřit a analyzovat úspěšnost uloženého výchovného opatření, tj. v našem případě nařízení ústavní výchovy u záměrně vybraných respondentů, kteří byli v péči kurátora pro děti a mládež. Tito klienti byli podle trvalého pobytu vedeni na OSPOD MěÚ Nymburk.

5.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Hlavním cílem diplomové práce je ověřit a analyzovat úspěšnost uloženého výchovného opatření u záměrně vybraných respondentů.

Mezi dílčí cíle patří:

- Popsat, z jakých důvodů byla nejčastěji nařizována institucionální výchova a jak byla realizována.
- Seznámit, jakým způsobem nařízená ústavní výchova ovlivňuje fungování rodinného systému po odebrání dítěte z rodiny.
- Analyzovat, jaký vliv má průběh ústavní výchovy na život klientů.
- Analyzovat a popsat, jaké změny nastávají v chování u klientů s nařízenou ústavní výchovou.
- Představit, jakou úlohu v tomto systému péče o dítě sehrává kurátor pro děti a mládež.
- Analyzovat, jak probíhá návrat klientů do běžné intaktní společnosti po skončení ústavní výchovy.
- Zjistit a popsat, co následuje po odchodu klientů z ústavního zařízení.

Hlavní výzkumná otázka:

Jaký vliv má uložené výchovné opatření, v tomto případě nařízení ústavní výchovy na životy konkrétních lidí?

Pro lepší přehlednost a srozumitelnost výzkumného šetření jsme si vytvořili tři kategorie zkoumaných oblastí, které jsou konkretizovány výzkumnými otázkami.

Kategorie č. 1: Důvodnost a realizace ústavní výchovy

- Z jakých důvodů byla nařizována ústavní výchova u vybraných respondentů?
- Jakým způsobem a kde byla realizována ústavní výchova?
- Jak dlouho trvala nařízená ústavní výchova?

Kategorie č. 2: Analýza změny v chování u klientů s nařízenou ústavní výchovou a její dopad na fungování rodinného systému

- Jakým způsobem nařízená ústavní výchova ovlivňuje fungování rodinného systému po odebrání dítěte z rodiny?
- Jaký vliv má průběh ústavní výchovy na život klientů?
- Jaké změny nastávají v chování u klientů s nařízenou ústavní výchovou?

Kategorie č. 3: Popis začlenění klientů do majoritní společnosti a role kurátora v celém procesu

- Jak probíhá návrat klientů do běžné intaktní společnosti?
- Co následuje po odchodu klientů z ústavního zařízení?
- Jakou roli zde sehrává kurátor pro děti a mládež?

5.2 Metodologie

Diplomová práce je zpracována metodou kvalitativního výzkumu. MIOVSKÝ (2006, s. 94) uvádí, že případová studie je zařazena mezi základní typy kvalitativního výzkumu. MIOVSKÝ popisuje, že v centru pozornosti samotného výzkumu je konkrétní případ, tedy analýza případu či více případů. Analýza jednotlivých případů nám v průběhu celého výzkumu umožňuje sledování, popisování a vysvětlování případu v jeho celistvé komplexnosti, což je pro výzkumníka žádoucí a přínosné v jeho výzkumu. „*Osobní případová studie soustřeďuje pozornost na minulost, faktory a vlivy, které předcházely nebo jsou součástí současného stavu u studované osoby nebo osob.*“ (Chrastina, 2019, s. 119) „*Osobní případová studie – jde o podrobný výzkum určitého aspektu u jedné osoby.*“ (Hendl, 2016, s. 103)

HENDL (2016, s. 102) uvádí, že „v případové studii jde o detailní studium jednoho případu nebo několika málo případů.“ V případové studii jde o zachycení složitosti a komplexnosti daného případu, o popis vztahů v jejich celistvosti. „Případová studie v sociálněvědním výzkumu je podobná mikroskopu: její hodnota závisí na tom, jak dobře je zaostřena. Předpokládá se, že důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme jiným podobným případům.“ Na konci studie se zkoumaný případ vřazuje do širších souvislostí, do širšího kontextu zkoumané oblasti. (Hendl, 2016, s. 102)

Výchozí materiály, zdroje dat i informací pro tvorbu diplomové práce. Sem lze zahrnout: Individuální strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami, který se stává z řady podrobně a pečlivě formulovaných otázek, na něž mají jednotliví respondenti možnost odpovědět (Hendl, 2016, s. 177). Lze de facto uvést, že se jedná o individuální osobní rozhovor s klientem, kdy při osobním dotazování jsou získávány informace hlubšího a širšího zaměření, a to o kvalitativně různorodých skutečnostech, které pak utváří celistvý pohled na celistvost a komplexnost případu (Surynek, Komárková a Kašparová, 2001, s. 83).

FILKA (2002, s. 55) uvádí, že sem patří metoda pozorování, kdy se jedná o cílevědomé, systematické sledování určitých jevů, které jsou spojeny s projevem a registrací charakteristických údajů. Mezi další dokumenty, které byly použity při tvorbě diplomové práce – případových studií, z velké části to je spisová dokumentace, která je vedena naším úřadem.

5.3 Výzkumný soubor, organizace výzkumu, popis sběru dat

CHRASTINA (2019, s. 63) uvádí, že metoda případové studie zahrnuje důkladné zkoumání (studium) osob, témat, jevů anebo problémů. Vždy se primárně jedná o detailní popis či analýzu jednoho nebo několika mála případů. „Počet případů (ani v podobě odhadu či uvedení kontrastu) však není v odborné literatuře konkrétně uváděn nebo přesně vymežován či definován.“ Proto je vždy na uvážení výzkumného pracovníka, jakým způsobem si stanoví vlastní priority během prováděného výzkumu.

Mezi hlavní studované oblasti zkoumání, poté řadíme především tyto: motivaci, zkušenosti, prožívání, chování, vnímání, očekávání, přání, postoje a hodnoty, popisuje Chrastina (2019, s. 63-65). *Dochází tak nikoliv ke sběru dat od většího počtu respondentů, ale o detailní a velké množství potřebných dat získaných od jednoho nebo několika málo případů.*“ Případová studie

je nejčastěji spojována s typickými technikami sběru dat, a to rozhovory, studiem dokumentů – jejich analýzou obsahu a pozorováním.

Volba výzkumného souboru byla stanovena na základě volby strategie pro hledání a výběr vhodných případů, a to na základě konkrétního záměru a požadavků samotného výzkumu. Záměrně a účelově byly vybrány ty osoby, které splnily požadavky výběru a předem stanovených a určených kritérií, která budou uvedena v následujícím textu. Účelové vzorkování je forma nepravděpodobnostního výběru (záměrného výběru), v nichž výzkumník (sám si zvolí respondenty) rozhoduje o osobách, resp. případech, které mohou a mají být zařazeny do zkoumaného souboru. Výzkumník tak činí na základě souboru kritérií (kritéria, jenž si předem vydefinoval), která mohou zahrnovat odborné znalosti v řešené problematice. Účelové vzorkování (záměrný výběr respondentů) se odvíjí od vymezení kritérií kladených na výběr vhodných případů do studie. Kritéria jsou připravena obvykle v souladu s cílem studie a očekávanými daty a výsledky. Toto se bere komplexně v potaz a zahrnuje do celistvé strategie výzkumu (Chrastina, 2019, s. 172).

Kritéria stanovená pro volbu respondentů:

- **respondenti s trvalým pobytem v rámci ORP Nymburk (klienti OSPOD MěÚ Nymburk)**
- **klienti, u kterých byla nařízena ústavní výchova, a to ve věkové kategorii - staršího školního věku, tj. od 11 do 15 let**
- **respondenti (klienti OSPOD Nymburk) u kterých byla nařízena a realizována ústavní výchova ve sledovaném období 2015 až 2021.** Tito respondenti prožili část svého života s nařízenou ústavní výchovou, proto mohou nejlépe popsat veškeré osobní prožitky, které pak vycházejí z jejich vlastních zkušeností.
- **klienti, kteří byli v péči kurátora pro děti a mládež Bc. Ladislava Vondrušky**
- **do výzkumného šetření byly záměrně vybrány 3 dívky**
- **do výzkumného šetření byli záměrně vybráni 3 chlapci**

Vybraní respondenti byli osloveni přímo Bc. Ladislavem Vondruškou, který je s respondenty v osobním i telefonickém kontaktu, i když někteří klienti jsou už de facto nějakou dobu zletilí.

Veškerá jména respondentů v empirické části byla pozměněna, a to s ohledem na GDPR. Jména respondentů jsou fiktivní, jelikož jsem nechtěl používat žádné neosobní zkratky či jiná písmena. Použití fiktivních jmen bylo i z důvodu lepší čitelnosti případových studií.

Rozhovory se zvolenými respondenty probíhaly v bezpečném prostředí a prostoru kanceláře u Bc. Ladislava Vondrušky, a to na základě osobní dohody s respondenty.

Všichni respondenti byli informováni o tom, za jakým účelem jsou data sbírána. Rovněž byli poučeni o tom, kde budou data v anonymizované podobě uvedena. Všichni respondenti s tímto bez výhrad souhlasili, k prezentaci anonymních dat neměli žádné negativní připomínky.

Sběr potřebných dat a provádění rozhovorů pro tvorbu této diplomové práce bylo uskutečněno v období: **červen 2022 až duben 2023**.

5.4 Analýza výzkumu, shrnutí případových studií a interpretace výsledků

Při tvorbě případových studií byly použity zejména tyto materiály: lékařské zprávy od dětského psychiatra, neurologa a dětského ošetřujícího lékaře (pediatra), lékařské zprávy z pobytu v psychiatrické nemocnici, odborné zprávy z ambulantní terapie realizované v SVP, zprávy školy o prospěchu a chování, závěrečné zprávy z diagnostického pobytu, spisová dokumentace vedena na OSPOD MěÚ Nymburk. Během tvorby této případové studie bylo opakovaně hovořeno s rodiči a jejich dítětem. Během rozhovoru bylo pozorováno jak chování dítěte, tak i jeho emoční projev, proxemika a posturologie. Významnou složkou tvorby této případové studie byla podrobná analýza výše uvedených dokumentů.

Výzkumné šetření bylo rozděleno na dvě části. V první části výzkumného šetření byly vytvořeny osobní případové studie. Ve druhé části byly provedeny rozhovory s dětmi, které byla záměrně vybrány pro tuto výzkumnou část.

Pro lepší orientaci v kvalitativním výzkumu byly vytvořeny tři kategorie, které budou nyní podrobně analyzovány:

Kategorie č. 1: Důvodnost a realizace ústavní výchovy

- Z jakých důvodů byla nařizována ústavní výchova u vybraných respondentů?
- Jakým způsobem a kde byla realizována ústavní výchova?
- Jak dlouho trvala nařízená ústavní výchova?

Výzkumným šetřením bylo zjištěno, že ústavní výchova u vybraných klientů byla nejčastěji nařizována z těchto důvodů: výchovné problémy ve škole i v rodině, nerespektování rodičovské autority ani jiných osob zodpovědných za výchovu dítěte, nerespektování pedagogických a výchovných pracovníků, záškoláctví, lež, útěky z domova, zahálčivý způsob života, experimentování s drogami a jinými návykovými látkami – nejčastěji Marihuana, Pervitin, krádeže, páchání trestné činnosti, fyzickou agresí, verbální agresí, předčasně zahájený sexuální život.

Jakým způsobem a kde byla realizována ústavní výchova?

Analýzou případových studií a během rozhovorů s respondenty bylo zjištěno, že ústavní výchova byla nařizována vždy do Dětského diagnostického ústavu se sídlem v Praze, U Michelského lesa 222. Jedna dívka byla před umístěním do Dětského diagnostického ústavu umístěna v Klokánku v Praze, jelikož jak sama uváděla, byla ohrožena na zdraví a životě, nechtěla žít s matkou v jedné domácnosti. Jedna dívka a dva chlapci byli umístěni do Dětského diagnostického ústavu na základě vydaného předběžného opatření dle § 452, ZŘS. Následně po jejich umístění bylo zahájeno řízení ve věci samé, tj. z moci úřední, tedy řízení o nařízení ústavní výchovy. Ostatní respondenti našeho výzkumu byli umístěni rovněž do Dětského diagnostického v ústavu v Praze, ale s tím rozdílem, že tam proběhlo klasické řízení, kdy návrh na zahájení řízení byl podán buď ze strany rodičů nebo OSPOD MěÚ Nymburk. Po absolvování diagnostického pobytu byl klient přemístěn do vhodného ústavního zařízení, a to na základě provedené komplexní diagnostiky. Předběžná závěrečná zpráva z pobytu se dává k dispozici příslušnému soudu, aby mohlo být ve věci přemístění včas zahájeno a nebyly zde zbytečné časové prodlevy. Pedagogická rada diagnostického ústavu, poté doporučí vhodné ústavní zařízení, které je schopné dítě přijmout. Následně o přemístění rozhoduje příslušný soud. Soud může vyslovit předběžnou vykonatelnost, a to v případě, kdy je nutné dítě přemístit v krátkém časovém horizontu.

Někteří rodiče, pokud byl z jejich strany podán návrh na nařízení ústavní výchovy, si mají tendenci vše v průběhu řízení rozmyslet a požadují navrácení dítěte do jejich péče, jelikož si uvědomují, že to pro ně budou jisté povinnosti, pokud budou mít dítě umístěné v ústavní výchově. Těmto návrhům na opětovné svěření dítěte do péče rodičům se obvykle nevyhoví, jelikož samotní rodiče musí prokázat své rodičovské schopnosti. Ústavní výchova u dětí je tedy nejprve nařízena do Dětského diagnostického ústavu a poté se řeší, kam bude dítě nejčastěji umístěno. U dětí s výchovnými problémy jsou to nejčastěji Dětské domovy se školou, a to v případě, že dítě plní povinnost školní docházky. Pokud má dítě těsně před ukončením povinné školní docházky a hotovou diagnostiku, lze takové dítě umístit do Výchovného ústavu, kde bude pokračovat jeho nařízená ústavní výchova. Jak bylo již v teoretické části vysvětleno, nejčastěji jsou výchovné ústavy rozděleny samostatně pro dívky a chlapce.

Jak dlouho trvala nařízená ústavní výchova?

Jak je uvedeno v případových studiích, u vybraných dětí byla nařizována ústavní výchova kolem čtrnáctého roku. Průměrná doba trvání nařízené ústavní výchovy u našeho výzkumného souboru tedy činila 4 roky. Nutno podotknout, že u dětí staršího školního věku je vždy ústavní výchova nejčastěji nařizována na maximální možnou dobu, a to dobu tří let. U všech našich klientů byla později ústavní výchova o rok prodloužena na základě rozhodnutí soudu anebo byla prodloužena do doby zletilosti, tj. do osmnáctých narozenin dítěte.

Kategorie č. 2: Analýza změny v chování u klientů s nařízenou ústavní výchovou a její dopad na fungování rodinného systému

- Jakým způsobem nařízená ústavní výchova ovlivňuje fungování rodinného systému po odebrání dítěte z rodiny?
- Jaký vliv má průběh ústavní výchovy na život klientů?
- Jaké změny nastávají v chování u klientů s nařízenou ústavní výchovou?

V této části budeme analyzovat a charakterizovat kategorii č. 2. Postupně budou uvedeny odpovědi, které byly získány z případových studií a rozhovorů s klienty.

Jakým způsobem nařízená ústavní výchova ovlivňuje fungování rodinného systému po odebrání dítěte z rodiny?

V této části výzkumu jsem se dozvěděl, že pro samotné dítě i jeho rodinu je tato situace velmi zátěžová. I když samotní rodiče pocítují po odebrání dítěte z jejich péče obrovskou úlevu, vždy přichází jisté vystřízlivění a rodiče mají tendenci změnit svá rozhodnutí. Vždy je podstatné to, že soud rozhoduje na základě prokázaných skutečností. Pokud je stav v rodině mezi dítětem a rodičem extrémně narušen, soud vždy využije možnosti odebrání dítěte z rodiny. Na druhou stranu nutno říci, že pokud soud neshledává důvody pro odebrání dítěte z rodiny, ponechá dítě v rodině a apeluje na využití odborné pomoci a sanace v rodině. Odebrání dítěte je velmi stresová situace, která je provázána velkou frustrační a emoční zátěží. Respondenti se opakovaně vyjádřili tak, že to pro ně byl velmi nepříjemný odchod z jejich rodiny.

Jaký vliv má průběh ústavní výchovy na život klientů?

V této oblasti jsme se dozvěděl zásadní informace, poté především z námi provedených rozhovorů. Většina klientů nezávisle na sobě uvedla, že i když byli odtrženi od své původní biologické rodiny, značnou měrou se jim ulevilo. Shodně uváděli, že jim někdy rodina a jejich kamarádi chyběli, ale zároveň si uvědomili, že v novém prostředí po absolvování adaptační fáze jim je daleko lépe. Převážná většina respondentů uvedla, že pro ně byl nejtěžší začátek v diagnostickém ústavu. Tuto dobu však hodnotí i v některých ohledech pozitivně, tím máme na mysli to, že se jim intenzivním způsobem někdo z pracovníků zařízení věnoval, což z minulosti neznali.

Jaké změny nastávají v chování u klientů s nařízenou ústavní výchovou?

Během výzkumného šetření klienti shodně uváděli, že vesměs to byly pozitivní změny, které u nich nastaly. Většina klientů si uvědomila, jaké chyby dělala a naučila se v novém prostředí z těchto chyb poučit. Shodně všichni respondenti uvedli, že v novém prostředí se zklidnili a začali přemýšlet jiným způsobem. Někteří si uvědomili, že i když doma měli mnoho povinností, nemuseli plnit tolik příkazů, jako právě v ústavu. Většina klientů shodně uvedla, že velkým přínosem pro ně byla možnost chodit do školy. Škola byly přímo v areálu školy, a tak nebylo špatné, že mohli chodit na učební obor přímo v areálu. Někteří respondenti shodně uvedli, že několikrát utekli ze zařízení, ale vždy se sami vrátili, jelikož nechtěli mít zbytečné problémy. Možná právě samotné odloučení od rodiny a uvědomění si této ztráty, může být pro některé klienty motivační a povzbuzující ke změně v chování.

Kategorie č. 3: Popis začlenění klientů do majoritní společnosti a role kurátora v celém procesu

- Jak probíhá návrat klientů do běžné intaktní společnosti?
- Co následuje po odchodu klientů z ústavního zařízení?
- Jakou roli zde sehrává kurátor pro děti a mládež?

V této kategorii č. 3 budeme popisovat začlenění klientů do běžné společnosti. Postupně tu budou uvedeny odpovědi, které byly získány z případových studií a rozhovorů s klienty.

Jak probíhá návrat klientů do běžné intaktní společnosti?

Většina respondentů shodně uvedla, že se návratu do běžného života obávali, ale dle jejich slov zbytečně. Ze strany ústavního zařízení a příslušného OSPOD, potažmo později i kurátora pro dospělé jim bylo nabídnuto poradenství a vše s tímto související. Většina těchto mladých lidí si nejprve hledala vhodné zaměstnání, kdy mohli využít toho, že získali odborné znalosti a vědomosti ve zvolených učebních oborech. Později shodně uvedli, že si našli vhodné bydlení, to většinou v případech, kdy už měli nějaké peníze naspořeny.

Co následuje po odchodu klientů z ústavního zařízení?

Na tuto otázku jsme už téměř odpověděli v té předešlé části odstavce. Existuje mezi nimi jistá provázanost. Každý člověk, který je obrazně uvězněn, ve skrytu duše touží po svobodě, volném pohybu a svém uznání. I toto mají naši respondenti společné. Každý z našich respondentů si touží vybudovat to své místo v životě, jelikož na něj mají nárok. Kdyby se neuskutečnil tento výzkum, asi bychom se nedozvěděli, kde naši bývalí klienti jsou, jak se jim daří a zdali jsou v pořádku

Jakou roli zde sehrává kurátor pro děti a mládež?

Všichni respondenti shodně uvedli, že kurátor pro ně byl důležitý člověk, který s nimi řešil všechny jejich problémy. Často pro ně byl kurátor ten jediný člověk, který jim naslouchal, když byly v nějakém problému. Respondenti shodně uvedli, že kurátor pro ně byl dobrým průvodcem v těžkém období jejich života.

5.5 Shrnutí výzkumných závěrů

Hlavním cílem této diplomové práce bylo ověřit a analyzovat úspěšnost uloženého výchovného opatření u záměrně vybraných respondentů. Tímto opatřením se rozumí nařízení ústavní příp. ochranné výchovy. Tato práce se v empirické části věnovala pouze analýze a ověření úspěšnosti výchovného opatření u nařízené ústavní výchovy. Mezi výchovná opatření by se dalo zahrnout stanovení nebo uložení soudního dohledu nad výchovou. Zkoumání výchovného opatření v podobě dohledu, však nebylo předmětem výzkumného šetření. V diplomové práci jsme analyzovali a ověřili úspěšnost výchovného opatření, které spočívalo v nařízení ústavní výchovy. Uvědomujeme si, že byl stanoven pouze malý výzkumný soubor, který byl zastoupen třemi dívkami a třemi chlapci, avšak z pohledu kurátora tento výběr sledujeme jako dostačující. Na případových studiích lze demonstrovat konkrétní případy, které vedou soud k nařízení ústavní výchovy. Při podrobné analýze poté zjistíme, že i životní příběhy jednotlivých respondentů mají mnoho společného v jejich reálném životě. Zejména nefunkční rodinné prostředí má zásadní vliv na fungování dítěte ve společnosti. Takové dítě často volá o pomoc, ale není vyslyšeno, a tak se chová špatným a nevhodným způsobem. Nutno si uvědomit, že ne každé dítě má vše, na co si pomyslí. Jestliže se dítěti nedostává lásky a uznání v jeho vlastní rodině, lze to považovat za velký problém. Pokud vše potřebné pro svůj zdravý vývoj nenalezne v blízkém okolí, saturuje mu většinu potřeb parta. Pokud chce do takové party zapadnout, nedostává nic zadarmo. A už se rozebíhá spirála všech problémů, a jak to potom dopadne. Tento výzkum měl demonstrovat, jaké pokroky se dají udělat, pokud je s dítětem intenzívně a úspěšným způsobem pracováno. **Hlavní cíle mé diplomové práce i jednotlivé dílčí cíle se mi podařilo úspěšně naplnit.**

ZÁVĚR

Diplomová práce s názvem Ústavní výchova pohledem bývalých klientů OSPOD Městského úřadu Nymburk v období 2015 až 2021 je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. V teoretické části jsem se zaměřil na pojmy dítě, zanedbávané dítě, výchovné problémy, rodina, socializace, resocializace, institucionální výchova, systém a formy náhradní rodinné péče. V teoretické části se zabývám komplexním pohledem odborníka a profesionála na zvolenou problematiku. V empirické části na osobních případových studiích analyzuji a popisuji konkrétní životní příběhy klientů OSPOD, kteří byli v mé péči a zároveň měli nařízenou ústavní výchovu. V rámci empirické části byl zvolen kvalitativní výzkum, prostřednictvím metod studium spisové dokumentace, pozorování a rozhovoru bylo vypracováno šest případových studií. Výběr zvoleného tématu pro mě byl poměrně snadný, jelikož téměř deset let jsem zaměstnancem OSPOD Městského úřadu v Nymburce, kde jsem zaměstnán na pozici kurátora pro děti a mládež. Velmi často se setkávám s touto problematikou, a proto jsem chtěl analyzovat a ověřit úspěšnost výchovného opatření, které spočívá právě v samotném nařízení ústavní výchovy. Hlavní cíle mé diplomové práce i jednotlivé dílčí cíle se mi podařilo úspěšně naplnit. Institucionální výchova je tu mnoho let, určitě zde bude i v budoucnu, ale jakou bude mít podobu, to si nikdo netroufá odhadnout. Systém náhradní rodinné péče prochází velkými změnami již řadu let. K dnešnímu dni však nedošlo ke sjednocení přístupu a fungování systému v ústavních zařízeních. Nutno podotknout, že ne každá provedená změna v legislativě či systému je chápána jako změna k lepšímu. Mnoho odborníků z vlády často mluví o něčem, aniž by si zjišťovali aktuální potřebnost nebo se podrobně o danou problematiku zajímali. Je sice hezké, že se často necháváme strhnout a ohromit systémem, který máme tendence převzít z ciziny, ale už nedomýšlíme dopad na realizaci v našich podmínkách. Rozhodně nejsem zastáncem ani odpůrcem institucionální výchovy, to rozhodně nejsem, ale vždy bychom měli s rozvahou přemýšlet o tom, co bude pro dítě nejlepším řešením. Čím je dítě menší, tím méně se dokáže ubránit. O to více, bychom jej měli umět chránit. Neznamená to však, že dítě v pubertě je necitlivé a nezaslouží si naši ochranu, to tím určitě není myšleno. Jenom bychom měli dobře naslouchat tomu, kdo si o pomoc říká. V několika posledních letech prožíváme bohužel těžkou dobu, která na každém z nás nechává v sobě negativní otisk. Nejprve vše začalo dobou Covidu, kdy jsme nikdo z nás pořádně nevěděli, co máme dělat. Nyní nás stresuje a vyčerpává válka na Ukrajině, která je pro mnohé z nás, také velmi psychicky náročná. A proč to vlastně píšu? Protože zde mohu demonstrovat, jak to může vypadat u dítěte v rodině. Dítě je osobou, která nemá možnost se de facto bránit a musí strpět špatné rodinné prostředí

a zlou či zanedbanou péčí svých rodičů. Není to vždy pouze dítě, které má problémy. I samotní rodiče se dokáží na dítěti často podepsat takovým strašlivým způsobem, že jejich chování by neustál dospělý člověk, natož dítě, které o všem přemýšlí úplně jiným úhlem pohledu. Jak už jsem napsal výše, nejsem zastánce ani odpůrcem ústavní výchovy, jenom si myslím, že někdy už není jiné řešení, a tak se bohužel musí využít i tato možnost. Dítě, které je odebráno z nevhodného rodinného prostředí, má možnost v nařízené ústavní výchově, aby začalo žít svůj plnohodnotný život. Během svého života jsem z péče rodičů odebral několik dětí, kdy důvody samotného odebrání byly velmi různé. Každý provedený úkon, poté ve mně zanechal stopu a mnoho otázek, na které jsem si musel později sám odpovědět. Kdo to nezažije, neumí si představit, jak je toto těžké i pro člověka, který má mnohaleté zkušenosti v oboru. Vždy si říkám, dělám správně, že to dítě odebírá z rodiny, vždyť bude pryč od svých rodičů? Uvědomuji si, že vlastně jiná varianta ani není, když se neseženou adekvátní pěstouni, kteří by si dítě mohli převzít do péče. V televizi se často mluví, jak se vše vyřeší, ale rozhodně nemám nasazené růžové brýle. Vidím to z pohledu člověka, který je v daném oboru mnoho let. Neustále musíme vyplňovat různé tiskopisy a vytvářet dokumenty s minimálním efektem pro klienta, který byl právě umístěn do ústavního zařízení. Vytvořením individuálního plánu dítěte, rozhodně nedojde k úspěšnému navrácení dítěte do rodiny a dítě se nespasí. Pracovníci OSPOD jsou v současnosti přetíženi neúnosnou administrativou, která je pro mnoho pracovníků enormní, zbytečnou a vyčerpávající zátěží. Pokud dítě umístíme do ústavní výchovy, jenom člověk znalý oboru, si dokáže představit, kolik je s tím spojené administrativy. Tato administrativa nám poté odebírá čas, který bychom mohli využít např. pro klienty, které jezdíme navštívit do jejich nového domova. Za tu dobu, kterou pracuji na OSPOD bych mohl hovořit o několika klientech, kde se ústavní výchova osvědčila, avšak jsou i případy klientů, kde byl posun minimální nebo žádný. Samozřejmě musím podotknout, že vše je též závislé na vnitřním nastavení člověka, zda on samotný chce změnu ve svém životě a zda je na tuto změnu připraven. Moc bych si přál, aby se podařilo vytvořit ucelený systém péče o děti, které nemohou být v pěstounské péči a ani u svých rodičů. Aby tento systém byl hlavně funkční, stabilní a vyhovující především dětem. Doufám, že dlouhodobě nezůstane jen u slov a slibů, které vláda zamýšlí, ale systém se už konečně změní. Myslím si, že některé děti jsou v ústavních zařízeních umístěné zcela zbytečně a právem jsme kritizováni za to, že patříme ke státům, které mají velký počet dětí umístěných v ústavních zařízeních. Každý z nás by se měl zamyslet nad tím, jak by se vše dalo změnit a co konkrétního by pro to člověk mohl sám za sebe udělat. Myslím si, že každé dítě má právo na spokojený a šťastný život se svými rodiči, což by měl být běžný standard.

SEZNAM LITERATURY A ODBORNÝCH ZDROJŮ

Knižní publikace

1. BENDL, Stanislav a kol.. 2015. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing. 312 stran. ISBN 978-80-247-4248-9.
2. DVOŘÁKOVÁ, Markéta a kol.. 2015. *Základní učebnice pedagogiky*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing. 248 stran. ISBN 978-247-5039-2.
3. FILKA, Jaroslav. 2002. *Metodika tvorby diplomové práce. Praktická pomůcka pro studenty vysokých škol*. Brno: Knihář. 224 stran. ISBN 80-86292-05-3.
4. HARTL, Pavel. 1996. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha: Tercie. 301 stran. ISBN 80-90-15-49-0-5.
5. HENDL, Jan. 2016. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. 4. vyd. Praha: Portál. 440 stran. ISBN 978-80-262-0982-9.
6. HURYCHOVÁ, Eva a Blanka PTÁČKOVÁ. 2022. *Sociální práce ve školství*. Praha: Grada. 240 stran. ISBN 978-80-271-4953-7.
7. CHRASTINA, Jan. 2019. *Případová studie - metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 287 stran. ISBN 978-80-2445373-6.
8. JEDLIČKA, Richard, Jaroslav KOŤA a Jan SLAVÍK. 2018. *Pedagogická psychologie pro učitele: psychologie ve výchově a vzdělávání*. Praha: Grada. 528 stran. ISBN 978-80-271-0586-1.
9. KŘÍSTEK, Adam. 2017. *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR. 344 stran. ISBN 978-80-7552-821-6.
10. LERNER, Richard Martin, 2006. *Handbook of child psychology. Volume One: Theoretical Models of Human Development*. Sixth edition. John Wiley & Sons, Ltd. Publication. ISBN 0-471-27287-6.
11. MATĚJČEK, Zdeněk. 2013. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 6. vyd. Praha: Portál. 144 stran. ISBN 978-80-262-0519-7.
12. MATĚJČEK, Zdeněk. 2017. *Rodiče a děti*. 3. vyd. Praha: Vyšehrad. 360 stran. ISBN 978-80-7429-797-7.
13. MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. 2003. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál. 344 stran. ISBN 80-7178-771-X.

14. MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, 2005. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál. 352 stran. ISBN 80-7367-002-X.
15. MATOUŠEK, Oldřich. 2008. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. 272 stran. ISBN 978-80-7367-368-0.
16. MIKOVÁ, Šárka a Jiřina STANG, 2010. *Typologie osobnosti u dětí: využití ve výchově a vzdělávání*. Praha: Portál. 224 stran. ISBN 978-80-7367-587-5.
17. MIOVSKÝ, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. 332 stran. ISBN 80-247-1362-4.
18. NIELSEN SOBOTKOVÁ, Veronika a kol.. 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing. 152 stran. ISBN 978-80-247-4042-3.
19. NOVOTNÁ, Hana, Radek PTÁČEK, Irena SMETÁČKOVÁ a kol. 2016. Vliv náhradních forem péče v dětství na různé oblasti života v dospělosti. In: *Kvalita péče o děti v ústavní výchově. Sborník z konference*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. s. 39-40. ISBN 978-80-7481-157-9.
20. NOVOTNÁ, Věra, Jana RIEDLOVÁ JURKOVÁ a Eva BURDOVÁ. 2022. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 3. vyd. Olomouc: ANAG. 903 stran. ISBN 978-80-7554-366-0.
21. PANDA, Kumar Chinmay, 1997. *Elements of child development*. Third enlarged and revised edition. Utkal University ORISSA. Kalyani Publishers. ISBN 81-7663-467-0.
22. PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. 2012. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada. 192 stran. ISBN 978-80-247-4317-2.
23. PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. 2016. *Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení*. Praha: Grada Publishing. 200 stran. ISBN 978-80-247-5695-0.
24. RIEGER, Zdeněk. 2009. *Návrat k rodině a domů. Příprava klientů institucionálních služeb na návrat z odloučení*. Praha: Portál. 108 stran. ISBN 978-80-7367-544-8.
25. SKUSE, David, Helen BRUCE and Linda DOWDNEY, 2011. *Child Psychology and Psychiatry: Frameworks for practice*, Second Edition. John Wiley & Sons, Ltd. Publication. ISBN 978-0-470-97382-0.
26. SOUKUP, Jan 2014. *Motivační rozhovory v praxi*. Praha: Portál. 152 stran. ISBN 978-80-262-0607-1.
27. SURYNEK, Alois, Růžena KOMÁRKOVÁ a Eva KAŠPAROVÁ. 2001. *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management Press. 160 stran. ISBN 80-7261-038-4.

28. ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar. 2019. *Pedagogika*. 2. vyd. Praha: Grada. 368 stran. ISBN 978-80-247-5511-3.
29. ŠKOVIERA, Albín. 2007. *Dilemata náhradní výchovy: Teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech*. Praha: Portál. 144 stran. ISBN 978-80-7367-318-5.
30. TRNKOVÁ, Lucie. 2018. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 168 stran. ISBN 978-80-7552-864-3.
31. VÁGNEROVÁ, Marie. 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vyd. Praha: Karolinum. 531 stran. ISBN 978-80-246-2153-1.
32. VÁGNEROVÁ, Marie. 2014. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 816 stran. ISBN 978-80-262-0696-5.
33. VYMĚTAL, Jan a kol. 2004. *Obecná psychoterapie*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing. 340stran. ISBN 978-80-247-0723-5.

Legislativa, dokumenty, normy

34. *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. 2016. Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky: Právo na dětství. ISBN 978-80-7421-120-1.
35. Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o Úmluvě a právech dítěte
36. Zákon č. 89/2012 Sb., *občanský zákoník, ve znění pozdějších právních předpisů*
37. Zákon č. 359/1999 Sb., *zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších právních předpisů*
38. Zákon č. 292/2013 Sb., *zákon o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších právních předpisů*
39. Zákon č. 99/1963 Sb., *občanský soudní řád, ve znění pozdějších právních předpisů*
40. Zákon č. 218/2003 Sb., *zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších právních předpisů*
41. Zákon č. 109/2002 Sb., *zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších právních předpisů*
42. Zákon č. 108/2006 Sb., *zákon o sociálních službách, ve znění pozdějších právních předpisů*
43. Zákon č. 283/1993 Sb., *zákon o státním zastupitelství, ve znění pozdějších právních předpisů*

Odborné články a časopisy

44. PEČINKA, Hynek, 2021. Proč nemá OSPOD navrhopvat při každém útěku dítěte zrušení ústavní výchovy pro neúčelnost. *Rodinné listy*. Ročník 10., č. 2, s. 17. Wolters Kluwer ČR. ISSN 1805-0824.

45. SIGMUNDOVÁ, Michaela, 2022. Zničující síla závislosti. *Rodinné listy*. Ročník 11., č. 8, s. 13-14. Wolters Kluwer ČR. ISSN 1805-0824.

46. VLACHOVÁ, Alena, 2021. Řádné zastoupení dítěte jako účastníka řízení. *Rodinné listy*. Ročník 10., č. 5-6, s. 19. Wolters Kluwer ČR. ISSN 1805-0824.

47. ZDRAŽILOVÁ, Jana a Olga SOVOVÁ, 2022. Dítě v ústavní výchově. *Rodinné listy*. Ročník 11., č. 6-7, s. 17. Wolters Kluwer ČR. ISSN 1805-0824.

SEZNAM ZKRATEK A SYMBOLŮ

tzv.	takzvaný/takzvaná
apod.	a podobně
v z.p.p.p.	ve znění pozdějších právních předpisů
aj.	a jiné/jiný
např.	například
kol.	kolektiv
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
ČR	Česká republika
zák. č.	zákon číslo
ZSPOD	zákon o sociálně-právní ochraně dětí, zák. č. 359/1999 Sb., v z.p.p.p.
ZVUOV	zákon o výkonu ústavní a ochranné výchovy, zák. č. 109/2009 Sb., v z.p.p.p.
ZŘS	zákon o zvláštních řízeních soudních, zák. č. 292/2013 Sb., v z.p.p.p.
OSŘ	zákon občanský soudní řád, zák. č. 99/1963 Sb., v z.p.p.p.
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
PPP	pedagogicko-psychologická poradna
SPC	speciálně-pedagogické centrum
IPOD	individuální plán ochrany dětí

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Případová studie č. 1

Příloha č. 2: Případová studie č. 2

Příloha č. 3: Případová studie č. 3

Příloha č. 4: Případová studie č. 4

Příloha č. 5: Případová studie č. 5

Příloha č. 6: Případová studie č. 6

Příloha č. 7: Osnova rozhovoru

Příloha č. 8: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 1

Příloha č. 9: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 2

Příloha č. 10: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 3

Příloha č. 11: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 4

Příloha č. 12: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 5

Příloha č. 13: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 6

Příloha č. 1: Případová studie č. 1

Základní údaje: Veronika, nar. 2003 (20 let), bydliště Nymburk

Při tvorbě této případové studie byly použity tyto materiály: lékařské zprávy od dětského psychiatra, neurologa a dětského ošetřujícího lékaře (pediatra), lékařské zprávy z pobytu v psychiatrické nemocnici, odborné zprávy z ambulantní terapie realizované v SVP, zprávy školy o prospěchu a chování, závěrečné zprávy z diagnostického pobytu z Dětského diagnostického ústavu v Praze, spisová dokumentace vedena na OSPOD MěÚ Nymburk. Během tvorby této případové studie bylo opakovaně hovořeno s rodiči a jejich dítětem. Během rozhovoru bylo pozorováno jak chování nezletilé, tak i její emoční projev, proxemika a posturologie. Významnou složkou tvorby této případové studie byla podrobná analýza výše uvedených dokumentů.

Spisová dokumentace byla na OSPOD MěÚ Nymburk založena v měsíci březnu 2016, kdy se na nás obrátila matka dítěte s žádostí o pomoc a radu, jelikož nevěděla, jak má postupovat ve výchově, kterou nebyla schopna sama zvládnout. Matka uvedla, že její dcera se jmenuje Veronika, narozená v roce 2003 v Nymburce. Matka během rozhovoru uvedla, že její dcera má výchovné problémy, jakými jsou v jejím případě útky z domova, nerespektování rodičovské autority a drobné krádeže peněz a zlatých šperků, které matka dostala od své prababičky. Matka uvedla, že výchovné problémy měla její dcera již v 10 letech. Nyní její dcera ve 13 letech často lže, také u ní zaznamenala tendence k sebepoškozování, kdy na jejím předloktí byla viditelná zranění staršího data. Co se týče školního prospěchu uvedla, že ve škole je spíše podprůměrnou žákyní, složitější učivo je pro ni obtížně pochopitelné, vyžaduje individuální přístup během vyučování. Matka nám doložila zprávu pediatra, kde bylo uvedeno, že Veronika se narodila v termínu, porod bez obtíží, spontánní porod ve stanoveném termínu. Porodní hmotnost 4 920 gramů, porodní délka 58 cm. Kojena do 16 měsíců, později na umělé výživě, avšak při kojení opakovaně a dlouze plakala. Psychomotorický vývoj lehce opožděný. Vývoj řeči velmi zhoršený, první věty ve věku tří let, docházela na logopedii a foniatrii kvůli zhoršení výslovnosti. Byla na několika foniatrických pobytech. Bez plen od 3 let, sledována pro inkontinenci, později četná enuréza, která trvala do nástupu do školy. Lateralita – pravá, spánek pravidelný, jídlo konzumuje bez problémů. Jako dítě prodělala běžná klasická onemocnění, pouze jednou měla zlomenou ruku. Po rozhovoru s matkou a sběru anamnestických dat, bylo opakovaně hovořeno s dítětem, kdy byla sledována jak ve školním prostředí, tak během

rozhovorů na OSPOD u kurátora Bc. Vondrušky. S Veronikou bylo opakovaně hovořeno o jejím problematickém chování, opakovaně s ní byl na OSPOD proveden výchovný a motivační rozhovor. V chování u Veroniky nenastala žádná pozitivní změna, a tak bylo nezl. Veronice a její matce doporučeno, aby kontaktovaly Středisko výchovné péče. Matka s návrhem kurátora souhlasila. Nutno podotknout, že nezl. Veronika docházela vždy na OSPOD pouze a jen v doprovodu matky, jelikož biologický otec s nezl. Veronikou a jejím polorodým bratrem nezl. Tomášem (7 let) nebyl v kontaktu. S mladším bratrem Tomášem nemá Veronika dobrý vztah, jejich vztah je složitý a komplikovaný, jelikož matka upřednostňuje Veroniku, což Tomáš vnímá velmi negativně. Nezl. Tomáš má k sestře vztah ambivalentní, neprojevuje o ni žádný zájem. Biologický otec o děti neprojevuje žádný zájem, dříve opakovaně odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody za to, že opakovaně páchal trestnou činnost. Otcí byl uložen dohled probačního úředníka za jeho opakované protiprávní jednání a agresivní chování vůči majoritní společnosti. Za neplnění vyživovací povinnosti vůči svým dětem, poté byl ještě dvakrát odsouzen. V současnosti je opětovně podán podnět k Okresnímu státnímu zastupitelství v Nymburce, jelikož otec opětovně neplní stanovenou vyživovací povinnost, a to na nezl. syna Tomáše. Rodina je tedy neúplná, matka si našla pouze životního partnera, se kterým se stýká nepravidelně, avšak tento člověk se na výchově nepodílí. Matka je pro děti velmi slabou rodičovskou autoritou, kdy především nezl. Veronika odmítá svou matku v ledasčem poslouchat. Jelikož započatá ambulantní terapie v SVP nepřinesla žádné pozitivní změny v chování u Veroniky, byla Bc. Vondruškou doporučena i na základě zprávy SVP návštěva u dětského psychiatra. Ten nám ve své zprávě sdělil, že intervence u školního psychologa a ambulantní terapie v SVP je nedostatečným řešením problémů Veroniky, její chování má tendence gradovat. Z vyšetření v ambulanci dětské a dorostové psychiatrie je zřejmé, že chování Veroniky má tendence se zhoršovat, a to hlavně vůči matce, bratrovi, a dokonce i prarodičům ze strany biologického otce. Ve škole se toto negativní chování zhoršuje jak vůči spolužákům, tak i výchovným a pedagogickým pracovníkům. Ve zprávě dětského psychiatra je uvedeno, že Veronika se často vzteká, hádá se s dětmi, neposlouchá, utíká, krade peníze a hádá se s pedagogy. Někdy má i suicidální tendence, které se projevují ve školním prostředí, svému okolí vyhrožovala, že vyskočí z okna ve třetím patře. Po třídním učiteli hází věci, během chvilky změni chování – chová se jako zvíře – štěká a mňouká, rozbíjí věci. V roce 2018 ji je nasazena medikace, kterou odmítá užívat. Po několika konzultacích u psychologa uznává, že má problémy s chováním a začíná užívat medikaci na uklidnění, úzkostné stavy a stabilizaci nálad. Ambulantně dochází do SVP, k dětskému psychologovi do Prahy, školnímu psychologovi. Ze strany odborníků je tato péče zajištěna velmi vhodně, avšak dochází k další

manipulaci ze strany Veroniky. Veronika s matkou odmítá komunikovat, to samé s kurátorem, se kterým měla dříve nastavený pěkný vztah založený na vzájemné důvěře. Veronika na základě svolané případové konference absolvuje dobrovolný diagnostický pobyt v SVP u Pardubic. Indikací pro tento pobyt je chování Veroniky. Veronika začíná konzumovat lehké drogy – marihuanu a požívá alkohol. Naposledy ji bylo naměřeno 1,55 promile alkoholu v krvi, když utekla se závadovou partou z domova. V tu dobu měla první pohlavní styk, bylo jí 15 let. Při rozhovoru uvedla, že utekla z domova kvůli vleklým neshodám s matkou a kamarádkou, která jí přebrala přítele. Po absolvování pobytu dochází k výrazné eliminaci výchovných problémů u nezletilé, avšak postupem času se vše navrácí do starých kolejí. Rodina zahájila rodinnou terapii. Zde rodina absolvovala několik terapeutických sezení. Veronika je v neustálém vzdoru, ačkoliv užívá medikaci, kterou užívá společně s lehkými drogami.

V průběhu měsíce května 2017 je za OSPOD MěÚ Nymburk podán k Okresnímu soudu v Nymburce návrh na uložení výchovného opatření nad nezl. Veronikou, a to buď stanovení dohledu nad výchovou nezletilé, popř. zahájení řízení o nařízení ústavní výchovy. Veronika je podrobně informována o tom, co se bude konat. V průběhu rozhovoru u kurátora žádá o nařízení ústavní výchovy, kdy sděluje, že s matkou nechce žít ve společné domácnosti, že to už nedokáže. Následně je svolána případová konference. V té době zbývá asi týden do soudního jednání. Během případové konference Veronika sděluje, že chce odejít z rodiny, jelikož tam nedokáže už žít. Facilitátorka případové konference dává Veronice prostor a reflexi toho, co vlastně sama říká. Veronika si tento stav uvědomuje a trvá si na svém. Bc. Vondruška ještě jednou Veroniku informuje o postupu OSPOD a Okresního soudu v Nymburce, jak vše může dopadnout. Závěrem případové konference je výstup, že Veronika nemá možnost jít do péče někoho z rodiny, není k dispozici žádný příbuzný. Prarodiče ze strany matky i biologického otce péči o Veroniku odmítají. Nezl. Tomáš nemá žádné problémy. Veronika je informována o tom, že by mohla jít do pěstounské péče, která má být upřednostňována před institucionální péčí, avšak toto nezl. Veronika odmítá. Na základě všech prokázaných skutečností a přání dítěte dochází k nařízení ústavní výchovy do doby zletilosti dítěte a Veronika je umístěna do Dětského diagnostického ústavu v Praze, se sídlem u Michelského lesa 222. Zde je provedena diagnostika, která trvá 8 týdnů. V závěrečné zprávě je uvedeno, že Veronika je komunikativní a cílevědomá, avšak její vztahy s rodinou jsou velmi narušeny. Velmi negativisticky reaguje na matku a sourozence. Adaptační fáze v domově byla přerušována návyky z domova, kdy opakovaně utíkala ze zařízení, často byla vulgární a agresivní na spolubydlící v jednom patře. Předepsanou medikaci odmítala s tím, že ji nepotřebuje, a také se dožadovala sexu se svým

partnerem, aby ji byla umožněna návštěva. Studijní výsledky a prospěch ve škole této dívky byl hodnocen jako podprůměrný, pramenící z elementárních nedostatků a ambivalentního přístupu k plnění veškerých školních povinností. V kolektivu byla málo oblíbená, nastalou situaci vnímala jako životní zkušenost, trest za své chování a adrenalin. Potřebovala neustálý dohled a vedení, k pedagogickým a výchovným pracovníkům přistupovala familiárně, snažila se nastavit přátelský přístup ke své osobě, měla tendence všem výchovným pracovníkům tykat a oslovovat je jmény. Veronika je emocionálně plochá, málo empatická a velmi intrikující ve svém okolí. Ve zprávě bylo uvedeno, že velmi často intrikovala a dokázala negativně ovlivnit celou skupinu, tedy fungování skupiny.

K matce se vyjadřovala negativně, o kontakt neměla žádný zájem, na víkendové povolenky nejezdila. S matkou si za dobu pobytu pouze několikrát telefonovala, ale pouze na základě žádosti a přímluvy dětské psycholožky. Pedagogická rada doporučila přemístění a umístění dívky do výchovného ústavu, jelikož měla splněno devět let povinné školní docházky. Tam byla přemístěna na základě rozsudku Okresního soudu v Nymburce. Ústavní výchova ji byla nařízena do doby zletilosti. Bc. Vondruškou byla pravidelně navštěvována. Nezl. Veronika měla vytvořený individuální plán ochrany dítěte, který byl pravidelně sledován a revidován. V ústavním zařízení byla Veronika spokojená. Veronice se podařilo obnovit vztah s její matkou a jezdí domů na povolenky. Delší dobu doma nebyla, jelikož si to sama nepřeje. Během letních prázdnin absolvovala prázdninové výlety a pobyty v kempu, kde se jí moc líbilo. V současnosti neužívá žádné drogy ani alkohol, protože je pravidelně testována. Kontakt s bratrem má stále problematický, pokud jezdí na víkend domů, její bratr Tomáš pobývá u rodičů otce. Studijní výsledky jsou podstatně lepší, avšak stále je co zlepšovat. Autoritu výchovných a pedagogických pracovníků přijímá, avšak někdy zkouší nastavení hranic. Neustále má tendence zkoušet, co si může vůči pracovníkům dovolit. V kolektivu je docela oblíbená, nesmí ji však nikdo rozčítit, to se potom chová špatným způsobem. Vypjaté situace příliš nezvládá, toto je řešeno s etopedem zařízení. Ve výchovném ústavu se vyučila ve tříletém učebním oboru kuchařka – servírka. Ve volnočasových aktivitách je šikovná, manuálně zručná. Velmi pozitivně reaguje na pochvaly, kterých se aktivně dožaduje.

Sociální prognóza:

Postupem času došlo k eliminaci výchovných problémů, které s ní byly dříve řešeny. Nezl. Veronika dokáže být přátelská a věřím tomu, že kdyby měla více podnětné rodinné prostředí, nemusela by skončit v ústavním zařízení. Jako velmi zásadní problém vnímám v tomto případě

absenci otce v rodině, jelikož matka je slabá a málo důsledná výchovná autorita. Veronika se vyučila ve tříletém učebním oboru kuchařka – servírka. Po dosažení zletilosti opustila výchovný ústav, který ji pomohl s vytvořením nového startovacího bydlení. I když Veronika měla horší výchozí pozici do života, kdy jí musela být nařízena ústavní výchova, o to více věřím tomu, že ji toto motivovalo v jejím budoucím osobním i pracovním životě. Myslím si, že pokud bude mít Veronika správné vedení a vytvoří si správné návyky, nebude její začlenění do intaktní společnosti příliš složité a komplikované. To vše, ale zjistíme až postupem času. Moc bych si přál, aby vše dopadlo v případě Veroniky dobře, protože si myslím, že si zaslouží kus toho svého štěstí v životě a normální, tím myslím obyčejný život.

Příloha č. 2: Případová studie č. 2

Základní údaje: Adéla, nar. 2001 (22 let), bydliště Nymburk

Při tvorbě této případové studie byly použity tyto materiály: lékařské zprávy od dětského psychiatra, dětského ošetřujícího lékaře (pediatra), zprávy školy o prospěchu a chování, závěrečné zprávy z diagnostického pobytu z Dětského diagnostického ústavu v Praze, spisová dokumentace vedena na OSPOD MěÚ Nymburk. Během tvorby této případové studie bylo opakovaně hovořeno s rodiči a jejich dítětem. Během rozhovoru bylo pozorováno jak chování nezletilé, tak i její emoční projev, proxemika a posturologie. Významnou složkou tvorby této případové studie byla podrobná analýza výše uvedených dokumentů.

Spisová dokumentace byla na OSPOD MěÚ Nymburk založena v měsíci lednu 2015, kdy se na nás obrátil biologický otec nezl. Adély, který má Adélu svěřenou do své výlučné péče. Otec uvedl, že má velké problémy se čtrnáctiletou dcerou, která jej odmítá poslouchat a utíká z domova. Otec řekl, že dceru vychovává od jejích pěti let, kdy je matka opustila a našla si nového přítele. Otec později řekl, že matka si založila novou rodinu, kdy s novým partnerem má celkem tři děti. Do té doby, než nás oslovil otec jsme o rodině na OSPOD nevěděli. Otec nám popsal rodinnou anamnézu. Nezl. Adéla se narodila jako první dítě, kdy těhotenství její matky bylo bez obtíží. Adéla se narodila císařským řezem, porod byl ve stanoveném termínu. Porodní hmotnost činila 3 590 gramů a porodní délka 54 cm. Kojena byla do 3,7 roků. Její psychomotorický vývoj byl v normě, přetáčení na 3,5 měsíce, lezení po čtyřech na 5 měsíce, sezení v 6 měsících, první kroky a chůze ve 13 měsících. První slova byla po prvním roce,

docházeli na logopedii. Udržování čistoty ve 2,5 letech. Lateralita dominantní levá. Spí ráda a tvrdě, avšak dlouho usíná, vyžaduje přítomnost do doby spánku, toto trvalo do 5 let. Nástup do MŠ v 5 letech, do ZŠ nástup v 6 letech. Adéla od útlého dětství nosí brýle, podstoupila operaci strabismu. V kolektivu dětí málo oblíbená, děti neustále pošťuchuje a nenechává v klidu. Hyperaktivní dítě, musí mít stálou pozornost, pokud ji nemá, vyžaduje je ji nevhodným způsobem. Ráda na sebe upozorňuje, ale často velmi špatným způsobem. Ve škole pokřikuje během výuky, nedává pozor a je roztěkaná. Otec se snaží dceru Adélu vychovávat, jak nejlépe umí, avšak jeho schopnosti jsou omezené. Je evidentní, že v této rodině nefiguruje žena, která by přinášela do rodiny i jiný vhléd. Dcera je vyšetřena u školního psychologa, později v PPP. Prospěch na prvním stupni je průměrný, na druhém stupni spíše podprůměrný. Na druhém stupni se objevují výchovné problémy, Adéla lže a krade, pozdě se vrací domů, veškerý svůj volný čas tráví s problémovou partou a jedinci, kteří se zdržují v závadové partě. Opakované domlouvání ze strany otce je bez efektu, nezl. Adéla si dělá, co sama uzná za vhodné. U prarodičů se dopustila několika krádeží, později byla opakovaně kontrolována Policií ČR, kdy bylo zjištěno, že ve svých 14 letech pravidelně konzumuje vodku a lehké drogy – marihuanu. Na nezl. Adéle je evidentní, že jí chybí matka, protože rozhovory s otcem se často stočí k tématu, proč s nimi matka už nežije. Otec se snažil Adéle vše opakovaně vysvětlit, avšak ta nepřipouští pravdu v tom, že za všechno může jenom její matka. Adéla se k otci chová arogantním způsobem, krade mu peníze a často se toulá v pozdních nočních hodinách. V tuto chvíli otec kontaktuje OSPOD, a to na základě doporučení zástupce ZŠ Nymburk, kam nezl. Adéla dochází. Po zmapování je otec odkázán na poradnu, kde by mu mohli pomoci s intenzivní terapií pro Adélu. Otec dbá rad a pokynů kurátora, avšak nezl. Adéla odmítá kamkoliv docházet. Otcí a Adéle je nabídnuta možnost pohovoru v SVP Kolín. Otec společně s kurátorem motivují Adélu k návštěvě ambulantní terapie ve středisku výchovné péče, avšak Adéla opětovně utíká z domova a skrývá se na neznámém místě. Po celou dobu otec řádným způsobem spolupracuje s kurátorem a Policií ČR, kdy se snaží svou dceru vypátrat. Po asi třech týdnech je nezl. Adéla nalezena v jednom bezdomoveckém squatu, kde se pohybuje v přítomnosti uživatelů drog. Otec se dostavuje na OSPOD a žádá o urychlené umístění dcery na diagnostický pobyt. Jeho dcera je hospitalizována na oddělení detoxu pro děti v Praze. Otec na OSPOD u Bc. Vondrušky uvedl, že trvá na umístění dcery do diagnostického ústavu. Nezl. Adéle je 14 let. Bc. Vondruška za OSPOD podává návrh na vydání předběžného opatření dle § 452, ZŘS k Okresnímu soudu v Nymburce. Okresní soud návrhu vyhověl a nezl. Adélu umístil na základě vydaného usnesení do Dětského diagnostického ústavu v Praze. Do tohoto zařízení je nezl. převezena z Psychiatrické nemocnice v Praze. Nezl. Adéla je po celou dobu pasivní, nekomunikuje

s dětskou psycholožkou, etopedem, s nikým se nebaví, s nikým z diagnostického ústavu. Dětská psycholožka pak ve své zprávě uvedla, že adaptace Adély na školní prostředí byla extrémně pomalá, dlouho trvalo, než se skutečně adaptovala. Její rozkoukávání se vypovídá o jejím strachu z nových věcí. V kolektivu byla málo oblíbená, s nikým nepotřebovala mít žádný kontakt, pouze se starala sama o sebe. Také ve školním prostředí byla málo komunikativní, pokud s někým byla ochotna komunikovat mimo školu, tak to byla sociální pracovnice, kterou měla velmi oblíbenou. Autoritu dospělých de facto neposlouchala, žila po celou dobu ve svém uzavřeném světě. Ve škole dosahovala podprůměrných známek, její hodnocení bylo slabé. Matka za celou dobu pobytu neprojevila o svou dceru žádný zájem, je evidentní, že tato vazba mezi matkou a dcerou je výrazně a hluboce narušena. Otec dceru pravidelně navštěvoval, za Adélou dojížděl pravidelně vždy v neděli, kdy byly dovoleny návštěvy. Adéla pravidelně uváděla, že se na otce těší, avšak abychom ji domů nevraceli, že nechce potkávat lidi, kteří ji dostali do ústavu a že nechce žít s tátou, jelikož ten ji taky opakovaně ublížil, když ji oznámil na Policii ČR. Během pobytu se Adéla projevila jako tvrdohlavá a umanutá osobnost, která má tendence ostatní manipulovat ve svůj prospěch. Etoped zařízení uvedl ve své závěrečné zprávě, že nařízená ústavní výchova by měla své opodstatnění, a tudíž by ji soud měl neprodleně nařídit. Během pobytu nezl. Adély v diagnostickém ústavu bylo zahájeno z moci úřední řízení o nařízení ústavní výchovy. Sociální pracovník, který byl ustanoven jako kolizní opatrovník zjistil názor dítěte, který poté sdělil soudu. Nezl. Adéle byla později nařízena ústavní výchova do doby zletilosti, tj. do jejích narozenin a na dobu tří let. Matka se neobtěžovala soudu omluvit a k jednání se dostavit. Soud dospěl k závěru, že je zcela na místě, aby nezl. Adéla měla nařízenou ústavní výchovu. Po absolvování pobytu byl ze strany OSPOD podán návrh na přemístění nezl. do jiného vhodného zařízení. Nezl. Adéla s ohledem na to, že již měla splněno devět let povinné školní docházky, byla později přemístěna do výchovného ústavu pro dívky. V tomto zařízení měla občas nějaké problémy, avšak nebyly tyto problémy příliš vážné. Zároveň tyto problémy nebyly zanedbatelné, aby se řeklo, že se ústavní výchova může zrušit. Nezl. Adéla se přizpůsobila a adaptovala režimu ústavní výchovy, to ji nakonec nečinilo žádné problémy. Někdy sice utíkala, ale vždy se během dne sama vrátila. Jak sama říkala, chyběla ji někdy ta svoboda, které se jí příliš nedostávalo. Nutno podotknout, že Adéla byla umístěna ve výchovném ústavu pro dívky, kde mohou být i matky se svými dětmi, proto toto ústavní zařízení nemá tak přísný režim během dne. Adéla byla v pravidelném kontaktu se svým otce, který si ji bral na povolenky. Otec si pro svou dceru nejprve jezdil, později jezdila z ústavu sama domů. Mezi dcerou a otcem se obnovilo pevné pouto, kterého si oba moc váží. Vztah s matkou zůstal nezměněn a neobnoven. Nezl. Adéla se několikrát pokusila o obnovu jejich vztahu, alespoň po

telefonu, avšak toto ztroskotalo na tom, že matka byla bez zájmu. S prarodiči ze strany otce se podařilo obnovit kontakt, avšak ze strany matky se prarodiče kontaktu zcela vzdali. Nezl. Adélu toto jejich chování nejprve velmi trápilo, avšak později dospěla k tomu, že to tak asi má být a trápit se tím přestala. V průběhu realizace ústavní výchovy byla nezl. Adéla opakovaně navštívena. Vždy byla velmi ráda, když jsem za ní přijel. Poměrně obsáhle vyprávěla o tom, jak se změnila, co dělají její spolužačky apod. Během té doby, kdy měla nezl. Adéla nařízenou ústavní výchovu, docházela pravidelně k etopedovi a dětské psycholožce, která jí pomáhala zvládat špatné stavy. Někdy se jí vracely myšlenky o tom, jak se pohybuje se závadovou partou a znovu užívá drogy. Během pobytu ve výchovném ústavu se podrobila intenzivní psychoterapii, kde bylo pracováno na posílení jejich silných stránek. Bylo pracováno na její motivaci, na tom, aby dokázala zvládat zátěžové situace, které ji budou v běžném životě nastavovat zrcadlo. Z Adély se během pobytu stala sebevědomá dívka, která si uvědomila mnoho věcí. Postupem času se dokázala naučit sebereflexi, že si uvědomila, proč ty věci dělala špatně a jak se tomu do budoucna vyvarovat. Nezl. Adéla poté dokázala i to, že se vyučila v učebním oboru, který byl k dispozici v ústavním zařízení. Nezl. Adéla se vyučila v tříletém učebním oboru švadlena. Nezl. Adéle byla po zletilosti nabídnuta možnost ubytování i s možností pracovního uplatnění, ale toto nezl. Adéla odmítla s tím, že se vrátí ke svému tátovi, protože ho prý nemůže ponechat doma sama, když tam byl teď celou dobu sám. I ze strany otce byla motivována k tomu, aby raději zůstala v místě, kdy chodila do školy, kde se vyučila, kde má nové kamarády, ale i přesto se Adéla rozhodla, že se vrátí do místa svého bydliště. V místě bydliště má přeci babičku, dědu, tátu, vždy uváděla během návštěvy. Nezl. Adéla se dokázala vymanit ze závislosti na problémové partě, na alkoholu a drogách. Nezl. Adéla má za sebou kus cesty, kde ji vlastní snaha a pracovitost pomohly k tomu, aby zvládla všechny ty problémy a starosti. Co se týče jejich bývalých kamarádů, vyselektovala si ty, kteří ji nejvíce ublížili a ti co jí dostali do zbytečných problémů. Nezl. Adéla vždy říkala, že někteří kamarádi ji sice dostali do problémů, ale zároveň ji otevřeli oči v tom, že nyní už ví, co od každého může čekat.

Sociální prognóza:

Adéla je mladá slečna, která měla komplikovanou pubertu a dospívání, ale i tom co prožila, dokázala najít něco pozitivního. Uvědomila si, kdo je pro ni v životě důležitý a kdo naopak nepodstatný. Jak sama říká, tak i špatná zkušenost je v něčem obohacující, i když si to v tu danou chvíli asi vůbec neuvědomujeme. Adéla se dokázala vyučit v učebním oboru švadlena a našla si dobré zaměstnání v místě bydliště. Také si našla psycholožku, která by ji byla schopna

podpořit a sdílet s ní obavy, které by se mohly objevit. Adéla vede řádný život a je spokojená. Po dlouhé době si našla životního partnera, který jí je oporou v životě a zná celou její minulost. Její přítel sice nikdy nebyl v ústavu, ale prý si uvědomuje, jak to pro Adélu muselo být těžké. Proto si ji jako člověka nesmírně cení a váží. Adéla bydlí kousek od svého táty v obci, kde se narodila. Dům je financován hypotékou. Myslím si, že Adéla bude vést řádný způsob života i nadále, jelikož má tyto věci v hlavě jasně srovnány a uvědomuje si životní priority. To že absolvovala několik let nařízené ústavní výchovy vnímá jako životní zkušenost, která ji určitým způsobem formovala její osobnost. Na tátu se za to nezlobí, jelikož si uvědomuje, že na tom měla svůj vlastní podíl viny.

Příloha č. 3: Případová studie č. 3

Základní údaje: Zuzana, nar. 2004 (19 let), bydliště Nymburk

Při tvorbě této případové studie byly použity tyto materiály: lékařské zprávy od dětského psychiatra, neurologa a dětského ošetřujícího lékaře (pediatra), lékařské zprávy z pobytu v psychiatrické nemocnici, odborné zprávy z ambulantní terapie realizované v Centru rodinného poradenství, zprávy školy o prospěchu a chování, závěrečné zprávy z diagnostického pobytu z Dětského diagnostického ústavu v Hradci Králové, spisová dokumentace vedena na OSPOD MěÚ Nymburk. Během tvorby této případové studie bylo opakovaně hovořeno s rodiči a jejich dítětem. Během rozhovoru bylo pozorováno jak chování nezletilé, tak i její emoční projev, proxemika a posturologie. Významnou složkou tvorby této případové studie byla podrobná analýza výše uvedených dokumentů.

Spisová dokumentace byla na OSPOD MěÚ Nymburk založena v měsíci dubnu 2017, kdy se na nás obrátili rodiče dítěte s žádostí o radu, protože si nevěděli rady s výchovou své dcery Zuzany. Rovněž v této době jsme byli informováni zástupcem ZŠ Sadská, že nezl. Zuzana má ve škole výrazné výchovné problémy. Škola nás informovala o tom, že bude svolána výchovná komise za přítomnosti obou rodičů a že je velmi důležité, abychom na této výchovné komisi byli za OSPOD přítomni. Ve škole se uskutečnila výchovná komise, kde bylo konstatováno, že dívka je agresivní, chová se hrubě ke svým spolužákům, atakuje je slovně, ale i fyzicky. Je jí de facto jedno, zdali je přítomen výchovný nebo pedagogický pracovník. Na půdě školy bylo též konstatováno, že se jedná o několikátý pokus, kdy Zuzana chtěla napadnout své spolužáky. Ze strany školy zaznělo, že škola v minulosti řešila několik incidentů, ale vždy po vlastní linii.

V současné době, však intervence školy jsou již neúčinné, a proto se svolala výchovná komise. Na této výchovné komisi byla i dětská psycholožka, která uvedla, že doporučuje absolvování diagnostického pobytu pro nezl. Zuzanu. Ta po celou dobu odmítala to, co bylo sděleno na výchovné komisi. Dle slov Zuzany se ona na ničem neúčastnila a pokud ano, tak k tomu agresivnímu chování byla vyprovokována. Na výchovné komisi bylo doporučeno, aby s nezl. Zuzanou začal pracovat kurátor, a tak se i stalo. Týden poté, co byla výchovná komise ve škole v Sadské, dostavili se rodiče k jednání na OSPOD. Tam oba rodiče shodně uvedli, že s dcerou si skutečně neví rady a žádají nás o pomoc a její umístění do ústavního zařízení. Oba rodiče nahlas přiznali, že situace v jejich rodině je dlouhodobě vyhrocená, protože rodiče žijí odděleně. Matka uvedla, že biologický otec nezl. Zuzany žil v rodině pouze krátce, protože oba rodiče jsou rozvedení. Matka uvedla, že nezl. Zuzana je z první gravidity. Narodila se v termínu. Porodní hmotnost byla 2 980 gramů, měřila 49 cm. Dále matka uvedla, že Zuzana má polorodého bratra, který se jmenuje Pavel (nar. 2009). Raný psychomotorický vývoj Zuzany byl v normě a odpovídal věku. Jako dítě prodělala běžná dětská onemocnění, vážněji nestonala, pouze běžná dětská nemocnost. Do ZŠ nastoupila v šesti letech, opakovala osmou třídu. Ve škole byla hodnocena převážně negativně. Opakovaně utíkala z domova, kradla rodičům peníze, někdy i svým prarodičům. Jednalo se řádově o tisíce korun. Za tyto peníze si kupovala lehké drogy jako marihuanu, někdy si kupovala i pervitin, který užívala šňupnutím do nosu. Poměrně často a opakovaně lhala, což matka vzala za normu. Po rozvodu rodičů byla svěřena do péče matky, s otcem byla pouze v příležitostném kontaktu. V pubertě dochází k tomu, že nezl. Zuzana zkouší, co všechno si může vůči své matce dovolit. U Zuzany se kolem 14. roku objevují závažné problémy s respektováním autority. Nezl. Zuzana neposlouchá nikoho ani učitele ve škole. Matka pře opakované upozornění nekontaktovala žádného odborníka a měla pouze tendence vše zlehčovat či bagatelizovat. Nezl. Zuzana ve svých 14 letech zahájila předčasně svůj sexuální život s asi třicetiletým náhodným přítelem, který se jmenuje Petr. Po sexuálním kontaktu s Petrem uvedla, že byla znásilněna. Vše bylo řešeno na Policii ČR. Na základě žádosti dítěte a souhlasu její matky byla umístěna do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Umístěna byla Klokánku v Praze, odkud asi šestkrát utekla, kdy se zdržovala na neznámém místě. V tuto dobu neudrhuje žádný kontakt s matkou ani otcem. Na matku se dle jejich slov zlobila za to, že si našla nového přítele, kterého upřednostnila před vlastním dítětem a na otce se zlobila zase z toho důvodu, že si ji nedokázal vzít do své péče a raději cestoval po celé republice. S ohledem na dlouhotrvající potíže, byla svolána případová konference na OSPOD Nymburk, kde bylo konstatováno, že oba rodiče výchovu nezvládají a o dceru nemají žádný zájem. Nezl. Zuzana nebyla na této konferenci přítomna, jelikož byla na

útěku a pro OSPOD na neznámém místě. Jelikož nezl. Zuzana byla na útěku a bylo po ní vyhlášeno celostátní pátrání, vypínala si telefon a zapínala nepravidelně tak, aby nebylo ji možné dle signálu vypátrat. Výstupem z případové konference na OSPOD Nymburk byla ta informace, že OSPOD v tomto případě nezbyvá než nic jiného než podat návrh na zahájení řízení o nařízení ústavní výchovy. Oba rodiče se v tomto přístupu OSPOD jednoznačně shodli a s navrženým postupem bez výhrad souhlasili. Oba rodiče shodně uvedli, že si neumí představit, že by nezl. Zuzanu měl jeden nebo druhý rodič v péči. Po případové konferenci byl podán Okresnímu soudu v Nymburce návrh, aby v právní věci nezl. Zuzany bylo zahájeno řízení o nařízení ústavní výchovy. Jednání se konalo za tři týdny od doručení, kdy kolizním opatrovníkem se stalo Město Poděbrady – OSPOD Poděbrady tedy zastupoval dítě během samotného řízení. Ačkoliv nezl. Zuzana byla v nepravidelném kontaktu s kurátorem Bc. Vondruškou, nikdy neuvedla místo, kde se zdržuje. OSPOD v součinnosti s kriminálním oddělením PČR Nymburk však byl informován, že se nezl. toulá a pohybuje po celém středočeském kraji, avšak nikdy nebyla zachycena hlídkou policistů. Ani samotnému koliznímu opatrovníkovi se nepodařilo zjistit názor dítěte k nařízení ústavní výchovy, a to z důvodu dlouhodobého útěku. Okresní soud v Nymburce nařídil ústavní výchovu do Dětského diagnostického ústavu v Praze a na maximální dobu tří let. Rodiče se vzdali práva na odvolání a další účastníci též, tudíž rozsudek nabyl právní moci v krátké době. Výživné rodičům nebylo stanoveno, a to s ohledem na jejich rodinné a sociální poměry, kdy oba rodiče mají další vyživovací povinnost k dětem. Jednoho dne v rámci pohotovosti jsme byli informováni o tom, že nezl. Zuzana byla zachycena opilá se závadovou partou. S ohledem na tu skutečnost, kdy po ní bylo vyhlášeno pátrání, byla zadržena a následně odvezena do dětského diagnostického ústavu v Praze, U Michelského lesa 222. Zde v tomto zařízení setrvala skoro tři měsíce, jelikož neměla možnost útěku. Z psychologického vyšetření jsme později obdrželi zprávu, kde bylo uvedeno, že nezl. Zuzana kontakt navazuje bez problémů, téměř okamžitě, je klidná, komunikativní a dokáže do určité míry s nadhledem popsat své chování – vše je však bez odpovídajícího emočního doprovodu, kdy emoce má tzv. v jedné linii. Nezl. Zuzana není schopna přenosu vlastních emocí do běžného a obvyklého chování, není schopna sebereflexe. Není schopna pozitivního prožitku, který by dokázala ventilovat, a to samé platí i pro negativní emoce. Pokud pracuje, tak v úkolu pracuje bez nápadností i s realistickým sebehodnocením, ale pouze ojediněle. Má snahu uspět, ale příliš se nesnaží. Aktuální intelektový výkon je v pásmu průměru s mírně lepší názorovou složkou. V závěrečné zprávě diagnostického ústavu jsme byli informováni o tom, že její současné poruchy chování jsou odrazem dlouhodobého neřešení jejích výchovných problémů, problematickým rodinným prostředím a nakonec její slabé

začlenění mezi vrstevníky vedlo k vazbě na problémovou partu se všemi konsekvencemi. Nedostatečné ukotvení v rodině a problémy s adaptivním sebeprosazením řeší úniky, masivní obranou před vnějším světem, snahou prosadit se tam, kde je to snazší, akcentování samostatnosti a předčasné dospělosti, manipulativnosti. Emoční plochost a nárokovost nadále problematizují začlenění mezi vrstevníky i navazování běžných adaptivních vazeb. Výchovný přístup především matky popisuje Zuzana jako nedůsledný a nevlastního otce jako agresivního, se kterým nechce být v jedné domácnosti. Vlastního otce má spíše zidealizovaného. Pokud mám popsat chování a prospěch Zuzany ve škole, zde byla průměrnou žákyní, která měla velké nedostatky ve znalostech, protože poměrně dlouhou dobu byla vždy na útěku a do školy vůbec nechodila. Ve školním prostředí se dostávala do častých sporů. Často s ní byly řešeny problémy, a to s ostatními dívkami, kterým kradla oblečení. Její celkové školní výsledky byly obtížně hodnotitelné, s ohledem na velké nedostatky ve znalostech a téměř minimum klasifikace. Znalosti z minulých ročníků jsou extrémně slabé a nedostačující, což bylo připisováno jejímu častému nechození do školy. Autoritu vyučujících nerespektuje a dělá si co jí baví. V hodinách nedodrží školní řád ani slušné chování. Celkově ze zprávy diagnostického ústavu pro děti vyplývá, že nezvládla Zuzana nebyla zaskočena umístěním do ústavu, ba naopak se zde chovala od začátku jako doma. Bez potíží komunikovala s okolím, a to hned od samotného začátku. Na první pohled se jevila jako adaptovaná, tj. dojemem plně adaptované dívky, která ochotně respektuje všechna pravidla a pokyny. Opak byl ale pravdou. Stanovená pravidla obcházela, hledala cesty, jak se vyhybat svým povinnostem. Opakovaně porušovala řád ústavního zařízení. V průběhu pobytu byla opakovaně trestána výchovným opatřením. Například pro krádež peněz, kouření cigaret na pokoji, útěku během společné vycházky, krádeže zlata a prstýnku. Ve skupině vrstevnic patřila k těm dominantním, zcela bez skrupulí se prosazovala i na úkor druhých. V kolektivu často intrikovala, pomlouvala a byla zdrojem občasných hádek a šarvátek a dokázala velmi negativně ovlivnit celkovou atmosféru skupiny. Mezi dívkami proto nebyla příliš oblíbená. Chlapci v ústavu naopak reagovali pozitivně na její vyzývavé chování, těm se líbí a chlapci k ní neměli žádné výhrady.

V zátěžových situacích zůstává téměř bez jakýchkoliv projevů emocí, emočně plochá, nenechává na sobě znát radost ani vztek. Prakticky nic ji nevyvede z míry. Jako by žila pouze daným okamžikem a brala věci tak, jak jsou. Pokud se ocitla pod tlakem, kvůli nějakému ze svých prohřešků, hledala cesty úniku ve svých výmluvách a lžích. Velmi často byla k dospělým drzá a chovala se k nim nevhodným způsobem. Sebevědomí má zvýšené, sama o sobě vůbec nepochybuje. O rodině sama nikdy moc nemluvila, pokud ano, tak spíše v negativním slova

smyslu. Zuzana se doma prý cítila jako páté kolo u vozu, a proto se domů nehodlá vrátit. V průběhu pobytu se postoje Zuzany příliš nezměnily, kdy náhled na své chování stále nemá. Zuzana je citově plošší nezodpovědná dívka, která příliš neuvažuje o důsledcích svého chování. Nezl. Zuzana žije pouze svým teď a tady. Běžné pedagogické prostředky nikam nevedly, proto bylo doporučeno důsledné vedení a dohled. Též pedagogická rada doporučila pokračování ústavní výchovy a přemístění dívky do zvoleného výchovného ústavu, jelikož měla splněno devět let povinné školní docházky, kdy vycházela z osmé třídy. Následně byla nezl. Zuzana rozsudkem Okresního soudu v Nymburce přemístěna do výchovného ústavu, kde setrvala do doby zletilosti. Chování a prospěch nezl. Zuzany byl de facto stejný, jako po celou dobu pobytu v ústavním zařízení v Praze, ale s tím rozdílem, že začala chodit na učební obor zahradnické práce. Kontakt s rodinou byl minimální, tím je myšleno s rodiči, ale obnovil se kontakt s prarodiči ze strany matky, kam začala jezdit na povolenky. Nezl. Zuzana získala výuční list, kdy měla i pěkné známky. Ačkoliv kontakt s rodiči se nepodařil příliš narovnat, podařilo se to alespoň u babičky, kam mohla nezl. Zuzana pravidelně jezdit. Postupem času se eliminovaly útky, jelikož nezl. Zuzana měla kam jezdit. Nezl. Zuzana v ústavním zařízení byla umístěna do doby zletilosti.

Sociální prognóza:

Zuzana se po dosažení zletilosti osamostatnila, v kontaktu zůstala pouze se svými prarodiči. Našla si práci v zahradnictví, kde se věnuje jednak pěstování rostlin, tak i samotnému aranžování a vazbě květin. O Zuzanu jsem měl nejprve velké starosti, zdali ustojí start svého života po dokončení ústavní výchovy, ale mé obavy byly liché. S dopomocí sociální pracovníce a kurátorky pro dospělé se Zuzana uchytila na pracovním trhu a začala si vydělávat pěkné peníze. Nejprve se Zuzana hledala, aby našla svou roli v životě, ale nyní funguje bez problémů. Zuzana si uvědomila mnoho věcí, v současnosti má ke svým rodičům ambivalentní vztah. Nemá jim však za zlé, že se k ní chovali rodiče tímto způsobem, protože jak ona sama říká, už je někde jinde. Zuzana si našla partnera, se kterým by chtěla v budoucnu založit rodinu. Avšak jak sama říká, na to má ještě dost času. V současnosti je Zuzana spokojená, zajištěná. Pravidelně mě informuje o tom, co se jí podařilo anebo naopak, co se jí nedaří.

Příloha č. 4: Případová studie č. 4

Základní údaje: Lukáš, nar. 2003 (20 let), bydliště Sadská

Při tvorbě této případové studie byly použity tyto materiály: lékařské zprávy od dětského psychiatra, neurologa a dětského ošetřujícího lékaře (pediatra), odborné zprávy z ambulantní terapie realizované v SVP, zprávy školy o prospěchu a chování, závěrečné zprávy z diagnostického pobytu z Dětského diagnostického ústavu v Praze, spisová dokumentace vedena na OSPOD MěÚ Nymburk. Během tvorby této případové studie bylo opakovaně hovořeno s poručníky, kteří měli nezl. Lukáše svěřeného do péče. Během rozhovoru bylo pozorováno jak chování nezletilého, tak i jeho emoční projev, proxemika a posturologie. Významnou složkou tvorby této případové studie byla podrobná analýza výše uvedených dokumentů.

Spisová dokumentace byla na OSPOD MěÚ Nymburk založena v měsíci únoru 2016, kdy se k jednání na OSPOD dostavili poručníci nezl. Lukáše. Po úmrtí rodičů byl nezl. Lukáš svěřen do péče poručníků, kteří mu byli ustanoveni Okresním soudem v Nymburce. Od roku 2009 vyrůstal nezl. Lukáš v péči poručníků, tedy v jejich domácnosti. Lukášovi byly zajištěny veškeré podmínky, aby se v nové rodině mohl cítit komfortně a spokojeně. Postupem času se u něho začaly objevovat výchovné problémy, které byly zprvu připisovány tomu, že Lukáš přišel o oba rodiče v poměrně útlém věku. Nová matka o něho pečovala, jak nejlépe mohla, a to samé i její manžel. Oba poručníci se snažili nezl. Lukášovi nahradit jeho rodiče, kteří mu scházeli. Postupem času si nezl. Lukáš vytvořil emoční pouto i ke svým novým rodičům, a před samotným nástupem do školy jim začal říkat maminko a tatínku. Než se Lukáš dostal do péče nových rodičů, byl velmi emočně zanedbaný. Celkově byl drobné postavy. Jeho nová matka u kurátora uvedla, že Lukáš se narodil v 7. měsíci, kdy jeho hmotnost činila 2 500 gramů a měřil 49 cm. Jednalo se o nedonošené dítě, kterému byly po porodu ihned nasazeny potřebné léky na rozvoj plic. Postupem času nezl. Lukáš dohnal, co měl mít v tomto věku. Bylo evidentní, že se nezl. Lukáš připojil k novým rodičům, což bylo kladně hodnoceno ze strany dětské psychologičky, kam s nezl. Lukášem jezdili jeho rodiče do Prahy. Nutno podotknout, že oba Lukášovi rodiče umřeli v poměrně mladém věku, jelikož oba byli závislí na alkoholu a drogách. Biologická matka více inklinovala k požívání alkoholu a jeho otec byl závislý na tvrdých drogách, které užíval nitrožilním způsobem. U obou rodičů bylo evidentní, že dochází k nadměrnému požívání těchto látek. Oba rodiče měli své zdraví zdevastované touto závislostí,

kteřá zde byla uvedena. Matka během jednání na OSPOD u Bc. Vondrušky uvedla, že Lukáš nastoupil do první třídy v roce 2011, kdy měl odklad z PPP Nymburk. Ve škole měl problémy se soustředěností, nedával pozor a často rozptyloval ostatní děti, které se kvůli němu nedokázaly soustředit na probírané učivo. Obzvláště v první třídě byl toto velký problém, protože Lukáš na sebe strhával pozornost v negativním slova smyslu. Počátkem roku 2015 došlo k celkovému zhoršení chování u Lukáše, kdy jeho rodiče byli upozorněni školou, že nezl. Lukáš sexuálními narážkami obtěžoval své spolužačky. Ve škole bylo svoláno několik výchovných komisí, avšak bez přítomnosti OSPOD, jelikož škola nepovažovala za důležité, nás o tomto informovat. Na základě doporučení a problémů, které se vyskytovaly ve školním prostředí, začali poručníci jezdit s nezl. Lukášem do Střediska výchovné péče do Kolína. Ani tato ambulantní terapie však nepřinesla očekávanou změnu k lepšímu, ba naopak. Lukáš odmítal do SVP jezdit a určoval sám podmínky, co bude dělat nebo nebude. Z tohoto chování byli poručníci zoufalí. Na základě doporučení z ambulantní služby, nastoupil Lukáš později na dobrovolný pobyt. Ten byl realizován v SVP Pardubice. Zde Lukáš pobýval od listopadu 2015 do února 2016. Lukáš s realizací pobytu neměl žádné problémy, snažil se dbát pokynů a rad výchovných a pedagogických pracovníků. Po absolvování pobytu se opětovně navrátil do původní rodiny, která jej přijala bez problémů. Následně mu byla zajištěna sexuologická péče, kdy byl vyšetřen na sexuologii, jelikož Lukáš měl tendence neustále obtěžovat dívky. Vše opětovně vygradovalo v průběhu letních prázdnin, kdy Lukáš na společenské akci – oslavě narozenin, začal obtěžovat šestiletou holčičku. Té strkal ruce do rozkroku, a přitom se snažil o vlastní uspokojení, kdy se hladil po svém genitálu. Nezl. Lukáš byl na základě tohoto incidentu umístěn na dětské oddělení PN Bohnice, kde pobýval celkem dva měsíce. Po propuštění byl předán do ambulantní péče sexuoložky MUDr. Spilkové. Ambulantní péče však byla málo účinná, Lukášovo chování se zhoršilo natolik, že začal odmítat léky, které mu byly předepsány sexuoložkou. Jeho sexuální pud bylo velmi obtížné regulovat, obzvláště tehdy, pokud Lukáš předstíral, že medikaci spolknul a následně ji vyzvracel na toaletě. Lukáš neměl problém kontaktovat i dospělé osoby – hlavně ženy, kterých se začal nenápadně dotýkat na prsou a podobně. S ohledem na zhoršující se stav nezl. Lukáše, byl umístěn na základě vydaného předběžného opatření dle 452 ZŘS do Diagnostického ústavu v Praze. Do tohoto zařízení byl umístěn v měsíci září 2017. Jeho pobyt v tomto ústavním zařízení trval do října 2017, později byl přemístěn do Dětského domova se školou. Ústavní výchova byla nezl. Lukášovi nejprve nařizena na dobu tří let a později ještě prodloužena do doby jeho zletilosti. Ze závěrečné zprávy Dětského diagnostického ústavu v Praze jsme se dozvěděli, že nezl. Lukáš během diagnostického pobytu spolupracoval, ale byl velmi náladový. Nedokázal udržet pozornost a jeho chování bylo velmi roztěkané. Jeho chování

bylo dětinské, často ulpívavé na nepodstatných věcech, rigidní myšlení. V úkolu byl hodně snaživý, velmi toužil po pochvale a uznání od dospělé osoby. Jeho aktuální intelektový výkon byl v pásmu výrazného podprůměru, lepší byla jeho verbální složka, protože nonverbální byla na hranici defektu. Během pobytu autoritu dospělých respektoval, někdy však s velkými výhradami. Společnost dospělých aktivně vyhledával, měl tendence s nimi hovořit o sexuálních tématech. Dospělým se také často věnoval a povídal si s nimi, jelikož se jim svěřoval s intimními zážitky. Pouze někdy, když s ním byly řešeny jeho prohřešky, odmítal s dospělými komunikovat, jelikož to nebyla témata z rozhovoru, o kterých by si chtěl povídat. Nezl. Lukáše velmi těšila pochvala, která pro něho byla funkční motivací. Jinak ve skupině svých vrstevníků měl Lukáš pozici outsidera, kdy musel čelit řadě posměšků jak na svou vizáž, nebo kvůli svému sníženému intelektu. Sám se nedokázal dostatečným způsobem před takovým chováním ubránit, musela mu být poskytnuta ochrana, aby nebyl šikanován. Několikrát se stal terčem šikany, poté bylo vše řešeno v rámci psychoterapie na skupině. Lukáš opakovaně hovořil s pracovníky ústavu o tom, že by chtěl mít sex a vztah s některou z dívek, která byla stejně jako on umístěna v zařízení v Praze. Lukášovi bylo opakovaně vysvětleno, jak vše funguje. I přesto Lukáš toužil po vztahu, jedno po jakém, spíše preferoval vztah s dívkou. Vždy když začal Lukáš flirtovat s nějakou dívkou, sliboval jim společný útěk a společnou budoucnost i s manželstvím. Většina dívek se tohoto chování vždy zalekla a Lukáše si dívky přestaly všimnout. Tato odmítnutí poté Lukáš velmi těžce nesl, propadal melancholickým náladám a často plakal. Často mluvil o tom, že spáchá sebevraždu, že se zabije skokem z okna, kde však byly nainstalovány mříže. Většina dětí si postupem času na jeho chování zvykla. Lukášovi se podařilo víceméně mezi vrstevníky zařadit, ale nějakou dobu toto přijetí trvalo. Většinu ostatních zátěžových situací, které mu život v diagnostickém ústavu přinášel, ale zvládal docela obstojně. Lukášovi velmi pomáhalo, když si o svém chování mohl povídat s dospělými. Konfliktním situacím se snažil raději vyhýbat a nejit jim naproti. Pokud se však do nějakého konfliktu dostal, bránil se hlasitou verbální agresí. Ne vždy se ale dokázal ovládat, několikrát se i porval. V takových situacích byl schopen se pustit bezhlavě do boje se staršími a mohutnějšími chlapci. Vždy byl většinou po zásluze fyzicky často druhým bojovníkem potrestán. Jeho soupeři měli často silovou dominanci. Nezl. Lukáš má nevyrovnané sebevědomí, vůbec není schopen sebereflexe a náhledu na to, co je v jeho možnostech. Nedokáže a neumí zhodnotit své reálné možnosti a schopnosti. Často se přeceňuje, poté je následně zklamán, často podléhá hlubokým smutkům. S odstupem času je schopen pouze omezené sebereflexe, ale toto se příliš neděje. Někdy projevuje snahu, neopakovat stejné chyby, toto však u něho velmi selhává. Volní vlastnosti je možné rozvíjet, ale je třeba ho učit větší trpělivosti a zdrženlivosti v projevu jeho chování. Někdy se chová

neomaleně a myslí jen na své potřeby. Dokáže být vytrvalý, iniciativní, někdy až úporný, což je vrstevníky vnímáno velmi negativně. Ze zprávy bylo zřejmé, že Lukáš má dobré hygienické návyky, které odpovídaly věku. Společenské i pracovní návyky též odpovídaly věku. Ve škole byl průměrným žákem, který byl nejčastěji hodnocen dobře. Co se týče úklidu, je velmi nepořádný, pokud se však napomene, je schopen dát vše do pořádku. Během pobytu se Lukášovi stýskalo po jeho rodině. K poručníkům má pozitivní vztah. Poručníci jej byli opakovaně navštívit, Lukáš se na ně vždy velmi těšil. Lukáš jezdil do své rodiny na pravidelné povolenky, které mu byly ze strany kurátora Bc. Vondrušky pravidelně vystavovány. I přesto, že tento kontakt s rodinou fungoval, poručníci trvali na tom, aby nařízená ústavní výchova pokračovala a Lukáš byl umístěn do vhodného zařízení. Jak už bylo uvedeno, Lukáš byl později přemístěn do Dětského domova se školou. O jeho přemístění rozhodl Okresní soud v Nymburce. V novém prostředí se nejprve Lukáš příliš neadaptoval, ale později si zvyknul, že i v novém prostředí si může najít kamarády. Nezl. Lukáš se postupem času adaptoval velmi dobře. Někdy sice utekl z ústavu, ale vždy se vrátil, protože si moc dobře uvědomoval, že jeho nový domov je pouze v tom ústavu, kde je umístěn. S pedagogickými a výchovnými pracovníky vycházel bez větších obtíží. Jak už bylo uvedeno, v novém ústavu si postupem času zvykl, našel si zde i přítelkyni. Chování Lukáše muselo být opakovaně pod dohledem, aby neudělal nějaký průšvih. Osobnost Lukáše je spíše simplexní, otevřená, často až naivní. S nástupem puberty musela být upravena jeho medikace, jelikož došlo k prudkému nástupu sexuality s minimální rozumovou korekcí. Pokud utekl z ústavního zařízení, vždy to bylo za účelem kontaktu s nějakou ženou, která by mu mohla poskytnout sexuální služby. I přes všechny útrapy se Lukáš dokázal v DDS a později ve výchovném ústavu vyučit v oboru farmářské a opravářské práce. Zde byl opakovaně oceněn ředitelem školy a ústavního zařízení za to, že se dokázal vyučit ve zvoleném učebním oboru. Po celou dobu, kdy jsem byl s Lukášem v kontaktu, se k mé osobě choval slušně, vždy se na mne těšil.

Sociální prognóza:

Lukáš po dosažení zletilosti uzavřel smlouvu s ředitelem ústavu, aby si v tomto zařízení mohl dokončit výuční list. Podařilo se mu, aby si udělal řidičské oprávnění na traktor a osobní automobil. Také získal osvědčení o tom, že může pracovat s motorovou pilou a křovinořezem. I přes počáteční problémy, kdy nedokázal ovládat své sexuální pudy, došlo k výrazné korekci jeho chování s odezněním jeho puberty. Poručníci s ním byli v častém kontaktu, kdy si jej brali k sobě na víkendy a prázdniny. Lukášovi bylo za pomoci sociální pracovnice zajištěno bydlení, a to v součinnosti s Bc. Vondruškou. V současné době žije Lukáš v okolí Plzně, kde pracuje

jako zaměstnanec pod Technickými službami města Plzně. Lukáš má stálý příjem a pracuje na smlouvu. Našel si přítelkyni, se kterou je přes rok a dle jeho informací je jejich soužití spokojené. I nadále je v péči sexuoložky, která monitoruje jeho potřeby. Medikace mu byla výrazně snížena, a to s ohledem na projevy, které se u něho eliminovaly. I když spolupráce s Lukášem nebyla někdy příliš snadná, podařilo se nám Lukáše dovést úspěšně do zletilosti, aniž by se dopustil nějakého protiprávního jednání či skutku. Nikdy s ním nebyl řešen žádný přestupek, nikdy nebyl řešen na Policii ČR.

Příloha č. 5: Případová studie č. 5

Základní údaje: Michal, nar. 2002 (21 let), bydliště Nymburk

Při tvorbě této případové studie byly použity tyto materiály: lékařské zprávy od dětského psychiatra, dětského ošetřujícího lékaře (pediatra), odborné zprávy z ambulantní terapie realizované v Centru rodinného poradenství, zprávy školy o prospěchu a chování, závěrečné zprávy z diagnostického pobytu z Dětského diagnostického ústavu v Praze, spisová dokumentace vedena na OSPOD MěÚ Nymburk. Během tvorby této případové studie bylo opakovaně hovořeno s rodiči nezl. Michala. Během rozhovoru bylo pozorováno jak chování nezletilého, tak i jeho emoční projev, proxemika a posturologie. Významnou složkou tvorby této případové studie byla podrobná analýza výše uvedených dokumentů.

Spisová dokumentace byla na OSPOD MěÚ Nymburk založena v měsíci květnu 2012, kdy nás kontaktovala matka nezl. Michala s žádostí o pomoc. Ačkoliv rodina byla sledována dlouhodobě, k vyhocení situace v chování u nezl. Michala došlo až s nástupem jeho puberty. Nad výchovou nezl. dětí v rodině, bylo v roce 2013 uloženo výchovné opatření, a to soudní dohled. Dohled byl uložen z důvodu rizikového chování rodičů, kteří experimentovali s drogami. Oba rodiče byli ambulantně léčeni v AT ordinaci u MUDr. Jinochové v Kolíně. Ve 13 letech dochází u Michala k výraznému zhoršení jeho chování. Nezl. Michal byl od útlého dětství velmi živé až hyperaktivní dítě, které nikdy neposedělo. Již od narození byl plačtivé dítě, které přes den spalo a v noci se dožadovalo pozornosti. Jeho porodní délka byla 56 cm a porodní hmotnost 4 300 gramů. Jako dítě prodělal běžná onemocnění. Na základě vyšetření v PPP Nymburk měl odklad povinné školní docházky. Jeho motorický vývoj byl lehce opožděný. Vždy se pohyboval v okruhu neposedných dětí, již v MŠ byl často napomínán, aby se uklidnil a nerušil ostatní děti např. při poledním odpočinku a spánku. Veškerá korekce

chování u Michala byla obtížně proveditelná, jelikož Michal si vždy dělal věci po svém. Od útlého dětství navštěvoval dětského psychiatra. Michal má ještě tři sourozence, a to Adriana (nar. 2004) Dušana (nar. 2009) a Tomáše (nar. 2011). S těmito chlapci nebyly řešeny žádné problémy. Problémovým dítětem byl pouze Michal. Všechny děti byly svěřeny do výlučné péče matky, jelikož otec se o výchovu nikdy pořádně nezajímal a neplatil ani soudem stanovenou vyživovací povinnost. Ve 14 letech se Michalovo chování velmi zhoršuje a Michal utíká z domova. Někdy přespává u své babičky ze strany matky. S otcem není v žádném kontaktu, Michal jej opakovaně telefonicky kontaktuje a píše mu zprávy, avšak bez jakéhokoliv efektu a bez odpovědi. Později se Michal dozvídá od své matky, že jeho otec je ve VTOS, kde si odpykává trest za trestnou činnost – krádeže aut a neplnění soudem stanovené vyživovací povinnosti. Toto Michal velmi špatně snáší a má tendence obviňovat matku, která dle jeho slov všechno způsobila. Na OSPOD je svolána Bc. Vondruškou případová konference. Otec ani jeho rodiče se případové konference neúčastní, rodina ze strany otce má o chlapce ambivalentní zájem. Na případové konferenci je konstatováno, že neexistuje jiné řešení než to, aby Michal začal dojíždět na ambulantní terapii do SVP Kolín k Mgr. Matouškovi. Michal byl seznámen s tím, že pokud nebude dojíždět dobrovolně do SVP Kolín, může mu být nařízena ústavní výchova a před tím ještě diagnostický pobyt. Nezl. Michal má tendence vše zlehčovat a ve spoustě věcí k tomuto sdělení přistupuje laxně. Myslí si, že se ho to netýká. Týden po absolvování případové konference se na OSPOD dostavuje matka, že situace v rodině je vyhrocená, že Michal ji neposlouchá, utíká z domova a nikoho nerespektuje. Matka si rovněž stěžuje na chování Michala, který ji několikrát agresivně napadl. Mimo to Michal oslovuje matku velmi hrubými a vulgárními výrazy. Opakovaně ji nazývá „děvkou a kurvou“, když přijde domů opilý, má tendence matku fackovat a fyzicky ji ubližovat. Matka OSPOD žádá o okamžité umístění jejího syna na diagnostický pobyt, i když výstup z případové konference byl v přijetí jiných opatření. Nezl. Michal je ve svých 14 letech poměrně fyzicky vyspělý, pokud je agresivní, má nad svou matkou fyzickou přesilu. Matka tedy žádá Bc. Vondrušku o to, aby z moci úřední podal návrh na vydání předběžného opatření dle § 452, ZŘS, aby její syn byl okamžitě umístěn. Matka má starost o životy a zdraví dalších chlapců, kteří velmi negativně snáší Michalovo chování. Především nejmladší Tomáš nerozumí tomu, proč se Michal chová tak zle, k jejich společné matce a proč ji ubližuje. Ke zdejšímu soudu Bc. Vondruška podal návrh na vydání předběžného opatření a umístění nezl. Michala do Dětského diagnostického ústavu v Praze. Okresní soud v Nymburce shledává návrh jako opodstatněný a dostatečně zdůvodněný. Navíc se matka s písemným souhlasem též k návrhu připojila. Otec se jednání neúčastnil, jelikož o žádného chlapce nemá zájem, na jejich výchově se de facto nikdy nepodílel

a nepodílí. Když se Michal dozvěděl, že bude umístěn do Dětského diagnostického ústavu v Praze, tak se rozhodl, že z domova uteče. Kontaktoval svou babičku, která mu slíbila, že ho u sebe uschová, aby jej nikdo nenašel a nemusel nastoupit. Nezl. Michal však odcizil několik tisíc své babičce, ukradl jí i mobilní telefon a veškeré zlato. Poté, co babička vše zjistila, oznámila vše na Policii ČR. Ve večerních hodinách poté byl nezl. Michal zadržen hlídkou strážníků na vlakovém nádraží. Následně byl převezen na Obvodní oddělení Nymburk, kde s ním policisté sepsali záznam o podaném vysvětlení. Následně byl kontaktován službu konající pracovník OSPOD, který uvedl, že nezl. Michal byl předán na základě usnesení o předběžném opatření do péče Dětského diagnostického ústavu v Praze. V tomto zařízení již byla postoupena veškerá spisová dokumentace. Pracovníci si pro nezl. Michala dojeli na OOP Nymburk. Zde policisté předali nezl. Michala do auta k výchovným pracovníkům Dětského diagnostického ústavu v Praze. Michal byl umístěn v pozdních večerních hodinách, o tomto byla jeho matka i OSPOD telefonicky informována. Michal se obtížně adaptoval v novém prostředí, okamžitě po svém příchodu do školy udělal obrovský rozruch. Strhl na sebe pozornost svým nekontrolovatelným projevem. Při vyučování vydával skřeky napodobující zvířecí zvuky, po chodbách běhal a vzdaloval se od spolužáků. Nereagoval na žádné pokyny ani napomínání, dveře otevíral narážením do nich bokem, pokud byly zavřené, tak do nich Michal kopal a bouchal, poté se od nich vždy s hlasitým vulgárním komentářem odrazil a pokračoval v běhu. To všechno vyvolávalo u jeho spolužáků zděšení i smích, ostatní děti nevěděly, jak v dané situaci reagovat. Nutno podotknout, že i samotní výchovní a pedagogičtí pracovníci se s něčím podobným za dobu své mnohaleté praxe nesetkali. Problematické povahy se nechali tímto chováním okamžitě inspirovat a celkové klidné klima ve třídě se okamžitě rozpadlo. Během adaptační doby se v ústavu Michal začal pomalu uklidňovat. Nejprve přijal pravidla, která často porušoval. Později se výchovnou autoritou nechal vést, ale bylo nutné, aby se pokyny neustále opakovaly. Nezl. Michal chápal podstatu všeho, co je nařízeno, zakázáno či povoleno, ale často nebyl schopen se ovládnout a řídit se tím. Pokud přestoupil nějaké pravidlo, ospravedlňoval své jednání svou logikou. Často používal omluvná slova, ale bylo to účelové úsloví bez jakéhokoliv vnitřního obsahu. Ve škole musel být neustále kontrolován a napomínán. Neustále se mu muselo připomínat, aby v lavici, na stole a pod lavicí udržoval pořádek, jinak kolem jeho osoby vládnu naprostý chaos. Vše míval v chaosu, ale to mu nevadilo, že se v tom nevyzná. Dle jeho slov vadil nepořádek více učiteli než jemu samotnému. Díky hodnotící škále, získávání a odebrání bodů s následným získáváním a odebráním výhod, jsme docílili zlepšení sebeobsluhy. Podobné to bylo s chováním u stolu ve společné jídelně, během společného stolování. V obavě, aby na něho zbyl přídavek, jedl hltavě a hlasitě mlaskal. To vadilo dětem, které s ním jedly u

společného stolu. Později s ním nikdo nechtěl u stolu sedět. Několikerá zkušenost, že se dostane na každého, jej uklidnila a později se snažil jíst spořádaným způsobem a hlavně slušně. Co se týče sociability, Michal chtěl být s každým kamarád. Současně však chtěl ihned zasahovat do kamarádova soukromí. Michal nemá cit pro sociální odstup, protože je v žádném případě nerespektoval, a proto nechápal reakce dětí, které jeho kamarádství opakovaně odmítaly. Protože velmi toužil být součástí kolektivu, snažil se Michal ostatní alespoň pobavit. Jeho poznámky byly často vtipné a trefné, avšak bez citu k okolnostem, při kterých byly použity. Takže bylo na denním pořádku, že Michal ve snaze vtípem zaujmout, komentoval vše a všechny, což ho od kolektivu vzdalovalo. Stal se trpěným maskotem. Během jeho umístění v ústavním zařízení začal přijímat a akceptovat autoritu výchovných a pedagogických pracovníků. Během prvních týdnů pobytu v ústavním zařízení měl tendence skákat dospělým do řeči, poučovat je a přebírat kompetence dospělých. Při každém tomto pokusu býval vykázán zpět do role žáka, což okamžitě přijímal s omluvou, která neměla však žádné dlouhodobé trvání, v mžiku zopakoval nevhodný pokus. Jeho projevy byly často vnímány jako velká drzost. Během adaptační doby se Michalovo chování umírnilo, stačilo pouze naznačit, že porušuje a překračuje domluvené hranice a pravidla. Ve druhé polovině pobytu se již při výuce hlásil, čekal na příležitost, kdy se mohl realizovat a hovořit s autoritou. Ve vztahu k dětem se v podstatě choval hezky, opakovaně hovořil o tom, že všechny své spolužáky má rád, i když to tak často nevypadalo. Michal stojí na straně slabšího, pokud mu někdo ubližuje, což je dětským psychologem vnímáno velmi pozitivně. Michal je chlapec, který je vybaven celou škálou emocí. Je však snadno rozlítostněný, často se mu stýskalo po jeho matce, i když ji měl tendence fyzicky ubližovat. Pro Michala je neskutečným motorem pochvala, především od mužů. Je zde evidentní, že v rodině zcela chyběla mužská role, která by osobnost nezbl. Michala formovala už jen samotnou přítomností v rodině. Velký význam v chování u Michala zaujímají vztahy. Neumí s nimi zacházet, pěstovat je a udržet, ale velmi po nich touží. Na žebříčku vysoce postavených hodnot má matku, pouze matku, i když se k ní často choval velmi hrubým a neotesaným způsobem. Michal má málo rozvinuté sociální citění, i když se v některých situacích zastává mladšího či slabšího spolužáka. Jinak myslí a jinak koná. Ví, co je dobré a co je špatné, co se smí a co ne. Ve své zbrklosti je schopen někomu ublížit nechtěně. Teoreticky vše zvládá dobře, ale nedokáže podle toho jednat, vždy je převálcován svou pudovostí, což se možná projevuje i ve fyzickém ubližování matky. Zde je zřejmé, že pudy dominují nad výchovou. Velmi těžce se přizpůsobuje očekávání dospělých nebo má jen pocit, že se přizpůsobil a skutečnost je jiná. Po absolvování diagnostického pobytu byl nezbl. Michal přemístěn do výchovného ústavu. Ústavní výchova mu byla nařízena na dobu tří let, poté byla

ještě prodloužena. Ve výchovné ústavu setrval do doby zletilosti. Po dobu realizace nařízené ústavní výchovy spolupracoval s výchovnými i pedagogickými pracovníky. S matkou udržoval kontakt telefonický i osobní, když jezdil na povolenky. Vyučil se v učebním oboru automechanik.

Sociální prognóza:

Michal obnovil kontakt s nejbližší biologickou rodinou, s matkou, babičkou i svými sourozenci. Našel si vhodné zaměstnání v místě svého původního bydliště, v současnosti je zaměstnán na pracovní smlouvu na dobu neurčitou. Michal si našel přítelkyni a uvědomil si své dřívější chyby, kterých se jako dítě dopustil. V současnosti nemá žádné dluhy ani půjčky. Dokázal si s pomocí kurátora zajistit městský byt, který je menší rozlohou, ale pro Michala i jeho přítelkyni je bohatě dostačující. Michal je schopný sebereflexe, pravidelně dochází na podpůrnou psychoterapii do neziskové organizace sídlící v Nymburce. S matkou má běžný vztah, nemá tendence ji nic vyčítat, že jej v minulosti umístila do diagnostického ústavu. Michal by si chtěl do budoucna založit rodinu a mít alespoň dvě děti.

Příloha č. 6: Případová studie č. 6

Základní údaje: Petr, nar. 2003 (20 let), bydliště Nymburk

Při tvorbě této případové studie byly použity tyto materiály: lékařské zprávy od dětského psychiatra, dětského ošetřujícího lékaře (pediatra), odborné zprávy z ambulantní terapie realizované v SVP, zprávy školy o prospěchu a chování, závěrečné zprávy z diagnostického pobytu z Dětského diagnostického ústavu v Praze, spisová dokumentace vedena na OSPOD MěÚ Nymburk. Během tvorby této případové studie bylo opakovaně hovořeno s rodiči i nezl. Petrem. Během rozhovoru bylo pozorováno jak chování nezletilého, tak i jeho emoční projev, proxemika a posturologie. Významnou složkou tvorby této případové studie byla podrobná analýza výše uvedených dokumentů.

Spisová dokumentace byla na OSPOD MěÚ Nymburk založena v měsíci listopadu 2010, kvůli špatnému rodinnému prostředí a výrazně zanedbané péči o děti. Později bylo nad nezl. Petrem a jeho dalšími sourozenci uloženo výchovné opatření, a to Okresním soudem v Nymburce. Nad rodinou byl stanoven soudní dohled, jelikož děti byly ohroženy nepříznivým vývojem, s ohledem na nepříznivou základní péči o děti. Rodiče vedli nezl. děti k zahálčivému

způsobu života a v rámci přestupkového řízení byli rodiče též za toto chování potrestáni správní pokutou, jelikož své děti neposílali do školy. Nezl. Petr má ještě dalších pět sourozenců, jedná se pouze o sestry, kdy Petr je ze všech dětí nejstarší. V rodině společně žije s nezl. Júlií (nar. 2004), Zdenou (nar. 2006), Petrou (2009), Renátou (2011) a Barborou (nar. 2012). V průběhu času, kdy byla rodina sledována bylo zaznamenáno, že všechny děti s nástupem plnění školních povinností, se postupně začaly projevovat problematickým způsobem. U všech dětí postupně začaly vnikat výchovné problémy, a to ve větší či menší intenzitě závažnosti. Matka dětí s OSPOD a potažmo Bc. Ladislavem Vondruškou vždy maximálně spolupracovala, ale opakovaně byla vystavena situacím, kdy byla na výchovu svých dětí téměř sama, pokud se nepočítá hyperprotektivní výchova ze strany babičky, kdy se jednalo o babičku ze strany otce. Jak už bylo uvedeno, opakovaně se stalo, když byl otec dětí ve VTOS, za opakovanou trestnou činnost, že matka byla na výchovu svých šesti dětí zcela sama. Tohoto stavu, kdy byla rodina bez otce, poté začal nejvíce zneužívat Petr, především v období jeho nastupující puberty. Matka již od narození u Petra zaznamenala, že jeho chování nebylo zcela běžné, které by odpovídalo vývoji dítěte v určitém věku. Nezl. Petr byl velmi plačtivé dítě, a to do té míry, že si vybrečel kýlu, což bylo uvedeno v lékařské zprávě. Petr po porodu měřil 59 cm a jeho hmotnost činila 3 800 gramů. Matka s ním docházela na pravidelné kontroly do poradny. Nástup do MŠ měl v pěti letech. Do ZŠ nastoupil v sedmi letech. Již na prvním stupni ZŠ s ním začaly být řešeny jeho problémy s neposedným chováním, kdy atakoval a provokoval ostatní děti v malém třídním kolektivu. Postupem času Petr ve svém chování začal přitvrzovat, a tak byl na základě doporučení kurátora Bc. Vondrušky odkázán do Střediska výchovné péče v Kolíně, k Mgr. Čuchalovi. Zde téměř celý rok probíhala 1 za 14 dní intenzivní psychoterapie, která se však mýjela jakýmkoliv účinkem. Petr se chytil závadové party a už to s ním bylo k nevydržení. Jakékoliv intervence se mýjely svým účinkem. Dojíždění do Kolína bylo pro matku i její děti velmi zatěžující nejenom časově, ale i po stránce finanční, obzvláště v době, kdy byla na všechnu péči o děti sama, jelikož otec vykonával trest v Jiřicích. Nezl. Petr přestal respektovat jakákoliv pravidla. Z příkazů matky si de facto nic nedělal, nerespektoval její stanovená pravidla. Petr ve svých 13 letech utíkal z domova, kouřil marihuanu a dopustil se několika krádeží za které mu byl soudem pro mládež uložen dohled probačního úředníka. Vše vygradovalo v okamžiku, kdy Petr chtěl napadnout před svými sourozenci matku. Matce odcizil zlato a 5 000 Kč, což byly peníze na živobytí na dva týdny pro celou rodinu. Matka vše oznámila na Policii ČR a poté ihned informovala Bc. Vondrušku. Matka během jednání u kurátora uvedla, že výchovu Petra není schopna zvládnout, jelikož pečuje ještě o jeho mladší sourozence, kteří velmi trpí jeho chováním. Bc. Vondruška operativně svolal případovou

konferenci, kde zaznělo, že s ohledem na dlouhodobý nepříznivý vývoj v chování u Petra, tedy shledává jediné možné řešení, kterým bude umístění nezl. Petra na diagnostický pobyt a nařízení ústavní výchovy. Matka opakovaně požadovala OSPOD o nařízení ústavní výchovy, avšak ze strany OSPOD bylo přistoupeno nejprve k vyčerpání všech možností, které nám ukládá zákon. Bc. Vondruška podal k Okresnímu soudu v Nymburce návrh na zahájení řízení o nařízení ústavní výchovy. Za tři týdny se již konalo soudní jednání, kde byl vyslyšen i nezl. Petr. Petr byl kurátorem a kolizním opatrovníkem informován o tom, z jakého důvodu se vše koná. Petr ke všemu přistupoval s odporem, vše negativně komentoval a během jednání dělal na soudkyni i různé posměšky, kdy ji též během jednání nazval „krávou“. I samotná soudkyně, která byla zvyklá na různé věci, poté v rozsudku odůvodnila své rozhodnutí tak, že s takovým přístupem se nikdy nesetkala. Petrovo chování do doby nástupu extrémním způsobem gradovalo. Petr přestal chodit zcela do školy, přespával po kamarádech, užíval lehké drogy. Domů chodil pouze tajně v noci, do doby než matka vyměnila ve vchodových dveřích zámeček. Matka u kurátora opakovaně vypověděla, že ji trhalo srdce, když nevěděla, kde Petr ve svých 13 letech pobývá, na druhou stranu měla strach o život svých dětí a svůj život. Petr totiž matce opakovaně vyhrožoval, že pokud mu nedá peníze, zapálí jejich bydlení a matka tam s dětmi uhoří. Jakákoliv intervence ze strany kurátora byla bez efektu, i když Petr na kurátora velmi dříve slyšel. Matka vše přisouvala jeho užívání drog, které na něm bylo velmi znát. Petrovi byla nařízena ústavní výchova do Diagnostického ústavu v Praze. Doba ústavní výchovy byla nařízena na tři roky, na maximální možnou délku. Petr byl do zařízení umístěn dva týdny po soudním jednání, kdy rozsudek nabyl právní moci. Všichni zainteresovaní s rozsudkem soudkyně souhlasili a nikdo tak nepodal odvolání ke krajskému soudu. Nezl. Petr byl umístěn do Dětského diagnostického ústavu v Praze ve svých 14 letech. V tomto ústavním zařízení Petr vykazoval velké výchovné problémy. Psycholog ve své zprávě uvedl, že Petr je v jakémkoliv kontaktu velmi odtažitý, chová se neslušně, nerespektuje autoritu dospělého výchovného pracovníka ani pedagoga, Ke konzultacím k psychologovi dochází s odporem a nechutí, po chodbách plive na zdi zařízení. O konzultace všeobecně nemá zájem, na konzultacích je pasivní i během terapie. Spolupráce s Petrem byla výrazně poznamenána jeho deficitem v oblasti verbálního porozumění a slovní zásoby. Vše odkýval, ale ničemu nerozuměl. Petr má rovněž výrazné obtíže s časem, neorientuje se v čase a nemá pojem o čase. Rozhovor tak bylo třeba jasně konkretizovat, strukturovat a zjednodušovat. I tak s ním byla veškerá komunikace poměrně obtížná a nekonstruktivní. Nezl. Petr nemá rozvinutou sebereflexi a postrádá náhled na své chování. Petrova osobnost je z velké části simplexní. Na zadané otázky a úkoly od psychologa zařízení Petr odpovídal stroze, velmi stručně i při připomenutí otázky. Veškerá

témata konverzace se pohybovala po povrchu. K psychologické diagnostice přistupoval negativisticky, úkoly odmítal plnit. Samotná práce s ním byla komplikovaná, vždy potřeboval pomoc dospělého. Často mu zcela unikala smysl zadaného výroku či otázky, bylo se tak třeba ubezpečovat, že úkolu správně porozuměl. Nezl. Petr má zvýšenou tendenci jevit se v pozitivním světle, často své odpovědi upravuje dle domnělého očekávání autority. V SVP Kolín byl vyšetřen s tímto závěrem. Celková úroveň rozumových schopností je aktuálně potvrzena v pásmu lehkého mentálního postižení při mírné převaze verbálních schopností nad názorovými. V obou oblastech dominují funkce mechanické nad logickými. U chlapce je oslabeno zrakové i sluchové vnímání. Petr je výrazně laděn jako introvertní osobnost, nechává se strhnout vyspělejšími vrstevníky. Nezl. Petr není schopen trávit svůj čas samostatně, neumí a nedokáže se sám zabavit. Ve svém přirozeném prostředí je stále v kolektivu závadové party a patologické rodiny. Nezl. Petr navazuje poměrně obtížně jakýkoliv vztah, emočně je nestálý, lidem důvěřující až patologicky a lehce ovlivnitelný. S druhými lidmi má tendenci soupeřit než kooperovat. Nezl. Petr je poměrně dominantní, prosazující vlastní zájmy a potřeby. Celkově je osobnostně nevyzrálý, jeho smýšlení je dětské a naivní. Jeho prožívání je mělké, povrchné, emotivita je málo diferenciována. Seberegulační mechanismy jsou značně oslabeny, chlapec je výrazně impulsivní, nedokáže domýšlet důsledky vlastního jednání. Jeho frustrační tolerance je nízká, nedokáže se příliš ovládat. Často je velmi vznětlivý, a to v situacích, kdy není po jeho. V nepřítomnosti dospělého reaguje na jakýkoliv impuls ze svého okolí. Pokud není po jeho, má tendence inklinovat k agresivnímu chování – velmi často vyhrožuje, verbálně útočí apod. Na Petrovi je velmi znát, že ve výchově se mu nedostává péče ze strany otce, který je opakovaně ve VTOS. Petr vyrůstá v domácnosti pouze se svou matkou, někdy nárazově i se svým otcem, pokud není ve VTOS. Jistou stopu na něm zanechává jeho pět sester, které v domácnosti s matkou mají tendenci dominovat. Na jeho výchově se částečně podílí babička ze strany otce, avšak ta má tendence matčinu výchovu znevažovat a degradovat. Petr svého otce uznává jako autoritu, avšak nyní v systému zcela otec chybí. Petr si celou rodinu značným způsobem idealizuje, soužití všech jejích členů hodnotí jako bezproblémové. Většinu negativních vlastností či projevů řadí mimo svou rodinu. Nejdůležitější vztahovou osobou pro Petra je jeho matka, k ní je pevně připoután po stránce emoční. Petr svou matku hodnotí jako hodnou, pečlivou a láskyplnou, ale pokud není po jeho, tak je to „svině“ a zcela vůči matce otočí. Vztahy se sourozenci hodnotí negativně, nemá je příliš rád už proto, že jsou více času s matkou. Petr opakovaně hovoří o tom, že sestry jsou v jeho rodině preferovány, a proto mají nejvíce péče a zájmu než on samotný. Své sestry považuje za vetřelkyně, cítí vůči nim patologickou rivalitu. I když je Petr velmi na své rodinné prostředí fixován, prožité odloučení mu nemůže posloužit

jako určitá korektivní zkušenost. Mezi ostatními členy výchovných skupin byl chlapec poměrně oblíben pro svoji docela družnou povahu. V průběhu pobytu se ukazovalo, že Petr je často a lehce ovlivnitelný. Velmi dobře reagoval na návštěvy matky. Pokud jezdil na povolenky, vždy se vracel v pořádku, pouze někdy se opozdil v příchodu. I přesto, že došlo během pobytu v diagnostickém zařízení k jistému posunu v chování u Petra, bylo dále indikováno, aby byl přemístěn do DDS. Okresním soudem v Nymburce byl Petr přemístěn do DDS. Z tohoto zařízení následovalo přemístění po splnění povinné školní docházky do výchovného ústavu. V těchto zařízeních se Petr choval lépe než v diagnostickém ústavu. Petr jezdil na pravidelné povolenky ke své matce, ta je pravidelně navštěvovala i s jeho sestrami v ústavním zařízení. Petr se během pobytu v ústavu vyučil ve tříletém učebním oboru kuchař. Spolupráce Petra s výchovnými pracovníky byla na velmi dobré úrovni, i tak však byla prodloužena ústavní výchova do doby zletilosti. Další prodloužení Petr už nepožadoval, jelikož se stihl vyučit v učebním oboru kuchař.

Sociální prognóza:

Petr obnovil kontakt s nejbližší biologickou rodinou, s matkou, babičkou i svými sestrami. Petrovi se podařilo obnovit i jeho vztah s otcem, který byl opakovaně mimo rodinu, když si odpykával trest. V místě bydliště si nejprve našel několik brigád v oboru, později si našel i vhodné zaměstnání jako kuchař v Nymburce. Postupem času si Petr naspořil peníze na kauci, nastěhoval se do městského bytu. Petr se dokázal odtrhnout od své rodiny, která na něho působila negativním způsobem. Petr celou dobu řádným způsobem docházel k probační úřednici na středisko PMS ČR v Nymburce. V současnosti je chování Petra stabilizováno, spolupracuje s kurátorem pro dospělé na MěÚ Nymburk. Petr si udělal řidičské oprávnění na osobní automobil. Někdy pomáhá s péčí o vlastní nezletilé sourozence. V budoucnu by si chtěl založit vlastní rodinu a mít alespoň tři děti, protože chce mít velkou rodinu.

Příloha č. 7: Osnova rozhovoru

Osnova rozhovoru:

- Co Vám říká pojem ústavní výchova?
- Z jakého důvodu Vám byla nařízena ústavní výchova?
- Kde byla Vaše ústavní výchova realizována?
- Jakým způsobem Vás ústavní výchova ovlivnila?
- Jak jste vše během realizace ústavní výchovy zvládnul/a?
- V čem jste změnil/a Vaše chování?
- Co si myslíte o roli sociálního pracovníka nebo kurátora pro děti a mládež?
- Co jste dělal/a po odchodu z ústavního zařízení?
- Je něco, na co jsem se Vás nezeptal a chtěl/a byste to doplnit?

Příloha č. 8: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 1

Rozhovor s Veronikou probíhal v březnu 2023, v kanceláři pracovníka OSPOD MěÚ Nymburk. Během rozhovoru jsme nebyli ničím rušeni. Rozhovor pracovníka a Veroniky byl nahráván na diktafon. Ze záznamu byly vybrány a přepsány pouze odpovědi na předem stanovené otázky, a to kvůli lepší přehlednosti.

Otázka kurátora: Co Vám říká pojem ústavní výchova?

Odpověď: *To si pamatuju úplně přesně, protože jsem ji měla sama nařízenou. Byla jsem umístěna do diagnostáku, kam jsem sama chtěla, jelikož jsem si vůbec nerozuměla se svou hroznou matkou. Neskutečně mi vadilo, jak se ke mně chovala a já jsem chtěla, abyste mě tenkrát dal pryč z rodiny. S mámou jsem zkrátka nechtěla žít ve společný domácnosti. Otec byl srab, ten se o mě vůbec nezajímal, neměla jsem o něm žádný informace a v tu dobu mi to bylo asi fakt úplně jedno. Jo a ještě jsem ji měla nařízenou do doby zletilosti, to jsem byla fakt ráda, protože jsem nemusela být s matkou doma a s bráchou.*

Otázka kurátora: Z jakého důvodu Vám byla nařízena ústavní výchova?

Odpověď: *to úplně přesně nevím, ale utíkala jsem z domova a neposlouchala svoji matku. Kradla jsem doma peníze, někdy cigarety a taky jsem ukradla nějaké zlato, to jsem potom dál prodávala, ale už si to moc přesně nepamatuju. Dělal jsem hrozný věci, ale v tu dobu jsem to tak cítila. Když jsem na tom byla hodně špatně, tak jsem se řezala na předloktí žiletkou. O tom jsme potom několikrát mluvili v naší partě, protože nikdo jiný, než lidi z mojí party mi fakt nerozuměl. Matku jsem v té době nenáviděla, měla jsem ji plný zuby toho, jak na mě furt jako kráva řvala a nesměla jsem nikam chodit, to mi docela vadilo a dost. To vám můžu fakt říci.*

Otázka kurátora: Kde byla Vaše ústavní výchova realizována?

Odpověď: *Vy už si to pane Vondruško nepamatujete? Nejprve jsem byla zavřená v diagnostáku v Praze, vždyť jste mě tam sám vezl s tím policajtem od soudu. A ještě s námi jela ta ženská, co na mě nebyla moc příjemná. Myslíš soudní vykonavatelku? Jo, ta byla stejná kráva jako moje matka, byla nepříjemná, ale vy jste se mě tenkrát zastal. Nejdřív jsem byla v té Praze, potom jsem asi po necelých třech měsících byla přemístěna kousek za Prahu do výchovného ústavu. Tam se mi nejdřív moc nelíbilo, ale byly tam i fajn holky, se kterými jsem si měla co říct a ty holky na tom byly úplně stejně jako já. Jenom že ony měly doma i tátu, toho já jsem doma neměla, protože se mu teď nedivím, když jsem viděla, jak se máma doma furt chovala, už toho měl asi taky dost, nevím.*

Otázka kurátora: Jakým způsobem Vás ústavní výchova ovlivnila?

Odpověď: *Myslím si, že sem si uvědomila všechny svoje chyby, já jsem je dokázala uznat. Ale máma se dlouhou dobu chovala pořád stejně, to byla paní neomylná, tak jsem ji říkala, když jsme měly s holkama skupinovou terapii. Uvědomila jsem si, že jsem se chovala jako kráva a nejvíc sem ubližovala sama sobě. To jak jsem se řezala mi pomohlo, abych překonala tu svoji*

blbou náladu, ten všechen smutek, co jsem v sobě měla. Určitě mi rozumíte, co tím chci říct. Vždyť jste tu moji mámu znal taky, ale otce jste asi moc neznal, nebo jo?

Otázka kurátora: Jak jste vše během realizace ústavní výchovy zvládnul/a?

Odpověď: *Někdy to ta v ústavu bylo složitý, někdy jsem nevěděla, co mám dělat. Ten začátek byl pro mne nejtěžší, asi v tom diagnostáku, kde to všechno začalo. Docela mi pomohlo, když se situace mezi mnou a matkou zlepšila, tak jsem ráda jezdila na povolenky domů, ale potom jsem měla období, kdy jsem byla všeho přesycená a domů jsem jezdit nechtěla. Fajn pro mě bylo, že jsem se tam vyučila kuchařkou – servírkou, to mě bavilo. Taky jsem tam poznala nový kamarádky, jenom škoda, že tam nebyli i nějaký kluci, to pro mě bylo složitý, když jsem neměla kluka, se kterým bych mohla trávit svůj čas a mít s ním sex.*

Otázka kurátora: V čem jste změnil/a Vaše chování?

Odpověď: *Uvědomila jsem si, co je pro mě v životě důležitý a že v tom ústavu nebudu pořád zavřená do nekonečna. Několikrát mi došlo, že jsem fakt nejvíc trpěla já, protože brácha zůstal s mámou doma a máma si mohla dělat, co chtěla. Já už bych se nikdy nechtěla chovat tak, jak jsem se chovala, protože s odstupem času mě to docela štve.*

Otázka kurátora: Co si myslíte o roli sociálního pracovníka nebo kurátora pro děti a mládež?

Odpověď: *Někdy jste byl ne úplně příjemný, protože jste po mně chtěl, abych spolupracovala, i když jsem na Vás neměla zrovna náladu. Za to, že jste mě tenkrát odvezl do diagnostáku, tak za to na vás už dávno nejsem naštvaná. Tenkrát jsem byla ráda, že jsem mohla s vámi odjet pryč, protože kdybych zůstala doma, tak bych se asi možná i zabila, přemýšlela jsem o tom, byla jsem už úplně na pokraji svých sil. S kamarádkou jsem tenkrát přemýšlela, že se zabiju, fakt vážně, Tak děkuju, že jste mě vzal pryč z rodiny, ale to jsem už asi říkala, jo nebo ne? Taky si uvědomuji, že ne vždy to se mnou bylo lehký, ale to jste měl na starosti ještě mnoho dalších dětí, že jo. Byla jsem ráda, že jsem vás měla jako svého kurátora, některý holky mi vás záviděly, jenom jste mohl jezdit asi víckrát za mnou do těch ústavů.*

Otázka kurátora: Co jste dělal/a po odchodu z ústavního zařízení?

Odpověď: *Ústav mi pomohl se zařízením a sehnáním bydlení. Sice to bylo takový nijaký bydlení, ale na začátek mi to stačilo. Našla jsem si práci, která byla v oboru a to bylo taky fajn. Když jsem měla první výplatu, tak jsem většinu se dvěma holkama propila, protože jsme se znaly z toho ústavu. Byly stejně staré jako já. Byla jsem v kontaktu se svojí rodinou, to bylo docela fajn, užívat si tu pohodu a svobodu, když vám nikdo nestojí za zádamá.*

Otázka kurátora: Je něco, na co jsem se Vás nezeptal a chtěl/a byste to doplnit?

Odpověď: *Už asi nic, jsem ráda, že jsem s vámi mohla mluvit, protože jsme spolu mluvili asi před půl rokem. Taky jsem vám chtěla pomoc s tou závěrečnou prací, jelikož i vy jste toho pro mě docela dost taky udělal. Jsem ráda, že s Vámi můžu bejt v kontaktu, protože jste se mnou*

měl hodně starostí a trápení. Teď už snad budu hodná holka a nebudu dělat kraviny, možná jenom občas, ale ne nic špatného, to se nebojte, teď už za mě neručíte...

Příloha č. 9: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 2

Rozhovor s Adélou probíhal v dubnu 2023, v kanceláři pracovníka OSPOD MěÚ Nymburk. Během rozhovoru jsme nebyli ničím rušeni. Rozhovor pracovníka a Adély byl nahráván na diktafon. Ze záznamu byly vybrány a přepsány pouze odpovědi na předem stanovené otázky, a to kvůli lepší přehlednosti.

Otázka kurátora: Co Vám říká pojem ústavní výchova?

Odpověď: *Po chvíli váhání Adéla odpověděla, na její tváři byly znát rozporuplné emoce. Musela jsem pane Vondruško chvíli přemýšlet, co vám na to vlastně odpovím. Ústavní výchova pro mě bylo umístění pryč z rodiny. Vždycky, když jsem o tom přemýšlela, tak to pro mě bylo něco, co bych sama nikdy nechtěla zažít. Jedna moje spolužačka ze třídy byla taky umístěna do diagnostického ústavu pro děti a třídní učitelka se nám to potom snažila vysvětlit, ale moc ji to nešlo. Vy jste mi tohle potom někdy vysvětloval, tak si pamatuji i něco od vás, jak jste o tom mluvil.*

Otázka kurátora: Z jakého důvodu Vám byla nařízena ústavní výchova?

Odpověď: *Proč? Protože jsem utíkala z baráku, neposlušala otce. Ten mě hrozně štvál. Nebyl furt doma, tak jsem si dělala, co jsem sama chtěla, on byl docela často opilý. Říkal mi, co mám dělat a co nemám. Pořád dokola jsem ho musela a musela jenom poslouchat, už jsem z toho všeho byla zoufalá a rozmrzelá. Nikdo jiný z mého okolí neměl tak špatného „fotra“, jako jsem měla já, pro mě to byl zlej člověk, kterej mě někdy i uhodil. Někdy mi dal facku, někdy jsem před ním kouřila a pila alkohol, který jsem dostala od svých kamarádů. To ho vytočilo úplně nejvíc a já jsem to dělala s gustem. Myslím si, že to bylo hlavně kvůli drogám, protože ty jsem nepravdělně užívala, když jsem spala u bezdomovců na nádraží.*

Otázka kurátora: Kde byla Vaše ústavní výchova realizována?

Odpověď: *Poprvé jsem jela do Prahy, to jste mě vezl, moc dobře si na to pamatuju, mám to v hlavě uložený. Moc si nepamatuju, jak jsem tam byla dlouho, ale vím, že jednou za vámi byl táta, že se chovám hrozně a druhý den už jste pro mě byl u nás v baráku a večer jsem jela do toho ústavu do Prahy.*

Otázka kurátora: Jakým způsobem Vás ústavní výchova ovlivnila?

Odpověď: *Bylo toho hodně, když se zpětně na to všechno ohlédnu. Asi jsem díky psychologce z ústavu pochopila, že táta mě měl rád a pořád asi má. Uvědomila jsem si, že jsem byla právem naštvána na svou matku, která se na mě vybodnula, nechala mě doma a sama si utekla k jinému chlapovi, myslím si, že kdyby byla normální, tak tohle ani mně ani tátovi nikdy neudělala. Uvědomila jsem si, že v životě jsou i jiné hodnoty, než jenom parta lidí, kamarádů, která se na*

vás potom vykašle. Naučila jsem se spoléhat víc sama na sebe, protože nikdo jiný vám někdy stejně nedokáže pomoci, pokud potřebujete.

Otázka kurátora: Jak jste vše během realizace ústavní výchovy zvládnul/a?

Odpověď: *Myslím, že jsem všechno zvládnula dobře. Někdy jsem z toho všeho byla na palici, jak jsme říkaly mezi holkama. Bylo to někdy dost těžký, se z toho nezbláznit, ale vždycky jsem si taky říkala, že tu ústavku nebudu mít nařízenou do smrti. Jo a vyučila jsem se švadlenou, tak to si myslím, že jsem taky zvládla poměrně dobře, protože jsem si nikdy neuměla představit, že bych měla nějaký výučák. Za to jsem na sebe pyšná.*

Otázka kurátora: V čem jste změnil/a Vaše chování?

Odpověď: *Přestala jsem brát drogy, ani jsem neměla možnost si je kde sehnat. Přestala jsem pít alkohol. Cigarety jsem nepřestala kouřit do současnosti....následoval smích.*

Otázka kurátora: Co si myslíte o roli sociálního pracovníka nebo kurátora pro děti a mládež?

Odpověď: *Jako, co pro mě znamenal kurátor? Že to byl člověk z úřadu, který za mnou pravidelně jezdil a poslouchal moje problémy. Taky mi ve spoustě věcí pomohl. Byla jsem ráda, že jste za mnou jezdil, i když jste mi říkal, že to je vaše povinnost. V některých věcech jste mi nahrazoval tátu, alespoň já jsem vás tak brala, že jste byl můj spřízněný člověk, který mi vždycky dobře poradil. Víím, že často to asi bylo pro vás těžký, dát všechno kolem mě dohromady, ale já jsem vám vždy věřila a ráda jsem vás viděla, když jste přijel. Taky bylo dobrý, když jste mě dával povolenky domů, když už jsem se nechovala tak špatně. Taky si pamatuju, jak jste mi pokaždé vozil nějakou čokoládu, nejvíc jste vozil Milku, to byla dobrá čokoláda, ta mi moc chutnala.*

Otázka kurátora: Co jste dělal/a po odchodu z ústavního zařízení?

Odpověď: *Po odchodu z výchovného ústavu jsem si našla kluka, se kterým žiju už několik měsíců. Partner zná celou moji minulost, já jsem s ním o tom otevřeně hovořila. Koupili jsme si na hypotéku rodinný dům, ve stejné vesnici, kde bydlí i můj táta. Po odchodu z ústavu jsem si našla brigádu, pracovala jsem ve výrobě pracovních oděvů. Tam pracuji stále, ale s tím rozdílem, že už tam jsem na smlouvu.*

Otázka kurátora: Je něco, na co jsem se Vás nezeptal a chtěl/a byste to doplnit?

Odpověď: *Asi jsem všechno řekla, na tátu se nezlobím, on si našel přítelkyni. Jediný, co mě mrzí, že máma se o mě nezajímala a nezajímá, ale už to mám v sobě jako uzavřenou kapitolu, vracet se k tomu dál nebudu a nebudu si do hlavy dávat špatný myšlenky. Děkuju, že jsme spolu v kontaktu, protože jste mi dost pomohl a já jsem ráda, že vám mohu zavolat nebo vás navštívit jako dnes. Taky na vás často a ráda vzpomínám. Když jsem tátovi říkala, že s vámi jdu dělat nějaký rozhovor, tak vás od něho mám prý pozdravovat.*

Příloha č. 10: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 3

Rozhovor se Zuzanou probíhal v březnu 2023, v kanceláři pracovníka OSPOD MěÚ Nymburk. Během rozhovoru jsme nebyli ničím rušeni. Rozhovor pracovníka a Zuzany byl nahráván na diktafon. Ze záznamu byly vybrány a přepsány pouze odpovědi na předem stanovené otázky, a to kvůli lepší přehlednosti.

Otázka kurátora: Co Vám říká pojem ústavní výchova?

Odpověď: *Ten pojem mi říká to, že někdo nežije doma, ale v ústavu. Na tom asi není nic složitýho, to by takhle vysvětlilo každé dítě nebo každý normální člověk. Když jsem byla v ústavu, tak jsem říkala ústavka.*

Otázka kurátora: Z jakého důvodu Vám byla nařízena ústavní výchova?

Odpověď: *Důvodů bylo asi víc, byla jsem drzá na učitele a asistentku. Dětem jsem ve škole nadávala, křičela jsem po nich a někdy je fyzicky napadla. Jenom jsem je, ale fackovala ty děti anebo do nich kopnula. Vím, že moji rodiče museli několikrát do školy, kde byla nějaká schůzka, jo komise tomu říkali, myslím, že takto se to nějak jmenovalo. Potom to bylo taky kvůli rodičům, kteří se o mě nestarali. Když jsem byla malá, tak rodiče spolu ještě žili, ale potom se to změnilo. Na základě toho, že se mi nevěnovali jsem začala zkoušet drogy. Drogu jsem měla od kamaráda. Doma jsem jim ukradla peníze a za ty potom nakoupila drogy. Hodně jsem kouřila marihuanu, vždycky tak jedno až dvě brka za večer. Podle toho, jak to bylo dobrý jsem se domů buď vrátila nebo lítala po městě a spala u kamaráda, který už byl dospělý. Párkrát jsem zkusila i pervitin, ale ne do žíly, to jsem ho jenom šňupla přes nos. Taky vím, že si máma na mě stěžovala u Vás, protože jsem jí prý neposlouchala. A taky si myslím, že jsem v tom ústavu skončila proto, jelikož jsem se vyspala s klukem, který se jmenoval Petr a měla jsem s ním nechráněný sex už ve 14 letech.*

Otázka kurátora: Kde byla Vaše ústavní výchova realizována?

Odpověď: *Nejdřív jsem byla na dobrovolném pobytu v Klokánku v Praze, to víte, co je za zařízení. Potom jsem byla na diagnostice v Praze, to jsem byla v Diagnostickým ústavu pro děti a potom sem jela do výchovného ústavu, který byl v jižních Čechách, tam to docela šlo.*

Otázka kurátora: Jakým způsobem Vás ústavní výchova ovlivnila?

Odpověď: *Měla jsem možnost se vyučit v učebním oboru zahradnické práce, to mě docela bavilo. Některé věci jsem si uvědomila, jak jsem se chovala ke svým rodičům. Ale oni se ke mně chovali podobným způsobem. Obnovila jsem vztah se svými prarodiči, tedy s babičkou. Prarodiče ze strany matky se ke mně chovali vždycky hezky a nedali na mě dopustit. Těžce nesli, když jsem musela odjet ze své biologické rodiny. Myslím si, že mi ústavní výchova otevřela oči a ukázala mi, kdo mě má upřímně rád, i když jsem se někdy k těm lidem nechovala tak, jak by si oni zasloužili.*

Otázka kurátora: Jak jste vše během realizace ústavní výchovy zvládnul/a?

Odpověď: *Dalo se to zvládnout, některé věci už jsem raději zapomněla. Někteří vychovatelé, tedy hlavně ženský se k nám chovaly hrozně. Ty krávy po nás řvaly, to vychovatelé byli fajn, něco jako vy, žádní debilové to rozhodně nebyli. O tomhle tématu víc nechci mluvit, nevádí to?!*

Otázka kurátora: V čem jste změnil/a Vaše chování?

Odpověď: *Naučila jsem se myslet sama na sebe, že se v životě mohu spolehnout jen na ty nejbližší. Přestala jsem užívat návykové látky, žádný drogy, jsem čistá už několik měsíců.*

Otázka kurátora: Co si myslíte o roli sociálního pracovníka nebo kurátora pro děti a mládež?

Odpověď: *Sociální pracovník Vondruška mi hodně pomohl, jsem ráda, že to se mnou přežil. Myslím si a vím, že je dobře, že jsou to právě tyhle lidi, který dětem pomáhají.*

Otázka kurátora: Co jste dělal/a po odchodu z ústavního zařízení?

Odpověď: *Práce byla to první, co jsem si našla, pracuju v zahradnictví na smlouvu. Mám bydlení a jsem spokojená. V kontaktu jsem s prarodiči ze strany matky, dědu i babičku mám moc ráda, mé rodiče nemusím a s nimi nejsem v kontaktu. Víím však od babičky, že máma se na mě docela dost ptá, zjišťuje se, co je u mě nového. Mně samotné ale nikdy nezavolala.*

Otázka kurátora: Je něco, na co jsem se Vás nezeptal a chtěl/a byste to doplnit?

Odpověď: *Už nechci nic doplnit. Chtěla jsem Vám pomoci, ještě se chci omluvit, že jsem se dostavila až na třetí pokus, ale my máme teď v zahradnictví hodně práce a když jsem za vámi chtěla přijet večer nebo o víkend, tak to jste říkal, že se Vám to nehodí nebo že nemůžete, tak se za to na mě prosím nezlobte.*

Příloha č. 11: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 4

Rozhovor s Lukášem probíhal v únoru 2023, v kanceláři pracovníka OSPOD MěÚ Nymburk. Během rozhovoru jsme nebyli ničím rušeni. Rozhovor pracovníka a Lukáše byl nahráván na diktafon. Ze záznamu byly vybrány a přepsány pouze odpovědi na předem stanovené otázky, a to kvůli lepší přehlednosti.

Otázka kurátora: Co Vám říká pojem ústavní výchova?

Odpověď: *Tu ústavní výchovu jsem měl, když se mě zřekli poručníci. Mohl bys vysvětlit tento pojem? Když se dítě sebe rodičům nebo někomu jinému a nejde k lidem, tak to znamená že jde do ústavu a to je ústavní výchova.*

Otázka kurátora: Z jakého důvodu Vám byla nařízena ústavní výchova?

Odpověď: *Nejdřív jsem byl ve Středisku výchovné péče v Pardubicích na pobytu, potom jsem byl převezen do Prahy na další pobyt. K těm důvodům bylo to, že jsem obtěžoval sexuálně svoje spolužačky a chtěl jsem se na nich uspokojit. Utíkal jsem z domova, chtěl jsem alespoň nějaký sex, ale nikdo se mnou nechtěl nic mít.*

Otázka kurátora: Kde byla Vaše ústavní výchova realizována?

Odpověď: *Nejdřív jsem byl na pobytu v Pardubicích, ten byl dobrovolný. Potom jsem byl umístěn do Prahy, to bylo na to předběžko, potom jsem byl v dětském domově se školou a ve výchovném ústavu, to bylo kousek od Plzně, obě zařízení byli v jednom místě, tam, kde jsem měl internát.*

Otázka kurátora: Jakým způsobem Vás ústavní výchova ovlivnila?

Odpověď: *Zjistil jsem, že potřebuju mít dohled a kolem sebe lidi, který jsou na tom stejně jako já. Obnovil jsem kontakt a vztah se svými poručníky. Měl jsem možnost se vyučit v učebním oboru a udělat si nějakou rekvalifikaci.*

Otázka kurátora: Jak jste vše během realizace ústavní výchovy zvládnul/a?

Odpověď: *Já myslím, že dobře. Nic mi tam nechybělo, poručníci za mnou jezdili na návštěvy.*

Otázka kurátora: V čem jste změnil/a Vaše chování?

Odpověď: *Změnil jsem se celý, vyučil jsem se v oboru farmářské a opravářské práce. Už nemám problémy s tím sexem, kdy jsem to své chování nedokázal ovládat, ale musím užívat pravidelně léky.*

Otázka kurátora: Co si myslíte o roli sociálního pracovníka nebo kurátora pro děti a mládež?

Odpověď: *Že mi hodně pomohl, kdybych ho neměl, tak jsem asi udělal nějakou hovadinu.*

Otázka kurátora: Co jste dělal/a po odchodu z ústavního zařízení?

Odpověď: *Já jsem skončil v ústavu až v 19 letech, od 18 let jsem tam byl na základě smlouvy s ředitelem, který mi umožnil, abych si dokončil školu. Mám papír na křovinořez a motorovou pilu, že s tím mohu pracovat.*

Otázka kurátora: Je něco, na co jsem se Vás nezeptal a chtěl/a byste to doplnit?

Odpověď: *Mám přítelkyni, pracuji na smlouvu a jsem zaměstnán u technických služeb v Plzni. Taky mám pronajatý malý byt od města. Děkuju za váš čas, chtěl jsem vám pomoci a teď za mnou musíte přijet do Plzně, abyste mi návštěvu oplatil....smích.*

Příloha č. 12: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 5

Rozhovor s Michalem probíhal v lednu 2023, v kanceláři pracovníka OSPOD MěÚ Nymburk. Během rozhovoru jsme nebyli ničím rušeni. Rozhovor pracovníka a Michala byl nahráván na diktafon. Ze záznamu byly vybrány a přepsány pouze odpovědi na předem stanovené otázky, a to kvůli lepší přehlednosti.

Otázka kurátora: Co Vám říká pojem ústavní výchova?

Odpověď: *Ústavní výchova je, když dítě nebydlí s rodičema nebo u babičky a tety.*

Otázka kurátora: Z jakého důvodu Vám byla nařízena ústavní výchova?

Odpověď: *Protože jsem ubližoval matce a utíkal z domova. Matku jsem někdy profackoval, nadával jsem jí. Neposlouchal jsem ji a řval jsem po sourozencích, někdy jsem jim taky nadával. Potom jsem byl vždycky s partou svých kamarádů, to mámu rozčilovalo, že doma nepomáhám.*

Otázka kurátora: Kde byla Vaše ústavní výchova realizována?

Odpověď: *V diagnostickém ústavu v Praze, potom jsem byl ve výchovném ústavu za Prahou.*

Otázka kurátora: Jakým způsobem Vás ústavní výchova ovlivnila?

Odpověď: *Uvědomil jsem si, co jsem dělal za chyby a už je nechci nikdy opakovat. K mámě jsem se nechoval hezky, a to mi máma tolikrát v životě pomohla.*

Otázka kurátora: Jak jste vše během realizace ústavní výchovy zvládnul/a?

Odpověď: *Dost jsem přemýšlel, co jsem měl udělat v životě jinak. Bylo to pro mě náročné období a jsem moc rád, že jsem ho překonal, aniž bych musel být řešen na Policii. Náročný pro mě bylo, když jsem byl s cizíma klukama na jednom pokoji, kde nás pořád kontrolovali vychovatelé. Dostávali jsme trestné body za to, že jsme měli třeba neuklizenou postel nebo že na podlaze byl bordel. Když jsme kouřili na pokoji, tak jsme potom museli chodit pomáhat do kuchyně s úklidem a to pro mě bylo dost náročný, jelikož tyhle práce v kuchyni nenávidím. Těžký bylo to, když jsme ráno museli brzy vstávat i o víkendu. Na ten režim jsem si potom zvykl.*

Otázka kurátora: V čem jste změnil/a Vaše chování?

Odpověď: *Přestal jsem být drzý na mámu. Už když jsem byl v ústavu, tak jsem si s mámou volal, už tam jsem se změnil. Mamka mi vždycky pomáhala. Mamka za mnou jezdila. Ale táta za mnou nebyl nikdy, nepřijel se podívat. Přemýšlel jsem o tom všem a rozebíral to s psychologkou, která mi říkala, jak bych měl fungovat. Mámě jsem napsal omluvný dopis a svým sourozencům taky. S odstupem času mi to je dost líto, vím, že jsem se tak neměl chovat.*

Otázka kurátora: Co si myslíte o roli sociálního pracovníka nebo kurátora pro děti a mládež?

Odpověď: *Poznal jsem práci pana Vondrušky a určitě to není jednoduchá práce. Když za mnou jezdil, tak jsme spolu hodně mluvili a řešili jsme společně hodně mých průšvihů. Za to, co jste pro mě udělal si vás vážím. Určitě je dobře, že pracujete na sociálce, tam můžete pomáhat i jiným dětem a nejenom, jako když jste pomáhal mojí mamce a taky mně a sourozencům.*

Otázka kurátora: Co jste dělal/a po odchodu z ústavního zařízení?

Odpověď: *Chtěl jsem si najít přítelkyni a tu jsem si taky našel. Našel jsem si bydlení, s tím mi pomohla kurátorka pro dospělé. Chvilí jsem byl na pracáku a potom jsem šel pracovat, protože jsem nechtěl ležet doma bez peněz. Práci jsem si našel v autosalónu, kde dělám všechny opravy, ale zjistil jsem, že toho ještě taky dost neumím.*

Otázka kurátora: Je něco, na co jsem se Vás nezeptal a chtěl/a byste to doplnit?

Odpověď: *Nevím, asi nic už nechci doplnit. Klidně se mě můžete ještě na něco zeptat, ale už chci jít domů.*

Příloha č. 13: Přepsaný rozhovor s respondentem č. 6

Rozhovor s Petrem probíhal v dubnu 2023, v kanceláři pracovníka OSPOD MěÚ Nymburk. Během rozhovoru jsme nebyli ničím rušeni. Rozhovor pracovníka a Petra byl nahráván na diktafon. Ze záznamu byly vybrány a přepsány pouze odpovědi na předem stanovené otázky, a to kvůli lepší přehlednosti.

Otázka kurátora: Co Vám říká pojem ústavní výchova?

Odpověď: *O tom bych mohl mluvit docela dlouho, zažil jsem ji na vlastní kůži, když mě soud poslal do ústavu. V ústavní výchově je dítě, který není doma s rodiči. Nebo když se o něj nemá kdo starat, nemůže u nikoho bydlet a u cizích lidí to není možný.*

Otázka kurátora: Z jakého důvodu Vám byla nařízena ústavní výchova?

Odpověď: *Neposlouchal jsem svoji mámu. Máma na nás všechny byla sama a táta byl ve vězení. Já jsem utíkal z domova, protože mě to tam nebavilo. Pořád jsem musel pomáhat se sourozenci a hlídat je. Utíkal jsem z domova, kradl jsem mámě peníze. Ty jsem kradl i babičce. Doma jsem ukradl několik tisíc a nějaké zlaté řetízky. Kradl jsem i v obchodě, kde mě několikrát chytila prodavačka, která to potom oznámila na Policii. O víkendu jsem pravidelně kouřil marihuanu, to byl pro mě jediný Relax, který jsem měl, když jsem mohl být s partou svých kamarádů. Na případovce jsem se potom od Vás dozvěděl, že půjdu někam na pobyt, ale to jsem nevěděl, co mě ještě čeká. Taky si myslím, že mi byla nařízena ústavní výchova proto, že*

mi pan soudce uložil dohled probačního úředníka a já jsem nechtěl moc spolupracovat a chodit na probačku.

Otázka kurátora: Kde byla Vaše ústavní výchova realizována?

Odpověď: *Kdy jsem nastoupil do ústavu už si přesně nepamatuji, ale vybavuji si, že jsem nastoupil do velkého ústavu v Praze. V tom ústavu byly stejně staré děti jako já. Byl jsem tam asi dva měsíce a pak jsem musel odjet s vychovatelkou do dětského domova se školou. Tam jsem dokončil základku. Potom jsem byl znovu přemístěn do jiného ústavu, tam jsme byli jenom kluci a moc se mi tam nelíbilo. Poslední zařízení bylo někde u Kladna. V posledním zařízení jsem byl až do mých narozenin, tam jsem oslavil své 18. narozeniny.*

Otázka kurátora: Jakým způsobem Vás ústavní výchova ovlivnila?

Odpověď: *To musím chvíli přemýšlet, můžu? Nejdřív jsem si myslel, že jsem byl furt stejný, ale lidi mi říkali, že jsem se změnil. Já si to hned na začátku moc neuvědomoval, asi až potom, když už jsem měl po ústavce. Pokud bych měl nařízenou ústavní výchovu dřív, tak si myslím, že jsem mohl být doma dřív. Teď už je to stejně jedno, už nikde nemusím být zavřený.*

Otázka kurátora: Jak jste vše během realizace ústavní výchovy zvládnul/a?

Odpověď: *O tom se mi nechce mluvit, ale nějak to dám dohromady. Když jsem byl v tom diagnostickém ústavu, tak jsem tam moc nezapadl a nelíbilo se mi tam. Strašně moc se mi stýskalo po rodině, kde jsem před tím žil. Nemohl jsem chodit ven s kámošema a furt jsem musel být zavřený mezi čtyřma stěnami, to jsem vůbec nedával. Furt nám jen říkali o tom, jak musíme dodržovat všechna pravidla a nikam jsme nesměli chodit. Přišlo mi to, jako bych byl ve vězení. Když jsem jezdil s mámou a ségrama za tátou do věznice, tak tam to bylo úplně stejný. Nic jiného mi stejně nezbylo, tak jsem to tam musel vydržet, i když bych tam už bejt nechtěl a raději bych s někým utekl domů. Měl jsem možnost se vyučit v učebním oboru kuchař, to se mi povedlo.*

Otázka kurátora: V čem jste změnil/a Vaše chování?

Odpověď: *Po odchodu z rodiny jsem si víc začal vážit toho, co jsem měl doma. V hlavě mi došlo, že jsem se doma vůbec neměl špatně. Když jsem poslouchal v ústavu to, co měli jiní chlapci za sebou a nebo jiný holky, co všechno dělala, tak jsem si připadal, že jsou všichni divný a že tam vůbec nepatřím. Nechtěl jsem, abych tam byl s nima zavřenej, ale nic jinýho mi nezbyvalo. Vychovatelé mi řekli, že i když se změním v chování, tak stejně ta moje ústavka bude trvat alespoň tři roky. Z toho jsem byl otrávenej, vůbec jsem to svoje chování potom nechtěl změnit.*

Otázka kurátora: Co si myslíte o roli sociálního pracovníka nebo kurátora pro děti a mládež?

Odpověď: *Já znám jenom pana Vondrušku, kterej za mnou jezdil. Jo a taky ještě jednu jeho kolegyni, která někdy jezdila s ním, jinak nikoho, jako je on neznám. Pan Vondruška se mnou*

byl několikrát u výslechu na Policii ČR, když jsem ukradl všechny ty věci. Kurátor je dobrá věc, pomohl mě vysekat ze všech mých problémů.

Otázka kurátora: Co jste dělal/a po odchodu z ústavního zařízení?

Odpověď: *Hledal jsem si brigády, chtěl jsem pracovat jako kuchař číšník. Nejdřív mě nechtěli nikde zaměstnat, protože jsem byl hned po škole a já jsem jim říkal, že jsem byl v ústavu. To asi ty lidi vždycky odradilo a potom se mi už neozvali. Potom jsem začal pracovat jako kuchař v jedné hospodě v Nymburce na smlouvu. Byla to dobrá práce, a tak jsem u ní vydržel docela dlouho. Taky jsem chodil za paní Štěpánkovou, která byla kurátorkou pro dospělé. S tou jsem řešil svoje problémy, když už jsem nemohl chodit k Vám na OSPOD. Obnovil jsem kontakt se svojí rodinou, ale bydlet už s nimi nechci.*

Otázka kurátora: Je něco, na co jsem se Vás nezeptal a chtěl/a byste to doplnit?

Odpověď: *Udělal jsem si řidičák a koupil jsem si auto. Ted' aktuálně bydlím v městském bytě a jsem spokojený. V budoucnu bych chtěl mít velkou rodinu, abych si mohl vynahradiť všechno, co jsem já mít nemohl, když jsem byl zavřený v ústavu. To je všechno, už nevím, co mám říkat.*